

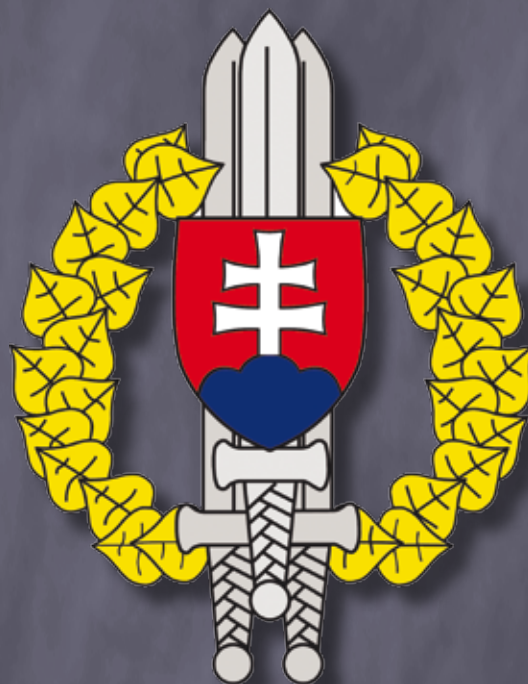

2025 - 2026

VOJENSKÁ OSVETA

Spoločenskovedné semináre

1. časť

Rodová rovnosť v OS SR

V roku 2024 bola schválená Koncepcia rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek. Rezort obrany sa zaviazal k systémovým zmenám, ktoré posilnia efektívnosť a spravodlivosť v ozbrojených silách.

Nový národný poradca pre rodovú rovnosť v OS SR má jasnú úlohu, a to vytvoriť funkčný rámec pre pozitívne zmeny a ukázať, že rovnosť príležitostí nie je len správna vec, ale aj praktická nevyhnutnosť pre silné a moderné ozbrojené sily.

Národného poradcu pre rodovú rovnosť v Ozbroyených silách SR môžete kontaktovať na telefónnom čísle 0960 303 516 alebo cez e-mail zdenko.baranec@mod.gov.sk

Vojenská OSVETA

Spoločenskovedné semináre

1/2025 – 2026

Vydavateľ:

Personálny úrad OS SR
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Redakčná rada:

Predseda: plk. Ing. František GRZNÁR
Tajomník: Mgr. Marek ORAVEC
Členovia:
pplk. Ing. Tatiana VOJČINIAKOVÁ
pplk. Mgr. Katarína GARGALÍKOVÁ
pplk. Ing. Gabriel HOVANEČ
mjr. Mgr. PhDr. Andrea VITEKOVÁ
kpt. PaedDr. Alena LITVIK DUFEKOVÁ, PhD.
rtm. Bc. Pavel BRUDŇÁK
PhDr. Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, PhD.
PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.
Mgr. Andrea PLAUTEROVÁ
Mgr. Peter CHORVÁT

Redaktor:

Ing. Iveta ČATLOCHOVÁ
tel.: 0960 428166
e-mail: iveta.catlochova@mil.sk

Grafický redaktor:

Ing. Zdenko ZAŤKO
tel.: 0960 428163
e-mail: zdenko.zatko@mil.sk

Recenzenti:

pplk. PaedDr. Juraj NYÉKI
Mgr. Lukáš ŠIMKO
PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.
mjr. Mgr. PhDr. Andrea VITEKOVÁ
plk. Ing. Rastislav MÄSIAR

Rok vydania: 2025

Vydanie: prvé

Náklad: 80 ks

Nepredajné

© Personálny úrad OS SR
Liptovský Mikuláš

ISBN 978-80-89609-38-3

Obsah:

- 1. Regrutácia a doplňovanie Ozbroyených síl Slovenskej republiky**
kpt. Ing. Peter KOŠTIAL 3
- 2. Historický význam Bratislavského mieru**
Mgr. Patrik KUNEC, PhD. 19
- 3. Prax rodovej rovnosti v ozbrojených silách**
pplk. Mgr. Zdenko BARANEC
pplk. PhDr. Pavel CZIRÁK, PhD. 36
- 4. Ako predchádzať syndrómu vyhorenia**
npor. Mgr. Jozef BICÁK 57
- 5. Ochrana pred hybridnými a kybernetickými hrozbami a nástroje eliminácie ich vplyvu**
pplk. Mgr. Mário PAŽICKÝ, EMBA 66

2. strana obálky:

Rodová rovnosť v OS SR
Pripravil: Mgr. Ján LUKÁČ

3. strana obálky:

Syndróm vyhorenia
Pripravil: Mgr. Ján LUKÁČ

Publikácia je určená pre vnútornú potrebu Ozbroyených síl Slovenskej republiky na zabezpečenie spoločenskovedných seminárov pre profesionálnych vojakov a vybrané skupiny zamestnancov Ozbroyených síl SR.

Jednotlivé odborné články boli posúdené recenzentmi.

Bezplatné rozširovanie do útvarov a zariadení ozbrojených síl zabezpečuje vydavateľ.

Publikácia je dostupná na <https://osveta.mil.sk>

ÚVODNÉ SLOVO

Ozbrojené sily sú komplexným systémom, ktorý plní špecifickú funkciu. Predpokladom úspešnej činnosti jednotiek, útvarov a zariadení rezortu je všestranná pripravenosť každého jednotlivca. Nejde len o získanie potrebných odborných znalostí, návykov a zručností, či zvyšovanie fyzickej a psychickej pripravenosti. Rovnako dôležité je vytváranie a upevňovanie pozitívnych postojov k obrane krajiny, k ozbrojeným silám, či k útvaru a jeho tradíciám, ako aj zameranie sa na rozvoj hodnôt a názorov profesionálnych vojakov.

Pri ovplyvňovaní výchovného pôsobenia majú okrem veliteľov všetkých stupňov nezastupiteľné miesto aj ďalšie „podporné“ systémy, ktoré sa podieľajú na výchove a vzdelávaní profesionálnych vojakov. Medzi ne patria aj spoločenskovedné semináre. Ich zameranie v nasledujúcich mesiacoch je prezentované v tabuľke.

Tematický plán spoločenskovedných seminárov na obdobie október 2025 – september 2026

Mesiac	Téma	Informačný zdroj
Október 2025	Regrutácia a doplňovanie Ozbrojených síl Slovenskej republiky	Vojenská osвета 1/2025 – 2026
November 2025	Historický význam Bratislavského mieru	Vojenská osвета 1/2025 – 2026
December 2025	Prax rodovej rovnosti v ozbrojených silách	Vojenská osвета 1/2025 – 2026
Január 2026	Ako predchádzať syndrómu vyhorenia	Vojenská osвета 1/2025 – 2026
Február 2026	Ochrana pred hybridnými a kybernetickými hrozbami a nástroje eliminácie ich vplyvu	Vojenská osвета 1/2025 – 2026
Marec 2026	Zdravý životný štýl profesionálneho vojaka	Vojenská osвета 2/2025 – 2026
Apríl 2026	Mediálna gramotnosť a kritické myslenie ako kľúčové zručnosti pre život v 21. storočí	Vojenská osвета 2/2025 – 2026
Máj 2026	Partizánske skupiny v slovenskom domácom odboji	Vojenská osвета 2/2025 – 2026
Jún 2026	Nový spôsob vedenia vojenských konfliktov	Vojenská osвета 2/2025 – 2026
September 2026	Bitka pri Moháči a jej význam pre Slovensko	Vojenská osвета 2/2025 – 2026

REGRUTÁCIA A DOPLŇOVANIE OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

kpt. Ing. Peter **KOŠTIAL**

ÚVOD

Zabezpečenie obrany štátu patrí medzi základné úlohy každého suverénneho štátu a ani Slovenská republika nie je výnimkou. Efektívne fungovanie Ozbrojených síl SR (ďalej len „OS SR“) závisí od kvalitného a priebežného dopĺňania personálnych kapacít.

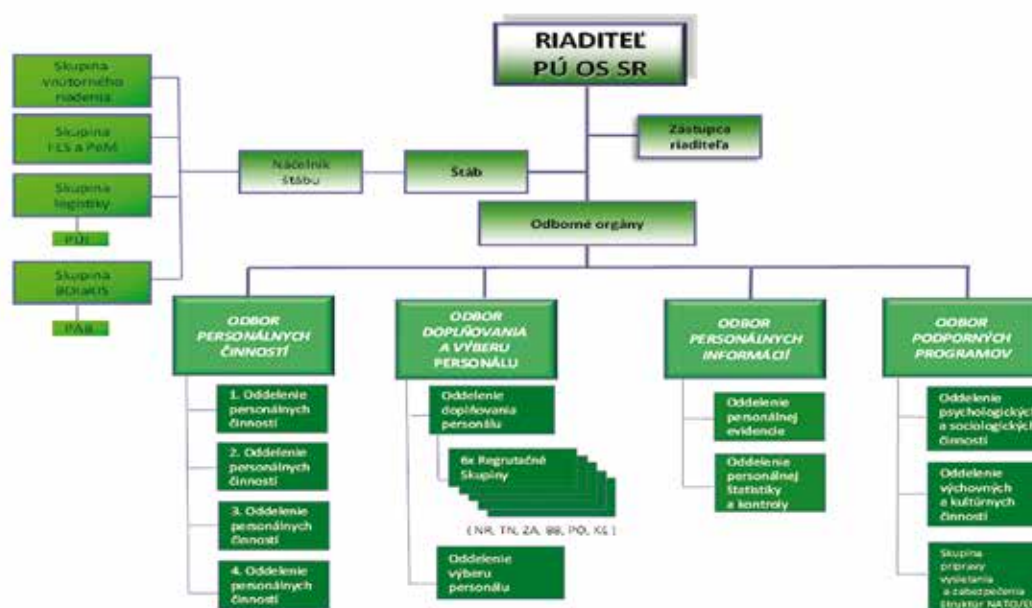
Regrutácia a systém dopĺňania profesionálnych vojakov do OS SR sú preto kľúčovými nástrojmi na udržiavanie pripravenosti a operačnej schopnosti ozbrojených síl.

Vzhľadom na meniace sa bezpečnostné prostredie, technologický vývoj, demografické výzvy a legislatívne zmeny je nevyhnutné, aby sa regrutačný systém neustále prispôboval súčasným potrebám. Téma regrutácie tak dnes nie je len otázkou obrany, ale aj strategického plánovania, vzťahu štátu k občanom a budovania dôvery v OS SR.

V nasledujúcom článku je opísaný Personálny úrad OS SR a jeho súčasti, ktoré sa podieľajú na procese regrutácie, podmienky prijatia do štátnej služby profesionálnych vojakov, celý proces prijímacieho konania, ktorý absolvuje každý uchádzač o vstup do OS SR, možnosti uplatnenia v OS SR, finančné aj nefinančné benefity profesionálnych vojakov, a na záver štatistické údaje za posledné roky a stručné zhrnutie.

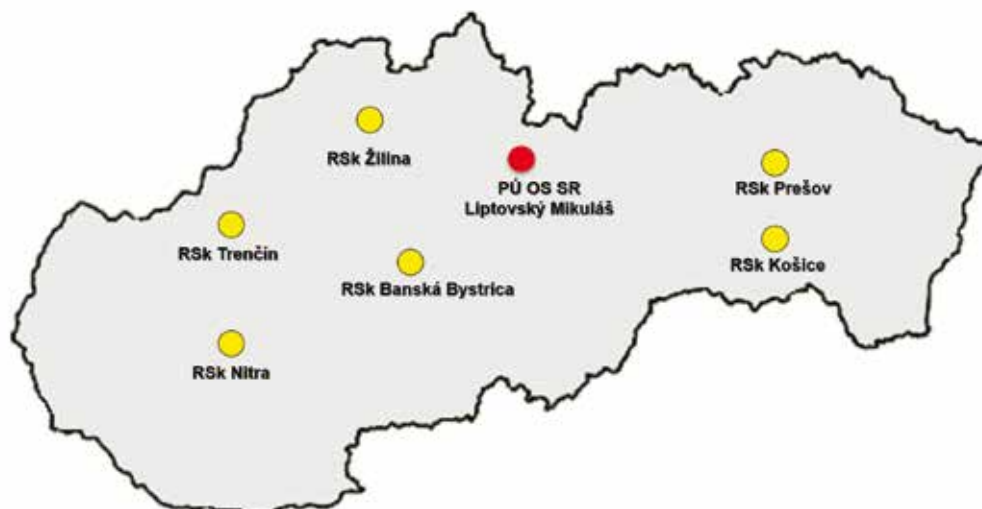
1 ODBOR DOPLŇOVANIA A VÝBERU PERSONÁLU PERSONÁLNEHO ÚRADU OS SR

Veľmi dôležitou súčasťou Personálneho úradu OS SR (ďalej len „PÚ OS SR“) je odbor dopĺňovania a výberu personálu (ďalej len „ODVP“), ktorý je rozdelený na oddelenie dopĺňovania personálu a oddelenie výberu personálu. Práve tieto dve oddelenia zohrávajú dôležitú úlohu v regrutácii personálu a následnom procese prijímacieho konania a ustanovenia novoprijatých profesionálnych vojakov na funkcie do vojenských útvarov.

Obrázok 1: Štruktúra PÚ OS SR

V podriadenosti oddelenia doplňovania personálu sú regrutačné skupiny, ktoré sú lokalizované v šiestich krajských mestách Slovenskej republiky. Pôsobia v rámci celého samosprávneho kraja, v ktorom sú situované. Výnimkou je regrutačná skupina Trenčín, ktorá má v pôsobnosti aj Trnavský samosprávny kraj a regrutačná skupina Nitra, ktorá má v pôsobnosti aj Bratislavský samosprávny kraj. Majú v podriadenosti 47 skupín na podporu regrutácie, ktorých členmi sú profesionálni vojaci z rôznych vojenských útvarov po celom Slovensku.

Obrázok 2: Regrutačné skupiny PÚ OS SR

Príslušníci regrutačných skupín za pomoci skupín na podporu regrutácie vykonávajú prvú fázu procesu regrutácie. Zúčastňujú sa na propagačných aktivitách po celom Slovensku, prezentujú možnosti služby v OS SR na základných, stredných a vysokých školách, rôznorodosť funkcií, ako aj atraktivitu povolania profesionálneho vojaka. Taktiež poskytujú záujemcom informácie, prípadne konzultácie ohľadom procesu regrutácie alebo práce profesionálneho vojaka. Kontakty na regrutačné skupiny sú uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1: Kontakty na regrutačné skupiny

ŽILINA Personálny úrad OS SR Regrutačná skupina Žilina Rajecká cesta 18 010 01 Žilina Tel.: 0960 442 801, 0960 442 802, 0960 442 803 e-mail: rsk.za@mil.sk	BANSKÁ BYSTRICA Personálny úrad OS SR Regrutačná skupina Banská Bystrica Československej armády 7 974 01 Banská Bystrica Korešpondenčná adresa: Regrutačná skupina Banská Bystrica PPS 700, ČSA 1182 962 31 Sliač Tel.: 0960 412 147, 0960 412 777, 0960 412 779 e-mail: rsk.bb@mil.sk
--	---

TRENČÍN Personálny úrad OS SR Regrutačná skupina Trenčín Posádkový klub Hviezdoslavova 16 911 27 Trenčín Tel.: 0960 333 880, 0960 333 881, 0960 333 882 e-mail: rsk.tn@mil.sk	NITRA Personálny úrad OS SR Regrutačná skupina Nitra Novozámocká 1 949 01 Nitra Tel.: 0960 372 400, 0960 372 401, 0960 372 403 e-mail: rsk.nr@mil.sk
PREŠOV Personálny úrad OS SR Regrutačná skupina Prešov Mukačevská 22 080 01 Prešov Tel.: 0960 524 988, 0960 524 996, 0960 524 999 e-mail: rsk.po@mil.sk	KOŠICE Personálny úrad OS SR Regrutačná skupina Košice Komenského 39/A 040 01 Košice Tel.: 0960 515 777, 0960 515 522, 0960 515 524 e-mail: rsk.ke@mil.sk

2 PODMIENKY PRIJATIA DO ŠTÁTNEJ SLUŽBY PROFESIONÁLNYCH VOJAKOV

Podmienky prijatia do štátnej služby sú stanovené v zákone č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 281/2015 Z. z.“) v § 16 ods. 1, ktorý znie:

Do štátnej služby možno prijať občana, ak

- a) požiadal o prijatie do štátnej služby,
- b) ku dňu prijatia do štátnej služby dosiahol najmenej 18 rokov veku,
- c) má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu,
- d) má štátne občianstvo Slovenskej republiky alebo štátne občianstvo Slovenskej republiky a štátne občianstvo štátu, ktorý je
 1. členským štátom Európskej únie, alebo
 2. členom medzinárodnej organizácie zabezpečujúcej spoločnú obranu proti napadnutiu, ktorej členom je Slovenská republika,
- e) má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky,
- f) je bezúhonný,
- g) je spoľahlivý,
- h) ovláda štátny jazyk,
- i) dosiahol vzdelanie na vojenskú hodnosť a na výkon funkcie, do ktorej má byť po skončení prípravnej štátnej služby ustanovený; to neplatí, ak ide o profesionálneho vojaka, ktorý počas prípravnej štátnej služby absolvuje vysokoškolské štúdium, na ktoré bol prijatý,
- j) ku dňu prijatia do štátnej služby nie je evidovaný ako občan, ktorý odoprel výkon mimoriadnej služby podľa osobitného predpisu,

- k) je zdravotne spôsobilý, psychicky spôsobilý a fyzicky zdatný,
- l) spĺňa predpoklady ustanovené osobitným predpisom, ak sú požadované na výkon funkcie, do ktorej bude ustanovený vo Vojenskom spravodajstve,
- m) ku dňu prijatia do štátnej služby skončil činnosti, ktorých vykonávanie je obmedzené alebo zakázané podľa § 12 a ku dňu prijatia do štátnej služby skončil, prerušil alebo pozastavil výkon činností, ktorých vykonávanie je zakázané podľa § 13,
- n) nie je voči nemu vedené trestné stíhanie,
- o) súhlasí s výkonom štátnej služby podľa potrieb služobného úradu,
- p) úspešne absolvoval prijímacie konanie.

Ak občan spĺňa požadované základné podmienky podľa zákona č. 281/2015 Z. z. a rozhodol sa vstúpiť do Ozbrojených síl SR, je potrebné doručiť na PÚ OS SR žiadosť o prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka OS SR. Ak občan podá žiadosť elektronickými prostriedkami nepodpísanú kvalifikovaným elektronickým podpisom, je povinný doručiť žiadosť aj v listinnej podobe najneskôr do piatich dní odo dňa podania žiadosti elektronickými prostriedkami.

Žiadosť o prijatie spolu s požadovanými dokladmi je potrebné doručiť na adresu:

Ozbrojené sily SR
Personálny úrad
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš 1

V prípade osobnej návštevy môže byť žiadosť a potvrdenie ošetrojúceho lekára doručené na ktorýkoľvek vojenský útvar, skupinu na podporu regrutácie alebo regrutačnú skupinu. V tomto prípade je potrebné ďalšie požadované doklady predložiť až pri pozvaní na posúdenie psychickej a fyzickej zdatnosti v Liptovskom Mikuláši počas prijímacieho konania.

Dôležité informácie týkajúce sa prijímacieho konania a všetky potrebné tlačivá sú uverejnené na webovej stránke www.budemvojak.sk.

3 SYSTÉM PRIJÍMACÍCH KONANÍ

Informácie týkajúce sa prijímacieho konania upravuje § 18 zákona č. 281/2015 Z. z. a v súlade s ním sa postupuje podľa stanovených základných podmienok rozhodujúcich o prijatí do štátnej služby. Nakoľko rozlišujeme viacero druhov štátnej služby, v tejto kapitole budú upresnené a vymedzené konkrétne špecifické podmienky pre každý druh služby jednotlivo.

Prijímacie konanie na prijatie občana do prípravnej štátnej služby

Prijímacie konanie na prijatie občana do prípravnej štátnej služby je vyhlásené pre občanov SR, ktorí nemajú priznanú vojenskú hodnosť, t. zn. neabsolvovali povinnú vojenskú službu, resp. neboli profesionálnymi vojakmi, príslušníkmi Policajného zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Hasičského a záchranného zboru alebo v služobnom pomere ozbrojeného príslušníka finančnej správy.

Prijímacie konanie na prijatie občana do prípravnej štátnej služby býva vyhlásené na funkciu:

- a) čakať, ak je pripravovaný pre hodnostný zbor mužstva alebo pre hodnostný zbor poddôstojníkov,
- podmienky, ktoré sú charakteristické pre tento druh štátnej služby a funkciu:
 - do prípravnej štátnej služby sa môže prijať občan, ktorý v roku prijatia do štátnej služby dosiahne vek najviac 30 rokov; výnimku z dosiahnutia veku povoľuje minister obrany SR; o výnimku ministra obrany SR žiada PÚ OS SR, ak je občan navrhnutý na prijatie do štátnej služby,
 - vzdelanie občan spĺňa vtedy, ak získal najmenej stredné odborné vzdelanie a bude pripravovaný pre hodnostný zbor mužstva,
 - vzdelanie na výkon prípravnej štátnej služby spĺňa občan vtedy, ak získal najmenej úplné stredné všeobecné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie a bude pripravovaný pre hodnostný zbor poddôstojníkov,
 - profesionálny vojak absolvuje počas prípravnej štátnej služby základný vojenský výcvik a odborný výcvik jednotlivca,
 - na funkciu čakať býva prijímacie konanie vyhlásené spravidla štyrikrát ročne.
- b) kadet dôstojníckeho kurzu pre absolventov vysokých škôl (ďalej len „DKAVŠ“), ak je pripravovaný pre hodnostný zbor dôstojníkov a má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa,
- ďalšie podmienky, ktoré sú charakteristické pre tento druh štátnej služby a funkciu:
 - do prípravnej štátnej služby sa môže prijať občan, ktorý v roku prijatia do štátnej služby dosiahne vek najviac 30 rokov; výnimku z dosiahnutia veku povoľuje minister obrany SR; o výnimku ministra obrany SR žiada PÚ OS SR, ak je občan navrhnutý na prijatie do štátnej služby,
 - vzdelanie občan spĺňa, ak získal vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa,
 - profesionálny vojak absolvuje počas prípravnej štátnej služby základný vojenský výcvik a DKAVŠ,
 - na funkciu kadet DKAVŠ je prijímacie konanie vyhlásené spravidla jedenkrát za rok,
- c) kadet Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (ďalej len „AOS“), ktorú profesionálny vojak bude vykonávať v prípravnej štátnej službe a počas nej musí absolvovať vysokoškolské štúdium potrebné na výkon štátnej služby v hodnostnom zbore dôstojníkov,
- ďalšie podmienky, ktoré sú charakteristické pre tento druh štátnej služby a funkciu:
 - do prípravnej štátnej služby možno prijať občana len na základe rozhodnutia o prijatí na štúdium na AOS, ktoré vydá občanovi rektor AOS na základe jeho výsledkov v prijímacom konaní na štúdium,
 - do prípravnej štátnej služby sa môže prijať občan, ktorý v roku prijatia do štátnej služby dosiahne vek najviac 25 rokov; výnimku z dosiahnutia veku môže povoliť minister obrany SR; o výnimku ministra obrany SR žiada PÚ OS SR, ak je občan navrhnutý na prijatie do štátnej služby,
 - vzdelanie na výkon prípravnej štátnej služby spĺňa občan, ak získal najmenej úplné stredné všeobecné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie,

- profesionálny vojak absolvuje počas prípravnej štátnej služby základný vojenský výcvik a štúdium na vojenskej vysokej škole vrátane vojenského programu alebo základný vojenský výcvik a štúdium na vysokej škole inej než vojenskej vysokej škole a vojenský program,
- na funkciu kadet AOS je prijímacie konanie vyhlasované jedenkrát ročne (záujemcovia si môžu prihlášky podávať spravidla do konca marca).

Prijímacie konanie na prijatie občana do dočasnej štátnej služby alebo do stálej štátnej služby (bez absolvovania prípravnej štátnej služby)

Výberové konanie na prijatie občana do dočasnej štátnej služby bez vykonania prípravnej štátnej služby alebo na prijatie občana do stálej štátnej služby je určené pre občanov SR, ktorí už boli v služobnom pomere k OS SR alebo ozbrojeným zborom a je možné im vojenskú hodnosť priznať pri prijatí do štátnej služby profesionálneho vojaka podľa § 50 zákona č. 281/2015 Z. z.

Prijímacie konanie býva vyhlasované nepravidelne v závislosti od potreby OS SR.

Najväčší rozdiel v prijatí občana do dočasnej štátnej služby bez vykonania prípravnej štátnej služby a prijatí občana do stálej štátnej služby je v čase trvania štátnej služby, ktorú vykonával v služobnom pomere, ktorá sa profesionálnemu vojakovi započíta v zmysle § 31 zákona č. 281/2015 Z. z.

Do dočasnej štátnej služby bez vykonania prípravnej štátnej služby môže služobný úrad prijať občana (§ 27 ods. 2 zákona č. 281/2015 Z. z.), ak:

- a) spĺňa podmienky podľa § 16 ods. 1 a) až h) a j) až p) zákona č. 281/2015 Z. z.,
- b) vykonával štátnu službu v služobnom pomere menej ako 17 rokov,
- c) spĺňa kvalifikačné predpoklady na výkon štátnej služby,
- d) mu možno priznať vojenskú hodnosť podľa § 50 zákona č. 281/2015 Z. z.,
- e) do uplynutia maximálnej doby štátnej služby mu chýba najmenej jeden rok,
- f) v roku prijatia do štátnej služby dosiahne vek najviac 45 rokov.

Do stálej štátnej služby môže služobný úrad prijať občana (§ 29 ods. 7 zákona č. 281/2015 Z. z.), ak:

- a) spĺňa podmienky podľa § 16 ods. 1 písm. a) až h) a j) až p) zákona č. 281/2015 Z. z.,
- b) vykonával štátnu službu v služobnom pomere najmenej 17 rokov,
- c) spĺňa kvalifikačné predpoklady na výkon štátnej služby,
- d) mu možno priznať vojenskú hodnosť podľa § 50 zákona č. 281/2015 Z. z.,
- e) do dovriešenia vekovej hranice ustanovenej pre priznanú vojenskú hodnosť chýbajú najmenej tri roky.

Po úspešnom absolvovaní prijímacieho konania a rozhodnutí o prijatí do štátnej služby je občan prijatý priamo do dočasnej štátnej služby alebo do stálej štátnej služby a ustanovený na určnú funkciu v konkrétnom vojenskom útvere OS SR bez vykonania základného vojenského výcviku, odborného výcviku alebo dôstojníckeho kurzu absolventov vysokých škôl.

Prijímacie konanie na prijatie občana do krátkodobej štátnej služby

Prijímacie konanie na prijatie občana do krátkodobej štátnej služby na určenú dobu je pre občanov SR, ktorí ju po vymenovaní alebo prijatí do krátkodobej štátnej služby budú vykonávať najdlhšie jeden rok. Túto dobu možno opätovne predlžovať na základe dohody, najviac na tri roky odo dňa vymenovania alebo prijatia do krátkodobej štátnej služby.

Výberové konanie môže byť vyhlásené v súlade s § 30 zákona č. 281/2015 Z. z. v prípade potreby OS SR na dohodnutú dobu na funkcie, ktoré budú v prijímacom konaní uverejnené spolu s plánovanými vojenskými hodnosťami a ďalšími požiadavkami na dané funkcie.

4 PRIEBEH PRIJÍMACIEHO KONANIA

Občan sa prijíma do štátnej služby na základe výsledkov prijímacieho konania. Prijímacím konaním sa overuje splnenie podmienok prijatia do štátnej služby. Prijímacím konaním sa overuje aj splnenie podmienok, ktoré sú potrebné vzhľadom na povahu činností, ktoré má profesionálny vojak vykonávať bezprostredne po vymenovaní do dočasnej štátnej služby alebo krátkodobej štátnej služby, alebo po prijatí do dočasnej štátnej služby, stálej štátnej služby alebo krátkodobej štátnej služby. Prijímacie konanie uskutočňuje prijímacia komisia, ktorú zriaďuje služobný úrad.

Prijímacie konanie sa od vyhlásenia skladá z dvoch častí.

1. časť – administratívna

Proces prijímacieho konania pre občana, ktorý má záujem o prijatie do štátnej služby začína podaním žiadosti o prijatie do štátnej služby.

Žiadosť o prijatie do štátnej služby (písomnú alebo podanú elektronickými prostriedkami podpísanú kvalifikovaným elektronickým podpisom) je potrebné doručiť na PÚ OS SR.

Stále je možnosť doručiť žiadosť osobne na regrutačnú skupinu, respektíve na ktorýkoľvek vojenský útvar. Regrutačná skupina alebo útvar takúto žiadosť ďalej postúpi na PÚ OS SR. Žiadosť si môže občan podať kedykoľvek (či je alebo nie je vyhlásené prijímacie konanie, žiadosť bude zaevidovaná a zaradená do najbližšieho prijímacieho konania).

Po spracovaní žiadosti je občan telefonicky informovaný o termíne prijímacieho konania a následne je občanovi elektronicky odoslaná pozvánka, v ktorej sú podrobné informácie o mieste a čase prijímacieho konania.

Ďalším krokom je doloženie kompletnej požadovanej dokumentácie. V prijímacom konaní občan v zmysle § 19 ods. 3 zákona č. 281/2015 Z. z. predloží okrem žiadosti o prijatie do štátnej služby aj:

- a) vyplnený osobný dotazník, ktorého súčasťou sú osobné údaje uvedené v § 16 ods. 8 písm. a) a b),
- b) životopis,
- c) občiansky preukaz,
- d) doklady alebo úradne osvedčené kópie dokladov o vzdelaní, o absolvovaných kurzoch, získané osvedčenia alebo oprávnenia alebo ich úradne osvedčené kópie,
- e) potvrdenie o dobe trvania zamestnania, ktoré je možné podľa § 31 započítať do času trvania štátnej služby a dosiahnutej hodnosti, ak ho vykonával,

- f) čestné vyhlásenie, že
1. sa považuje za bezúhonného a spoľahlivého podľa § 16 ods. 1 písm. f) a g),
 2. je spôsobilý na právne úkony v plnom rozsahu,
 3. ovláda štátny jazyk,
 4. má štátne občianstvo podľa § 16 ods. 1 písm. d),
 5. nevykonáva činnosti, ktorých vykonávanie je v štátnej službe obmedzené alebo zakázané podľa § 12 a 13 alebo, že ku dňu prijatia do štátnej služby vykonávanie činnosti podľa § 12 skončí a vykonávanie činnosti podľa § 13 skončí, preruší alebo pozastaví,
 6. voči nemu nie je vedené trestné stíhanie,
 7. súhlasí s výkonom štátnej služby podľa potrieb služobného úradu,
 8. je oboznámený s podmienkami výkonu štátnej služby,
 9. vykonáva alebo vykonával zamestnanie, ktoré možno podľa § 31 započítať do času trvania štátnej služby a dosiahol hodnotu, ak nemôže predložiť potvrdenie podľa písmena e) z dôvodu, že je v služobnom pomere podľa osobitného predpisu,
- g) potvrdenie ošetrojúceho lekára o spôsobilosti vykonať previerku fyzickej zdatnosti.

Podmienkou ďalšieho pokračovania v prijímacom konaní je predloženie všetkých spomínaných dokladov.

V prijímacom konaní na funkciu vo vojenskej odbornosti vojenská duchovná služba občan predloží aj písomné stanovisko príslušnej cirkevnej authority.

Príslušníci ODVP preveria, či občan spĺňa základné predpoklady na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka a po ich posúdení je občan najmenej sedem dní pred konaním pozvaný na posúdenie psychickej spôsobilosti a previerku fyzickej zdatnosti.

2. časť – overovanie spôsobilostí

Druhú časť prijímacieho konania vykonáva ODVP v Liptovskom Mikuláši a Ústredná vojenská nemocnica SNP v Ružomberku (ďalej len „ÚVN“).

Na ODVP občan absolvuje:

a) Posúdenie psychickej spôsobilosti

- vykonáva ho psychológ spĺňajúci podmienky na vykonávanie psychologickéj činnosti, a to psychodiagnostickým vyšetrením v zmysle § 3 vyhlášky Ministerstva obrany SR č. 446/2022 Z. z. o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, o spôsobe posudzovania psychickej spôsobilosti a o previerke fyzickej zdatnosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka a o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti profesionálneho vojaka na výkon štátnej služby profesionálneho vojaka alebo na výkon funkcie (ďalej len „vyhláška č. 446/2022 Z. z.“), pričom psychodiagnostické vyšetrenie pozostáva z posúdenia:
 - kognitívnych predpokladov (psychomotorické tempo, celkový pracovný výkon a vybrané charakteristiky pozornosti),
 - intelektových predpokladov (intelektová kapacita),

- osobnostných predpokladov a interpersonálnej adaptability (emocionálna stabilita, adaptabilita, sebaregulácia, zodpovednosť, odolnosť voči záťaži, prípadné prejavy sociálne rizikového správania, schopnosť sociálneho kontaktu a kooperácie).

Po ukončení posúdenia psychickej spôsobilosti psychológ s občanom vykoná osobný pohovor, na základe ktorého je vydaný záver psychodiagnostického vyšetrenia s výsledkom:

- a) je psychicky spôsobilý na prijatie do štátnej služby v hodnostnom zbore dôstojníkov,
- b) je psychicky spôsobilý na prijatie do štátnej služby v hodnostnom zbore mužstva alebo hodnostnom zbore poddôstojníkov,
- c) je psychicky spôsobilý na výkon štátnej služby v určenej špecializácii príslušnej vojenskej odbornosti,
- d) nie je psychicky spôsobilý na prijatie do štátnej služby.

V prípade, ak je občan hodnotený výsledkom „nie je psychicky spôsobilý na prijatie do štátnej služby“ môže opätovne žiadať o posúdenie po uplynutí šiestich mesiacov od predchádzajúceho posúdenia.

Obrázok 3: Prebiehajúce psychodiagnostické vyšetrenie

b) Previerku fyzickej zdatnosti

- vykonávajú ju príslušníci prijímacej komisie preskúšaním z pohybovej výkonnosti,
- pohybová výkonnosť pozostáva z troch disciplín (jedna je povinná a dve voliteľné):
 1. voliteľná disciplína:
 - ľah – sed s otáčaním trupu alebo zhyby na hrazde (muži),
 - ľah – sed s otáčaním trupu alebo skok do diaľky z miesta (ženy),
 2. voliteľná disciplína:
 - člnkový beh 10x10 m alebo beh na 60 metrov,
 3. povinná disciplína:
 - beh na 12 minút.

Obrázok 4: Previerka fyzickej zdatnosti (zhyby na hrazde a beh na 60 m)

Fyzická preverka občana sa hodnotí:

- a) je fyzický zdatný,
- b) nie je fyzický zdatný.

Občan, ktorého preverka fyzickej zdatnosti je v riadnom termíne preskúšania hodnotená ako „nie je fyzický zdatný“, môže vykonať opätovné preskúšanie fyzickej zdatnosti v jednom opravnom termíne. Opravný termín sa uskutoční najskôr po siedmich dňoch a najneskôr do 30 dní odo dňa vykonania riadneho termínu.

Tabuľka 2: Normy pohybovej výkonnosti pre vstup do OS SR

Disciplína	Veková kategória	Norma pohybovej výkonnosti	
		muži	ženy
beh na 12 minút	do 25 rokov	1 944 metrov	1 616 metrov
	od 26 do 30 rokov	1 864 metrov	1 560 metrov
	od 31 do 35 rokov	1 792 metrov	1 504 metrov
	od 36 do 40 rokov	1 728 metrov	1 456 metrov
	od 41 do 45 rokov	1 664 metrov	1 408 metrov
	od 46 do 50 rokov	1 608 metrov	1 360 metrov
	51 a viac rokov	1 480 metrov	1 264 metrov
člnkový beh 10x10 metrov	do 25 rokov	33,2 sekundy	37,0 sekundy
	od 26 do 30 rokov	33,7 sekundy	37,8 sekundy
	od 31 do 35 rokov	34,3 sekundy	38,5 sekundy
	od 36 do 40 rokov	34,8 sekundy	39,0 sekundy
	od 41 do 45 rokov	35,1 sekundy	39,6 sekundy
	od 46 do 50 rokov	35,6 sekundy	40,2 sekundy
	51 a viac rokov	36,6 sekundy	41,2 sekundy

beh na 60 metrov	do 25 rokov	10,8 sekundy	12,0 sekundy
	od 26 do 30 rokov	11,0 sekundy	12,2 sekundy
	od 31 do 35 rokov	11,2 sekundy	12,4 sekundy
	od 36 do 40 rokov	11,5 sekundy	12,7 sekundy
	od 41 do 45 rokov	11,7 sekundy	12,9 sekundy
	od 46 do 50 rokov	12,0 sekundy	13,2 sekundy
	51 a viac rokov	12,9 sekundy	14,1 sekundy
ľah – sed s otáčaním trupu	do 25 rokov	36 opakovaní za minútu	29 opakovaní za minútu
	od 26 do 30 rokov	33 opakovaní za minútu	26 opakovaní za minútu
	od 31 do 35 rokov	30 opakovaní za minútu	24 opakovaní za minútu
	od 36 do 40 rokov	28 opakovaní za minútu	22 opakovaní za minútu
	od 41 do 45 rokov	26 opakovaní za minútu	20 opakovaní za minútu
	od 46 do 50 rokov	24 opakovaní za minútu	18 opakovaní za minútu
	51 a viac rokov	21 opakovaní za minútu	15 opakovaní za minútu
zhyby na hrazde	do 25 rokov	5 opakovaní	
	od 26 do 30 rokov	4 opakovaní	
	od 31 do 35 rokov	3 opakovania	
	od 36 do 40 rokov	2 opakovania	
	od 41 do 45 rokov	2 opakovania	
	od 46 do 50 rokov	1 opakovanie	
	51 a viac rokov	1 opakovanie	
skok do diaľky z miesta	do 25 rokov		139 centimetrov
	od 26 do 30 rokov		133 centimetrov
	od 31 do 35 rokov		128 centimetrov
	od 36 do 40 rokov		124 centimetrov
	od 41 do 45 rokov		120 centimetrov
	od 46 do 50 rokov		116 centimetrov
	51 a viac rokov		109 centimetrov

Posúdenie zdravotnej spôsobilosti

Po úspešnom absolvovaní previerky fyzickej zdatnosti a posúdení psychickej spôsobilosti je občanovi stanovený termín posúdenia zdravotnej spôsobilosti, ktorú vykonáva ÚVN v Ružomberku. Lekári posudzujú zdravotnú spôsobilosť občana v zmysle vyhlášky č. 446/2022 Z. z.. Počas posudzovania občan podstúpi rôzne vyšetrenia od základných odberov, EKG cez chirurgiu, ORL až po psychiatrické a psychologické vyšetrenie.

Na konci prijímacieho konania je občanovi poskytnuté personálne poradenstvo formou pohovoru s riaditeľom PÚ OS SR, zástupcom riaditeľa PÚ OS SR, resp. s príslušníkmi ODVP, na ktorom konzultujú s občanom jeho profesijný život, pracovné skúsenosti a odborné vedomosti za účelom stanovenia vhodnej funkcie, ktorú bude vykonávať v štátnej službe.

Na záver treba spomenúť, že úspešné absolvovanie prijímacieho konania neznamená automatické prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka.

Skončenie prijímacieho konania

Prijímacie konanie končí oznámením služobného úradu občanovi o jeho prijatí alebo neprijatí do štátnej služby, zamietnutím žiadosti alebo späťvzatím žiadosti o prijatie do štátnej služby. Výsledok prijímacieho konania služobný úrad písomne oznámi občanovi najneskôr do 30 dní od vyhodnotenia splnenia podmienok pre prijatie do štátnej služby. Ďalej môže služobný úrad občana

s jeho súhlasom zaradiť do evidencie spôsobilých žiadateľov o prijatie do štátnej služby najdlhšie na 12 mesiacov od vyhodnotenia splnenia podmienok na prijatie do štátnej služby. Prijímacie konanie súvisiace s evidenciou spôsobilých žiadateľov sa skončí oznámením o prijatí alebo neprijatí do štátnej služby, ktoré služobný úrad oznámi občanovi najneskôr do 12 mesiacov od vyhodnotenia splnenia podmienok na prijatie do štátnej služby.

5 MOŽNOSTI UPLATNENIA V OS SR

Uplatnenie vojakov v OS SR predstavuje široké spektrum možností, ktoré presahujú rámec klasického chápania vojenskej služby. Vojaci sa v rámci služobného pomeru môžu realizovať v rôznych oblastiach, a to nielen na území Slovenskej republiky, ale aj v zahraničí. Základným poslaním každého profesionálneho vojaka je obrana zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky, ochrana jej obyvateľov a podpora pri plnení medzinárodných záväzkov.

Profesionálni vojaci nachádzajú uplatnenie v rôznych druhoch vojska, či už v pozemných silách alebo vzdušných silách. Každý z týchto celkov má špecifické úlohy a vyžaduje odborné zručnosti v rozličných oblastiach. Medzi základné funkcie patria bojoví špecialisti, operátori vojenskej techniky, ženisti, prieskumníci, delostrelci, vodiči špeciálnej techniky, zdravotnícky personál či technickí odborníci, ale aj viac atraktívne funkcie, ako napríklad pilot, potápač, výsadkár, chemik, hudobník či IT špecialista.

Významnou súčasťou pôsobenia vojakov v OS SR je aj účasť na mierových a stabilizačných misiách v zahraničí pod záštitou medzinárodných organizácií, ako sú NATO, EÚ alebo OSN. V týchto operáciách získavajú cenné skúsenosti, zlepšujú svoje jazykové zručnosti, prispievajú k medzinárodnej bezpečnosti a reprezentujú seba aj OS SR na globálnej úrovni.

Okrem toho sa vojaci aktívne zapájajú aj do operácií na území Slovenska, najmä v prípade mimoriadnych udalostí, ako sú prírodné katastrofy, pandemické situácie alebo humanitárne krízy. V týchto prípadoch spolupracujú s civilnými zložkami a záchrannými službami pri ochrane zdravia, majetku a života obyvateľov.

V posledných rokoch nadobúda na význame aj uplatnenie vojakov v oblastiach spojených s modernými hrozbami, ako je kybernetická bezpečnosť a ochrana informačných systémov. OS SR preto kladú dôraz aj na vzdelávanie a odbornú prípravu vojakov v oblasti informačných technológií, elektronického boja a spravodajskej činnosti.

Uplatnenie vojakov v OS SR tak zahŕňa nielen obranu vlasti, ale aj aktívnu účasť na budovaní bezpečného prostredia na národnej aj medzinárodnej úrovni.

6 FINANČNÉ A NEFINANČNÉ BENEFITY

Finančné, ale aj nefinančné benefity sú jedným z veľmi dôležitých faktorov a pilierov v procese regrutácie počas výkonu štátnej služby, ale aj po skončení služobného pomeru.

Štátna služba profesionálnych vojakov

a) Finančné benefity:

- aktivačný príspevok,
- náhrada cestovných nákladov na návštevu rodiny a počas služobnej cesty,
- platové náležitosti

- hodnotný plat,
 - zvýšenie hodnotného platu za každý rok trvania štátnej služby,
 - príplatok za ohrozenie života alebo zdravia,
 - príplatok pre špecifické funkcie (letec, výsadkár, zdravotník, vrcholový športovec...),
 - stabilizačný príspevok,
 - zahraničný príspevok počas plnenia úloh mimo územia Slovenska,
 - ďalšie príspevky v závislosti od vykonávanej funkcie.
- b) Nefinančné benefity:
- možnosť ubytovania sa vo vojenských ubytovniach za zvýhodnené ceny,
 - sociálne zabezpečenie
 - dovolenka v trvaní šesť týždňov (sedem týždňov po 17 rokoch štátnej služby),
 - preventívna rehabilitácia (od 17 rokov služby),
 - služobné voľno s náhradou mzdy,
 - materiálne zabezpečenie,
 - prednostné termíny v nemocniciach (ÚVN Ružomberok),
 - bezplatné poskytnutie prepravy pri sťahovaní sa do miesta výkonu služby,
 - odborný a profesionálny rast počas kurzov a výcvikov,
 - možnosť služby v štruktúrach medzinárodného krízového manažmentu,
 - nárok na preventívnu prehliadku v rámci špecifickej zdravotnej starostlivosti,
 - nárok na rekondičný pobyt v trvaní dvoch alebo troch týždňov vo vybraných zariadeniach,
 - možnosť využívať športoviská na útvaroch a športovať počas pracovnej doby.
- c) Benefity počas štúdia na AOS:
- štúdium, ubytovanie, strava a výstroj zadarmo,
 - mesačný plat vo výške minimálnej mzdy počas celého štúdia,
 - možnosť kariérneho rastu až na hodnotu a plat čatára za dosiahnuté študijné výsledky,
 - možnosť získania študijného štipendia,
 - možnosť získania vysokoškolského vzdelania I., II. aj III. stupňa,
 - v prípade nadstavbového štúdia nárok na študijné voľno,
 - po úspešnom ukončení štúdia garancia zamestnania v OS SR.
- d) Zabezpečenie po skončení služobného pomeru:
- nárok na výsluhový dôchodok po odslúžení aspoň 25 rokov štátnej služby, pričom výška výsluhového dôchodku závisí od počtu rokov služby,
 - nárok na výsluhový príspevok pre profesionálneho vojaka, ktorý skončil služobný pomer pred odslúžením 25 rokov, v trvaní:
 - jedného roka, ak jeho služobný pomer trval 10 rokov, ale menej ako 17 rokov,
 - dvoch rokov, ak jeho služobný pomer trval 17 rokov, ale menej ako 22 rokov,
 - troch rokov, ak jeho služobný pomer trval 22 rokov, ale menej ako 25 rokov.

7 ŠTATISTIKA

Ako výsledný produkt procesu regrutácie sú počty prijatých profesionálnych vojakov do OS SR, či už v hodnotnom zbore mužstvo ako čakateľ, v hodnotnom zbore dôstojníkov ako absolventi civilných vysokých škôl alebo úspešných absolventov AOS v Liptovskom Mikuláši, prijatých profesionálnych vojakov zo zložiek Ministerstva vnútra SR (Policajný zbor, Zbor väzenskej a justičnej stráže, Hasičský a záchranný zbor...), a tiež bývalých profesionálnych vojakov, ktorí sa rozhodli vrátiť späť do služobného pomeru.

Štatistický prehľad prijímacích konaní s počtom žiadostí a počtom prijatých do štátnej služby za roky 2021 až 2024 je uvedený v tabuľkách 3, 4, 5 a 6.

Tabuľka 3: Štatistický prehľad za rok 2021

Výberové konanie	Počet výberových konaní	Počet prijatých žiadostí	Počet prijatých do štátnej služby
prípravná štátna služba funkcia čakateľ	2	2 517	349
prípravná štátna služba funkcia kadet DKAVŠ	2	754	50
prípravná štátna služba funkcia kadet AOS	2	854	193
dočasná/stála štátna služba	12	150	37
Spolu	18	4 275	629*

* zahŕňa prijímacie konanie z roku 2020 s nástupom v roku 2021

Tabuľka 4: Štatistický prehľad za rok 2022

Výberové konanie	Počet výberových konaní	Počet prijatých žiadostí	Počet prijatých do štátnej služby
prípravná štátna služba funkcia čakateľ	5	2 426	1 004
prípravná štátna služba funkcia kadet DKAVŠ	1	45	102
prípravná štátna služba funkcia kadet AOS	2	780	157
dočasná/stála štátna služba	19	310	60
Spolu	27	3 561	1 323

Tabuľka 5: Štatistický prehľad za rok 2023

Výberové konanie	Počet výberových konaní	Počet prijatých žiadostí	Počet prijatých do štátnej služby
prípravná štátna služba funkcia čakateľ	4	1 536	627
prípravná štátna služba funkcia kadet DKAVŠ	1	353	85
prípravná štátna služba funkcia kadet AOS	2	620	213

dočasná/stála štátna služba	4	683	229
Spolu	11	3 192	1 154

Tabuľka 6: Štatistický prehľad za rok 2024

Výberové konanie	Počet výberových konaní	Počet prijatých žiadostí	Počet prijatých do štátnej služby
prípravná štátna služba funkcia čakateľ	4	1 913	851
prípravná štátna služba funkcia kadet DKAVŠ	1	370	98
prípravná štátna služba funkcia kadet AOS	2	632	243
dočasná/stála štátna služba	4	542	178
Spolu	11	3 457	1 370

S regrutáciou a kapacitnou naplnenosťou OS SR úzko súvisí aj odchodovosť profesionálnych vojakov, či už do výsluhového dôchodku alebo z iných dôvodov. Personálna naplnenosť Ozbrojených síl SR sa stále pohybuje okolo čísla 13 000 profesionálnych vojakov. Štatistický prehľad za roky 2021 až 2024 je uvedený v tabuľke 7.

Stúpajú počty žiadostí aj počty prijatých, čo je odrazom kvalitnej a odbornej práce príslušníkov regrutačných skupín Personálneho úradu OS SR.

Tabuľka 7: Tabuľkové a skutočné počty za roky 2021 až 2024

Kalendárny rok	Tabuľkové počty	Skutočné počty
2021	16 958	13 058
2022	17 481	13 240
2023	17 889	12 991
2024	18 547	12 935

ZÁVER

Regrutácia a doplňovanie OS SR predstavujú zásadný pilier zabezpečenia obranyschopnosti štátu. V podmienkach dynamicky sa meniaceho bezpečnostného prostredia je nevyhnutné klásť dôraz na modernizáciu personálnej politiky, motiváciu nových uchádzačov na vstup do OS SR, posilňovanie povedomia verejnosti o význame obrany štátu, o atraktivite a rôznorodosti povolania profesionálneho vojaka.

V uvedenom článku je podrobne opísaný proces regrutácie, od prvého kroku uchádzača, keď vypíše žiadosť o prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, cez celý prijímací proces, vstup do OS SR, až po benefity po skončení služobného pomeru.

Od 1. júla 2025 vstúpil do platnosti zákon č. 150/2025 Z. z. o niektorých opatreniach na zvýšenie odolnosti Slovenskej republiky v oblasti obrany a bezpečnosti, o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky ponúka občanom na základe uvedeného zákona možnosť zapojiť sa do Národných obranných síl, ktoré predstavujú novú

formu dobrovoľnej účasti na obrane štátu. Cieľom tejto iniciatívy je posilniť odolnosť Slovenskej republiky, pripraviť obyvateľov na riešenie krízových situácií a súčasne im poskytnúť atraktívne benefity, odbornú prípravu a praktické zručnosti využiteľné v civilnom živote aj v prípadnom živote profesionálneho vojaka, ak sa občan rozhodne vstúpiť do služobného pomeru. Národné obranné sily sa rozdeľujú na operačné zálohy, ktoré plnia úlohy OS SR a podieľajú sa na riešení krízových situácií; pohotovostné zálohy zamerané najmä na podporu krízového manažmentu a obrany štátu a branné zálohy, ktoré ponúkajú jednorazový výcvik pre občanov bez vojenských skúseností.

Udržiavanie dostatočne silných, odborne pripravených, motivovaných a kapacitne naplnených Ozbrojených síl SR nie je len otázkou legislatívy či systému regrutácie, ale aj otázkou spolupráce s civilným sektorom štátu a nastavením širšieho spoločenského konsenzu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Brífing pripravenosti PÚ OS SR.

Štatistická ročenka personálu OS SR 2021. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2022. 100s. ISBN 978-80-89609-29-1.

Štatistická ročenka personálu OS SR 2022. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2023. 116 s. ISBN 978-80-89609-32-1.

Štatistická ročenka personálu OS SR 2023. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2024. 121 s. ISBN 978-80-89609-34-5.

Štatistická ročenka personálu OS SR 2024. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2025. 129 s. ISBN 978-80-89609-37-6.

Služobný predpis hlavného služobného úradu č. 104/2015 o podrobnostiach priznávania vojenskej hodnosti.

Vyhláška 446/2022 o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka, o spôsobe posudzovania psychickej spôsobilosti a o previerke fyzickej zdatnosti občana na prijatie do štátnej služby profesionálneho vojaka a o posudzovaní zdravotnej spôsobilosti profesionálneho vojaka na výkon štátnej služby profesionálneho vojaka alebo na výkon funkcie.

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Kto v Ozbrojených silách SR zabezpečuje proces regrutácie?
2. Čo zahŕňa proces regrutácie?
3. Aké sú základné podmienky prijatia do štátnej služby?
4. Aký priebeh má prijímacie konanie?
5. Aké benefity majú profesionálni vojaci?

HISTORICKÝ VÝZNAM BRATISLAVSKÉHO MIERU

Mgr. Patrik **KUNEC**, PhD.

1 FRANCÚZSKO A JEHO PROTIVNÍCI NA CESTE K VOJNE ROKU 1805

Začiatok 19. storočia sa vo Francúzsku niesol v znamení nového politického zriadenia – konzulátu, ktorý nahradil starší exekutívny orgán – direktoriát tvorený piatimi direktormi. Konzulát bol zriadený v podstate štátnym prevratom s pomocou armády, ktorej neformálnou hlavou bol v tom čase úspešný mladý generál Napoleon Bonaparte (narodený v roku 1769 v Ajacciu na Korzike). Práve on sa postavil na čelo niektorých vrcholných politikov a armádnych generálov, za ktorými stáli aj vplyvní parížski bankári, ktorí si želali zmenu vlády. 18. brumaira VIII. roku republiky podľa revolučného kalendára, teda 9. novembra 1799 podľa kalendára gregoriánskeho, obsadil Napoleon Bonaparte s niekoľkými stotinami vojska pod velením Joachima Murata zámok v Saint-Cloud, kde zasadali Rada päťsto a Rada starších, dva legislatívne orgány direktoriátu. Už deň predtým rezignovali dvaja z direktorov (abbé Sieyès and Roger Ducos), čo vyvolalo vládnu krízu. Napoleon najprv v Rade starších a následne aj v Rade päťsto naliehal, že vládu ohrozuje veľké sprisahanie a žiadal zrušenie direktoriátu a vytvorenie novej výkonnej moci. Keďže v týchto početných orgánoch nemal väčšinovú podporu, priebeh puču bol dramatický a s neistým koncom. Napokon pod nátlakom vojska, ktoré viedol Joachim Murat, rozohnal Radu päťsto a Rada starších menovala troch dočasných konzulov – jedným z nich bol aj Napoleon. ¹⁾ Konzuli mali v republike nastoliť poriadok a uzavrieť mier s protirevolučnými mocnosťami. Napoleon, túžiaci po čo najväčšej výkonnej moci, nechal vzdelaného abbé Sieyèsa spísať novú ústavu (prijatá bola na základe plebiscitu 7. februára 1800), ktorá kodifikovala nové štátne usporiadanie. Francúzsku republiku mali na najvyššej úrovni spravovať traja konzuli, pričom jeden z nich mal mať na desať rokov nadradené postavenie (samozrejme, toto právo patrilo Napoleonovi). Legislatívna moc spočívala v rukách 80-členného Senátu a miestnu volenú samosprávu nahradili prefekti, ktorých menoval minister vnútra. Hoci sa trojica konzulov v istých časových obdobiach menila, Napoleon ostával vždy jedným z trojice a ako prvý konzul si uzurpoval dominantné postavenie. ²⁾

Po zmene politického systému sa Napoleon vrátil v roku 1800 na územie Apeninského polostrova, kde na čele republikánskej armády viedol vojnu s armádami druhej protifrancúzskej koalície, ktorú tvorili Svätá ríša rímska, Rusko, Neapolské kráľovstvo, Veľká Británia a Osmanská ríša. ³⁾ Porážky týchto armád v rokoch 1800 a 1801, najmä slávna bitka pri Marengu v severnom Taliansku (14. júna 1800), v ktorej bola porazená rakúska armáda, napokon viedli k podpisu mieru medzi Francúzskom a Svätou ríšou rímskou národa nemeckého v Lunéville (9. februára 1801). Vojna s Britániou pokračovala do podpísania mieru vo francúzskom meste Amiens koncom marca 1802. Hoci boli obe mierové zmluvy v Európe všeobecne vítané, málokto z politikov a diplomatov im predpovedal dlhé trvanie. Všetky strany vnímali uzavretie mierových dohôd ako prestávku v pokračujúcom zápase. Nepriateľstvo vládlo najmä medzi vládami Francúzska na jednej strane a Veľkej Británie a Svätej ríše rímskej na strane druhej. Rímsko-nemecký cisár František II. nemohol odpustiť francúzskej republikánskej vláde násilnú zmenu režimu, ktorej obeťou sa stal kráľovský pár Ľudovít XVI. a jeho manželka, habsburská princezná Mária Antónia (bola tetou Františka II.),

1) MANFRED, A. Z.: *Napoleon Bonaparte*, 1974, s. 241-255.

2) FERRO, M.: *Dějiny Francie*, 2006, s. 181.

3) SKŘIVAN, A. - DRŠKA, V. - STELLNER, F.: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů...*, 1994, s. 114.

a tiež rozširovanie republikánskych politických režimov buď v okolí habsburskej ríše, prípadne priamo na jej území (takto vznikli napr. Batávská republika na území Spojených nizozemských provincií, prípadne Helvétska republika utvorená z väčšiny švajčiarskych kantónov). Britskí ministri a poslanci parlamentu boli zase nepriateľsky naladení voči mladej Francúzskej republike najmä z hospodárskych dôvodov – Británia si totiž chcela udržať dominanciu v zahraničnom obchode a čo najväčšie koloniálne panstvo v Severnej Amerike, kde už skôr získala na Francúzsku Kanadu a niekoľko karibských ostrovov. V britskej politike ale už niekoľko desaťročí pred začiatkom 19. storočia dominoval veľmi silný protifrancúzsky kurz, ktorý mal reálnu podobu vojenských stretov (v sedemročnej vojne, vo vojne o nezávislosť amerických kolónií, napokon aj v prvej a druhej koalícnej vojne proti Francúzskej republike).⁴⁾

Keďže vojna medzi Francúzskom a Britániou sa viedla od začiatku februára 1793, mierová dohoda z Amiens ukončila už takmer desať rokov trvajúcu vojnu. Napoleon Bonaparte, od augusta roku 1802 na základe novej ústavy z roku X. v postavení prvého konzula s doživotným mandátom, bol v tomto čase hlavným tvorcom domácej i zahraničnej politiky republiky. Pod jeho taktovkou nabrala najmä zahraničná politika výrazne agresívny charakter, ktorého prejavom boli početné francúzske vojenské intervencie na územia, s ktorými republika susedila. Už začiatkom septembra 1802 bol obsadený Piemont a v polovici októbra vpadli francúzske jednotky aj do švajčiarskych kantónov Helvétskej republiky, ktorej obyvatelia i vláda sa postavili proti Francúzsku. Tieto kroky ešte viac pobúrili britských ministrov a poslancov parlamentu, ktorí francúzsku expanziu vnímali ako ohrozenie krehkej stability na kontinente. Vojna medzi oboma krajinami sa opäť rozhorela na jar roku 1803.

Britská vláda nariadila svojej námornej flotile zaujímať francúzske obchodné lode, ktoré dovážali tovar z Karibiku a v reakcii na to začiatkom mája roku 1803 francúzska vláda uvalila embargo na dovoz britského tovaru do svojich prístavov. Británia to považovala za nepriateľský akt a 18. mája 1803 vyhlásila Francúzsku vojnu. Britskí politici využili skutočné i vymyslené dôkazy o expanzívnej rozpínavosti nového politického režimu (okupácie Piemontu, Švajčiarska, na jar 1803 aj Hannovera, ktoré bolo rodovým územím britského kráľa Juraja III.) a začali vytvárať novú koalíciu európskych krajín, ktorá mala vojenskou silou teritoriálnym nárokom Francúzska zabrániť. Nespokojný bol aj cisár František II., pretože Napoleon menil pomery aj na území Svätej ríše rímskej národa nemeckého. Francúzsko už mierom z Lunéville získalo na úkor ríše územia ležiace východne od rieky Rýn, prípadné náhrady za tieto francúzske zisky mali byť panovníkom väčších nemeckých štátov pridelené zo zrušených cirkevných kniežatstiev a niektorých slobodných ríšskych miest. Napoleon si takto poisťoval svoj vplyv najmä v Bádensku a Württembersku, ktorých panovníci sa napokon pridali na jeho stranu, a oslaboval v Rímsko-nemeckej ríši postavenie Pruska a samotného cisára Františka II.⁵⁾

Konzul Napoleon Bonaparte začal v roku 1803 na severoatlantickom francúzskom pobreží vytvárať veľkú inváziu armádu, s ktorou chcel vpadnúť do Británie a raz a navždy skončiť s jej protifrancúzskou politikou. Na budovanie mohutnej armády, ktorá dosiahla počet okolo 150 000 mužov, boli zo štátneho rozpočtu vynaložené značné prostriedky.⁶⁾ Problémom bola len výborne

4) Stručnú charakteristiku britsko-francúzskych politicko-diplomatických vzťahov a vojnových konfliktov v priebehu „dlhého 18. storočia“ (teda v rokoch 1688 – 1815) ponúka staršia, ale stále aktuálna kniha CHURCHILL, W. S.: *Věk revoluce*, 1999.

5) RAPPORT, M.: *Evropa devatenáctého století*, 2011, s. 48.

6) Výstižnú charakteristiku *Veľkej armády* s opisom jej štruktúry a výzbroje možno nájsť v práci: DUFFY, Ch.: *Austerlitz 1805*, 1999, s. 8-23.

pripravená britská námorná flotila, ktorá anglické brehy dobre chránila. Samozrejme, aj na druhej strane Lamanšského kanála sa vláda začala pripravovať na vojnu. Boli zvýšené stavy jednotlivých lokálnych milícií a posilnené početné stavy v námornej flotile. V lete roku 1803 sa ruská diplomacia nového cára Alexandra I. (nastúpil na trón na jar 1801 po palácovom prevrate, ktorý odstránil z trónu jeho otca Pavla I.) pokúsila o mediáciu medzi oboma krajinami, ale návrhy sa nestretli s pochopením najmä u Napoleona. Navyše, v druhej polovici roka sa zhoršovali aj francúzsko-ruské vzťahy.

Napoleon Bonaparte potreboval na priame vyvolanie vojny s Britániou – a prípadne aj s ďalšími monarchistickými režimami v Európe – vhodnú zámienku, ktorá by rozvírila nielen kruhy vysokej politiky, ale aj verejnú mienku. Vo Francúzsku sa vláda prvého konzula snažila udržiavať verejnosť v napätí strašením rôznymi jakobínskymi a rojalistickými sprisahaniami, fiktívnymi i tými reálnymi.⁷⁾ V zahraničí skutočne pôsobili tajné rojalistické spolky, ktoré sa snažili destabilizovať republikánsku vládu konzulátu. Jedným z vysokých predstaviteľov zahraničných monarchistov bol Louis Antoine de Bourbon-Condé, vojvoda z Enghien, posledný príslušník bočnej vetvy kráľovskej dynastie Bourbon, ktorý žil v exile v bádenskom meste Ettenheim. Napoleon dal po odhalení ďalšieho protirevolučného sprisahania príkaz tajnej službe vojvodu uniesť a priviesť do Paríža. V noci zo 14. na 15. marca 1804 bol vojvoda unesený a následne uväznený v pevnosti Vincennes na východnom okraji Paríža. Napoleon odmietol jeho výzvu k osobnému stretnutiu a požadoval jeho exemplárne potrestanie napriek absencii dôkazov o jeho účasti v odhalenom sprisahaní. Po krátkom procese bol vojvoda z Enghien odsúdený na smrť a popravený zastrelením.⁸⁾ Ako Napoleon predpokladal, tento bezprecedentný akt vzbudil búrku nevôle vo viacerých monarchiách, najmä v Prusku a v Rusku. Hlavne mladý cár Alexander a jeho radcovia po poprave vojvodu hľadali cestu k zbliženiu sa s Veľkou Britániou a cisárom Františkom II.

Udalosti od jari 1804 naberali spád v oboch proti sebe stojacich krajinách. Keď sa 10. mája 1804 do úradu prvého ministra (premiéra) vrátil William Pitt mladší (na tomto poste bol už v rokoch 1783 – 1801), ktorý bol úhlavným nepriateľom revolučnej francúzskej vlády a v podstate strojcom prvej a druhej protifrancúzskej koalície, bolo zrejmé, že bude hľadať spojencov v blížiacom sa vojenskom strete s Francúzskom. Vo Francúzsku došlo tiež k významnej zmene v politickom usporiadaní – na základe ľudového plebiscitu sa 18. mája 1804 zmenila forma vlády z republikánskej na monarchistickú, Napoleon Bonaparte sa stal cisárom Francúzov (korunovaný bol s polročným oneskorením 2. decembra 1804).⁹⁾ Británia a Rusko odmietli túto zmenu uznať a cisár Rímsko-nemeckej ríše František II. sa v reakcii na tento krok prehlásil v auguste aj za dedičného rakúskeho cisára (ako František I.). Tisícročné trvanie Svätej ríše rímskej národa nemeckého sa ale chýlilo ku koncu (formálne zanikla v roku 1806).

Už na konci leta 1804 sa začali tvoriť základy ďalšej protifrancúzskej koalície. Cár Alexander I. v septembri 1804 prerušil diplomatické vzťahy s Francúzskom a ruský zástupca na britskom dvore knieža Novosilcov začal rokovanie o vojenskom spojení. Dohoda bola podpísaná v apríli roku 1805.⁵⁾ Britská strana sa zaviazala podporovať spojenca najmä finančne, ale zároveň viedla s Francúzskom vojnu na mori. Cisár František II./I. tiež opatrne hľadal cestu k ruskému spojenectvu, ale zároveň nechcel riskovať novú vojnu s Napoleonom. Rusko a Rakúske cisárstvo uzatvorili predbežnú spojeneckú dohodu začiatkom novembra 1804, ale k otvorenej podpore rodiacej sa protifrancúzskej koalície sa ešte rakúsky dvor nehlásil. Až udalosti v severnom Taliansku,

7) MANFRED, A. Z.: *Napoleon Bonaparte*, 1978, s. 376-384.

8) MANFRED, A. Z.: *Napoleon Bonaparte*, 1978, s. 384.

9) MANFRED, A. Z.: *Napoleon Bonaparte*, 1978, s. 388-390.

kde z ovládaných území vytvoril Napoleon tzv. Talianske kráľovstvo a prehlásil sa jeho kráľom, rozhodli o otvorenom pristúpení Rakúska k britsko-ruskej koalícii. Zmluva bola podpísaná 9. augusta 1805. Protifrancúzsku alianciu neskôr doplnili ešte Švédsko a Neapolské kráľovstvo, ktoré malo na svojom území vyše tridsaťtisíc francúzskych vojakov. Nepriamo sa koalíčným spojencom stala dokonca aj Osmanská ríša, ktorá sa stala v septembri 1805 spojencom Ruska. Prusko na čele s kráľom Fridrichom Viliamom III. sa v tomto čase hlásilo k neutralite, hoci o jeho spojenectvo prejavoval záujem Napoleon Bonaparte. Pruský kráľ, ktorý chcel získať dominantné postavenie v stále existujúcej Rímsko-nemeckej ríši, cítil k Napoleonovi zmes obdivu a strachu. V prípade spojenectva s Francúzskom kalkuloval pruský kráľ so ziskom Hannoverska, ktoré Napoleon obsadil v roku 1803.¹⁰⁾ Na francúzskej strane je potrebné spomenúť jedného významnejšieho spojenca – Španielsko, ktorého námorná flotila mala spolu s tou francúzskou bojovať proti Británii na mori. Ukázalo sa však, že ani dve relatívne silné námorné mocnosti nemali dostatok síl na porazenie britského námorníctva (obe flotily boli tou britskou porazené v známej bitke pri myse Trafalgar v októbri 1805).

V polovici roku 1805 sa tak začala ďalšia z radu koalíčných protifrancúzskych vojen. Hlavnými dôvodmi pre vstup do vojny u európskych monarchistických režimov bola obrana dynastických a tradičných, absolutistických štátnych systémov, ktoré vo Francúzsku odstránila Veľká francúzska revolúcia a túto zmenu potvrdila aj autokratická vláda prvého konzula a neskôr cisára Napoleona Bonaparta. Nevôľu u panovníkov konzervatívnych monarchií vzbudzovala aj rozpínavosť Francúzska, spočiatku v podobe vytvárania tzv. sesterských republík, neskôr však už priamou anexiou týchto území. Napokon tu bol ešte tretí dôvod, pre ktorý sa Napoleon Bonaparte rozhodol pre veľký konflikt s európskymi krajinami, a to každoročný vysoký schodok rozpočtu Francúzska. Úspešná vojna proti viacerým krajinám mala naplniť prázdnu cisársku pokladnicu.¹¹⁾

2 BOJOVÉ STRETY VOJNY V ROKU 1805 PRED BITKOU PRI SLAVKOVE

V auguste 1805 sa cisár Napoleon I. rozhodol, že predbehne koalíčných spojencov a začne proti nim preventívnu vojnu. Odvolal plány na inváziu do Británie cez Lamanšský prieliv, a to najmä pre stále efektívnu námornú ochranu jej brehov. Z inváznej armády vytvoril *Veľkú armádu* (Grande Armée) a 20. septembra nariadil prvým jej jednotkám prekročiť rieku Rýn a začať vojnu s krajinami tretej protifrancúzskej koalície. Radcovia cisára Františka II./I. a príslušníci generality však vedeli, že habsburská monarchia nie je na vojnu s Francúzskom dostatočne pripravená, koniec-koncov bola vo vojnovom stave s mladou republikou už desať rokov (1792 – 1801). Rakúska armáda bola vyčerpaná. Na jej vystrojenie, vyzbrojenie a vyživenie stále chýbali značné finančné prostriedky. K opatrnosti nabádal najmä predseda dvorskej vojenskej rady, cisárov brat arcivojvoda Karol. Naopak, Rusko na čele s mladým cárom Alexandrom I. sa do vojny chcelo zapojiť čo najskôr, i keď jeho záväzok postaviť do plánovanej vojny 115 000 mužov bol príliš optimistický.

Vojnové plány rakúsko-ruskej aliance boli dosť sebavedomé. Rusko s pomocou Švédska a s britskou námornou podporou sa malo zmocniť Hannoverska, ktoré od roku 1803 okupovali Francúzi. Tri ruské armády, pod velením skúsených veliteľov Bennigsena, Kutuzova a Buxhöwdena, mali operovať na území strednej Európy. Hlavná ruská armáda mala tiahnuť cez Čechy a Rakúsko do Bavorska, kde sa mala spojiť s rakúskou armádou. Južne od tejto hlavnej rakúsko-ruskej

10) SKŘIVAN, A. - DRŠKA, V. - STELLNER, F.: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů...*, 1994, s. 116.

11) UHLÍŘ, D.: Slavkov a Evropa roku 1805. In: KOTULÁN, J. - UHLÍŘ, D. (eds.): *Evropa 1805...*, 2006, s. 10.

armády mala operovať menšia rakúska armáda v Tirolsku a zaistiť spojenie s územím severného Talianska, kde sa nachádzali početné vojenské sily pod velením arcivojvodu Karla. Táto armáda mala poraziť a vyhnáť Francúzov z talianskeho Lombardska a v prípade úspechu prejsť cez Alpy na sever, spojiť sa s hlavnou rakúsko-ruskou armádou a tiahnuť smerom na Francúzsko. Na najjužnejšom krídle mali spojené britské, ruské a neapolské jednotky postupovať Apeninským polostrohom smerom na sever a prípadne pomôcť armáde arcivojvodu Karla.¹²⁾ Tento strategický plán vyzeral na papieri síce ako dobre premyslený a logický, ale mal viacero slabín. Počítal totiž s tým, že jednotlivé vojnové akcie budú úspešné a budú nadväzovať jedna na druhú. V pláne nebolo počítané s eventuálnymi porážkami alebo inými komplikáciami, ktoré mohli postihnúť parciálne armády na ich pochode rozsiahlymi územiami strednej Európy a Talianska. Z hľadiska geografickej rozľahlosti plánovaných akcií predstavovala problém aj vtedajšia pomalá mobilita vojsk, ich nedostatočné zásobovanie a tiež málo efektívna komunikácia a kooperácia medzi armádami (ako sa to napokon ukázalo v praxi). Situáciu spojeneckých armád komplikovali aj otvorené spory vo velení jednotlivých zložiek. Najmä v tej rakúskej panovala medzi generálmi veľká rivalita. Napokon sa na jej čelo aj vďaka intrigám na dvore dostal generál Karl Mack (von Leiberich), ktorý sa ukázal ako tvrdohlavý veliteľ, ktorý odmietal akceptovať názory a dobré rady iných veliteľov. Aj v ruskej armáde spočiatku nebolo úplne jasné, kto ju do vojny povedie. Mladý cár Alexander mal svojich obľúbencov, ale všetko to boli mladí muži bez väčších vojenských skúseností. Napokon dal na radu niektorých prezieravejších radcov a na čelo vymenoval Michaila Illarionoviča Kutuzova, ktorý bol veteránom osmanských vojen vedených ešte cárovnou Katarínou II. v 70-tych rokoch 18. storočia. Francúzska armáda tento problém nemala, keďže jej najvyšším veliteľom bol samotný cisár Napoleon I. a jednotlivé armádne zbory viedli schopní velitelia, ktorí preukázali svoje schopnosti v už viac ako desať rokov trvajúcich vojnách proti európskym monarchiám. Stačí keď uvedieme mená maršalov, ktorí boli veliteľmi jednotlivých zborov do roku 1805, aby sme získali predstavu, aký kvalitný bol veliteľský káder: I. zboru velil maršal Jean Baptiste Bernadotte, II. zboru divízy generál August Frédéric de Marmont, III. zboru maršal Louis Nicolas Davout, IV. zboru maršal Jean de Dieu Soult, V. zboru maršal Jean Lannes, VI. maršal Michel Ney, VII. maršal Pierre François Augereau a VIII. maršal Édouard Adolphe Mortier.¹³⁾

Hoci Napoleon nemal jasnejšiu predstavu o plánoch spojencov, očakával, že sa budúcim bojom stane územie juhostredného Nemecka (teda Bavorsko). Koncom septembra 1805 teda niektoré zbory prekročili Rýn, vstúpili na územie Rímsko-nemeckej ríše a smerovali na východ – k Würzburgu a Stuttgartu. V rovnakom čase opustila ruské územie aj armáda na čele s Michailom Illarionovičom Kutuzovom. Ruské vojská postupovali pomaly smerom do Haliče a potom k moravským hraniciam, ktoré dosiahli po takmer mesačnom pochode. Cieľom pochodu ruských vojsk bolo mesto Braunau na rieke Inn, kde sa mali spojiť s rakúskymi silami. Často je vojenskými historikmi zdôrazňovaný rozdiel v rýchlosti postupu oboch armád. Kým francúzske zbory dosahovali za deň pochodu 25 až 30 kilometrov, tie ruské len 13 – 15 km. Rýchle presuny Francúzov zaskočili niekoľkokrát rakúsko-ruské velenie a prispeli k opakovaným neúspechom spojeneckej armády na bojiskách.

Podmaršal Karl Mack v druhej polovici septembra s rakúskou armádou smeroval k rieke Iller, kde sa očakávalo stretnutie s postupujúcimi Francúzmi. Bolo zrejmé, že Kutuzovova armáda bude

12) DUFFY, Ch.: *Austerlitz 1805*, 1999, s. 6.

13) Výstižné biografické heslá všetkých významných veliteľov, ktorí sa zúčastnili bitky pri Slavkove, možno nájsť v slovníku: FIDLER, J.: *Slavkovská encyklopédie*, 2005.

meškať, a tak sa musel Mack postaviť prípadnému útoku Francúzov bez ruských posíl. Pri Štrasburgu zatiaľ prekročil Rýn maršal Murat s početnými oddielmi jazdy, ktoré mali preniknúť cez Čierny les (Schwarzwald), teda územím spriatelenej krajiny Bádenska a Württemberska, k Ulmu. Postup týchto jednotiek bol však len Napoleonovým klamlivým manévrom, pretože hlavné zbory francúzskej armády tiahli k Dunaju severnejšie od trasy Muratovho zboru.¹⁴⁾ Ich cieľom bolo zaútočiť na rakúsku armádu prechodom cez Dunaj, zhruba medzi mestami Ulm a Donauwörth. Keď sa o skutočnej pozícii hlavnej francúzskej armády dozvedel začiatkom októbra Mack, nariadil posun armády smerom od Ulmu k Donauwörthu. Bolo však už neskoro. Pri tomto meste už začali rieku prekračovať prvé oddiely masívneho Soultovho IV. zboru. Podmaršal Michael von Kienmayer, ktorý velil rakúskemu pravému krídlu, umiestneného pod Donauwörthom, ustúpil južnejšie, hlavne preto, aby nestratil komunikačné spojenie s hlavnou Mackovou armádou. Mack sa rozhodol neustupovať a držať pozíciu na západ od rieky Lech, kým k nemu dorazia ruské posily. Obával sa, že ak by ustúpil na východ, otvoril by Francúzom cestu do Tirolska. Ak by sám s armádou ustúpil až do Tirolska, ponechal by zase ruskú armádu v zápase s Francúzmi osamotenú.

Dňa 8. októbra začali zbory vedené maršalmi Lannesom, Davoutom, Bernadottom a Marmontom prekračovať Dunaj. Muratova jazda pri Wertingene premohla rakúsky predvoj a Francúzi získali prvých zajatcov, ktorí im potvrdili, že Mack pevne drží mesto Ulm. Aby ho Napoleon odrezal od ústupovej cesty na východ, dal obsadiť mesto Augsburg (ležiace na východ od Ulmu). Rovnako tak bol od polovice októbra rakúskej armáde znemožnený prechod cez rieku pri Elchingene neďaleko Ulmu, čím sa postupne pred Rakúšanmi uzatvorila úniková cesta na sever. Na severnej strane Dunaja sa ocitla časť rakúskej armády (asi 20 000 mužov) vedená podmaršalom Werneckom, ktorá postupovala osamotene na sever s cieľom vyhnúť sa Francúzom (čo sa jej však nepodarilo). Z Ulmu sa ešte v noci 14. októbra dostalo 12 eskadrón jazdectva, ktoré so sebou zobral arcivojvoda Ferdinand Habsburský po ostrej roztržke s maršalom Mackom. Arcivojvoda totiž odmietal ostať v meste a brániť ho pred Francúzmi do príchodu ruskej armády, čo bol posledný zúfalý Mackov plán. 15. októbra začali mesto obliehať Francúzi, ktorí vyzvali generála Macka ku kapitulácii. Ten odmietol, pretože sa ešte stále spoliehal na príchod ruskej armády. V tom čase však Rusi boli akurát v rakúskom meste Braunau na bavorskej hranici. K Ulmu to mali ešte 250 kilometrov, čo pre vyčerpanú ruskú armádu znamenalo ešte minimálne osem až desať dní pochodu. Keď dostal Mack v Ulme správu o kapitulácii Werneckeho kolóny a o tom, že Rusi by sa k nemu dostali najskôr o desať dní, rozhodol sa kapitulovať. Dňa 20. októbra sa takmer 25 000 Rakúšanov (51 práporov pechoty a 18,5 eskadrón jazdectva) vzdalo Francúzom.¹⁵⁾ Generál Mack bol prepustený Napoleonom Bonapartom na čestné slovo, aby túto správu priniesol na viedenský dvor a následne aby mohol predstúpiť pred vojenský súd (za kapituláciu bol odsúdený na 20 rokov žalára v Terezínskej pevnosti).¹⁶⁾

Kutuzov sa po správe o kapitulácii Mackovej armády rozhodol pre ústup k Welsu, kde chcel počkať na posily z Ruska (Buxhöwdenova armáda). To však už mal v päťach francúzsku armádu, ktorá sa snažila ruskú armádu poraziť alebo aspoň oslabiť. V troch menších bitkách Francúzi zaútočili na zadné voje Rusov (pri lokalitách Ried, Lambach a Amstetten). Ruská armáda si však viedla dobre a útoky odrazila. Hoci cisár František II./I. volal Kutuzova na obranu Viedne, ruský veliteľ nemienil nechať svoju armádu krváčať pri obrane cudzieho hlavného mesta. V Kremži sa prepra-

14) DANGL, V.: *Bitky a bojiská v našich dejinách...*, 2007, s. 73.

15) CASTLE, I.: *Slavkov 1805 : O osud impérií*, 2010, s. 30-32.

16) FIDLER, J.: *Slavkovská encyklopedie*, 2005, s. 154.

vil cez most na severný breh Dunaja a most za sebou spálil. Na severnom brehu sa v jeho tesnej blízkosti nachádzal osamotený VIII. zbor na čele s maršalom Mortierom. Kutuzov sa rozhodol, že ho zničí. Dňa 11. novembra sa strhla bitka pri hrade Dürnstein (západne od mesta Kremža/Krems an der Donau), v ktorej síce boli francúzske oddiely ťažko poškodené, ale veľká časť zboru sa dostala z ruského zovretia (víťazstvo nezískala ani jedna strana). Pozíciu na Kremži však Kutuzov musel opustiť po správe, že sa maršal Murat so svojou jazdou dostal do Viedne a zmocnil sa mosta cez Dunaj (13. novembra). Cisár s rodinou už predtým opustil Viedeň a stiahol sa do Brna. Aj Kutuzov začal ustupovať k Znojmu na Morave a aby zdržal Murata, navrhol mu prostredníctvom pobočníkov rozhovory o prímerí. Kým Murat čakal na Napoleonovu reakciu, Kutuzov dal príkaz na pochod k Olomoucu. Muratovi muži si presun hlavnej ruskej armády všimli s oneskorením, a keď o tom podal Murat cisárovi hlásenie, nahnevaný Napoleon mu nariadil, aby zaútočil aspoň na časť ruskej armády. Zadný voj viedol generál Peter Bagration, ktorý hrdinsky čelil francúzskym útokom. Aj napriek francúzskej prevahe napokon usporiadane ustúpil a pripojil sa k hlavnej ruskej armáde. Tá sa napokon stiahla k Olomoucu, kde prišla aj tretia časť armády pod velením generálporučíka Friedricha (rusky aj Fjodor) Wilhelma Buxhöwdena. Do vojny tiahol aj samotný cár Alexander I. so svojimi jazdeckými a pešími gardovými plukmi. K mestu sa stiahla i rakúska armáda pod velením kniežaťa Johanna von Liechtensteina, ku ktorej sa čoskoro pripojil aj cisár František II./I. Dvaja panovníci začali pripravovať plán veľkej bitky s Napoleonom Bonapartom.

3 ROZLOŽENIE SÍL PRED BITKOU PRI SLAVKOVE

Napoleon zastavil armádu, ktorá prenasledovala ruské zadné voje 20. novembra pri Brne. Vyčerpaní vojaci si mohli aspoň na malú chvíľu oddýchnuť. Čakalo sa tiež na zvyšné zbory a menšie oddiely armády, ktoré boli rozptýlené na veľkom území Rakúska a Moravy. K Brnu ako prvá dorazila cisárska garda, Lannesov V. zbor, neskôr aj Muratova jazda a Soultov IV. zbor, ktoré sa utáborili východne od mesta. Marmontov II. zbor sa v tomto čase nachádzal v Štajersku, kde mal zabrániť prípadnému pokusu arcivojvodu Karola pomôcť hlavnej spojeneckej armáde na Morave. Davoutov III. zbor ostal pri Viedni, kde mal chrániť francúzsku armádu pred možným výpadom uhorského vojska. Vo Viedni boli aj zvyšky Mortierovho VIII. zboru a Ney so svojím VI. zborom bol vyslaný do Tirolska. Aj keď boli niektoré časti Napoleonovej armády relatívne vzdialené od neskoršieho bojiska (Slavkova), mohli sa relatívne rýchlo zjednotiť a postaviť sa spojencom.

Zastavenie sa pri Brne neznamenal, že pominula hrozba malých stretov. Už 20. novembra sa stretla v menšej bitke mobilná francúzska a ruská jazda pri Rousínove. Ruské elitné jazdecké oddiely sa už nevedeli dočkať bitky a testovali protivníkové sily. Boli však napokon zahnané z bojiska. V ruskom štábe mali dosť silné slovo mladí radcovia cára Alexandra (najmä knieža Dolgorukov), ktorí pochlebovali cárovi a popoháňali ho do otvorenej bitky. Soultov zbor sa zatiaľ posunul viac na východ – k mestečku Slavkov (nemecky a francúzsky názov Austerlitz), ktoré sa malo o pár dní presláviť. Napoleon si pozorne prehlíadal terén západne od Slavkova, ktorý bol skôr rovinatý s niekoľkými vyvýšeninami. Práve západne od Slavkova, v trojuholníku medzi obcami Žatčany, Šlapanice a Holubice, sa mala strhnúť bitka, známa ako bitka troch cisárov (keďže aj titul cára vlastne znamená cisár). Strategickú polohu malo najmä Pratecké návršie nad dedinkou Prace, ako aj menší vršok Santon pri Tvarožnej. Napoleon sa rozhodol, že sa pokúsi prilákať spojenecké sily do tohto priestoru a vnútiť im tu bitku podľa vlastného rozloženia síl a originálneho strategického plánu.

Spojenci zatiaľ v Olomouci diskutovali o ďalšom postupe ich armád. Bolo zrejmé, že ich vojská budú musieť buď ustúpiť alebo sa vrhnúť do priamej bitky, pretože v okolí Olomouca nemohli dlho ostať kvôli nedostatku potravín a krmiva pre tisíce koní. Niektorí opatrnejší generáli, vrátane Kutuzova, odporúčali stiahnuť sa do Uhorska a počkať na posily z Uhorska alebo z Tirolska (ak by sa im podarilo preniknúť cez Neyov zbor). Hlavné slovo v spojenom štábe ruského cára a rakúskeho cisára mali ruskí radcovia a generáli, ktorí Alexandra huckali do priameho stretu s Napoleonom. Mladý a sebavedomý cár im ochotne načúval, zjavne presvedčený o svojej osudovej úlohe osloboditeľa Európy od korzického uzurpátora. 25. novembra bol napokon prijatý plán postupu armád smerom na juh, a tak vybojovať s francúzskou armádou bitku na otvorenom priestore južne alebo východne od Brna. Dňa 27. novembra sa spojené armádne jednotky pohli smerom na juh.¹⁷⁾

Napoleon sa rozhodol zostať pasívny a neskôr rozohral prieskumnú hru so svojimi pobočníkmi. Vysielal ich do veliteľských stanov protivníka so zámerom hľadať možnosť mierového vyjednávania, ale mali za úlohu skôr zistiť náladu vo velení ruskej a rakúskej armády. Už prvý z nich, Savary, si počas rokovania s elitou spojeneckej armády všimol, že vo velení nevládne jednota a ruská strana je chytivá boja. Napoleon vyslal Savaryho do spojeneckého tábora ešte raz s ponukou na stretnutie medzi Napoleonom a cárom, ale táto nebola prijatá. Následne sa už Napoleon vrhol do pre neho príznačnej horúčkovej aktivity a vydával rozkaz za rozkazom. Povolal k Slavkovu Davoutov III. zbor, k hlavnej armáde sa mal pripojiť aj Bernadotte s I. zborom, ktorý bol dovtedy na moravsko-českej krajinskej hranici (pri Jihlave) a kontroloval spojenie Moravy s Prahou (kde sa stiahol arcivojvoda Ferdinand, prakticky hlava rakúskej armády). Savary síce nedoviedol Napoleonovi cára, ale jedného z jeho najbližších radcov – neskonale sebavedomého a bojachtivého Dolgorukova, ktorý sa v prítomnosti cisára správal tak spupne, že ho ten dal vykázať zo svojho stanu. Dolgorukov sa navyše dal oklamať divadlom, ktoré mu Napoleon pripravil – videl totiž, ako sa z Prateckého návršia, ktorý mal ideálnu polohu pre lokáciu najmä peších jednotiek, Francúzi sťahujú. Mylne to chápal ako prejav ich slabosti a po príchode k cárovi Alexandrovi ešte viac naliehal na vyvolanie otvorenej bitky.¹⁸⁾

Dňa 30. novembra Napoleon so svojimi generálmi obchádzal bojisko, ktoré už pred týždňom sám strategicky vybral. Rozhodol sa prenechať výhodné Pratecké návršie nepriateľskej armáde, aby ju tak nalákal do tohto priestoru. Francúzske jednotky sa stiahli za malý Zlatý potok a k dedinke Šlapanice, pričom ako vyvýšené pozorovacie miesto hlavného štábu mal slúžiť vrch Žuráň. V ten deň bol už v Brne Bernadotte s väčšinou svojho zboru a tiež Davout s časťou III. zboru.

V podvečer 1. decembra zaujala spojenecká rusko-rakúska armáda dispozície, ktoré boli dohodnuté deň predtým. Táto armáda mala v čase bitky vyše 85 000 mužov (udáva sa až 90 000) a pozostávala z predvoja, piatich kolón a zo zálohy o niekoľkých jednotkách pechoty a jazdy. I. kolóna pod velením generálporučíka Dmitrija S. Dochturova sa nachádzala na ľavom krídle spojeneckých vojsk na Prateckom návrší, pričom jej jednotky siahali až k obci Újezd. Predvojom tejto kolóny boli muži vedení rakúskym podmaršalom Michaelom von Kienmayerom (asi 7 000 mužov). Napravo od I. kolóny bola II. kolóna, s približne 11 000 ruskými pešákmi, vedená generálporučíkom Louisom de Langeronom (Francúz v ruských vojenských službách). Ďalej napravo bola III. kolóna, tvorená najmä peším vojskom o sile okolo 8 000 mužov s veliteľom generálporučíkom Ignacym Przybyszewským. V prípade týchto troch zoskupení išlo väčšinou o ruské jednotky a vrchné velenie nad nimi mal generálporučík F. W. Buxhöwden, cárov obľúbenec. IV. kolóna o sile cca 16 000

17) POLIŠENSKÝ, J.: *Napoleon a srdce Evropy*, 1971, s. 60.

18) CASTLE, I.: *Slavkov 1805 : O osud impérii*, 2010, s. 37.

mužov bola zmiešaná z ruských i rakúskych jednotiek a mala tiež dvoch veliteľov – generálporučíka Michaila A. Miloradoviča za Rusov a poľného zbrojmajstra knieža Jána Nepomuka Kolowrata. Táto kolóna stála v tyle za III. kolónou a bola rozložená na svahoch Prateckého návršia. V. kolóna bola tvorená ruskou a rakúskou jazdou a velil jej podmaršal Johann von Liechtenstein. Severne od týchto jednotiek, pri malej dedine Kruh, sa umiestnil ruský predvoj o sile asi 12 000 mužov, ktorému velil generálporučík P. I. Bagration. Tento predvoj uzatváral pravé krídlo spojeneckej armády.¹⁹⁾ Pod východnými svahmi návršia, v dedinke Křenovice, sa nachádzalo aj hlavné veliteľstvo rakúsko-ruskej armády a chránili ho muži cárskej gardy (približne 10 000 mužov) pod velením veľkokniežaťa Konštantína Pavloviča Romanova (bol mladším cárovým bratom). Pešie a jazdecké gardové pluky tvorili zálohu. Takéto rozloženie armády spojencov, s centrom na Prateckom návrší, bolo skôr vhodné pre obrannú taktiku v bitke, ale v prípade aktívneho, ofenzívneho plánu malo viacero slabín, ktoré sa preukázali v priebehu reálnej bitky.

Napoleon I. predpokladal, a v podstate vopred plánoval, že nepriateľ obsadí strategicky lákavé Pratecké návršie, z ktorého sa stiahol. Podstatou jeho plánu nadchádzajúcej bitky bolo, že sústredí jadro armády na jednom krídle a s ním udrie na nepriateľa. Vybral si ľavé krídlo svojej armády, ktoré malo udrieť na spojenecké pravé krídlo a v prípade úspešného tlaku malo udrieť aj na nepriateľské zálohy. V tomto pláne sa rátalo aj s príchodom posledných jednotiek Davoutovho III. zboru, ktoré ešte v predvečer bitky neboli blízko bojiska (napokon niektoré oddiely ani nestihli doraziť). Cisár očakával, že rusko-rakúska armáda sa sústredí na jeho zámerne oslabené pravé krídlo armády v línii dedín Telnice – Sokolnice – Kobylnice. To sa na druhý deň aj stalo. Tento vo svojej podstate jednoduchý plán dokazuje výnimočné strategické schopnosti Napoleona Bonaparta, ktorý vhodne vybral miesto bitky, predvídal dispozície a bojové aktivity protivníka, správne dislokoval a v priebehu bitky efektívne premiestňoval jednotlivé časti svojej armády s cieľom poraziť protivníka s minimalizáciou strát vlastných mužov. Napriek menšej početnosti jeho armády v porovnaní s armádou protivníka sa mu bitku podarilo vyhrať. Napoleonov plán bitky a jej samotný priebeh je vojenskými historikmi už vyše dve storočia vnímaný ako učebnicový príklad výnimočného strategického myslenia a plánovania, ktoré vedie k víťazstvu. Samozrejme, pre úspech na bojisku bola nevyhnutná aj schopná, dobre vycvičená a motivovaná armáda. Napoleon Bonaparte na slavkovskom bojisku disponoval možno najlepšie vycvičenou armádou, akej počas svojej dvadsaťročnej vrcholnej vojenskej kariéry velil. Za dobré znamenie sa vnímal aj dátum bitky – tá sa totiž konala presne rok po korunovácii Napoleona I. za cisára Francúzov.

Francúzska armáda (spolu v čase bitky asi 73 000 – 74 000 mužov) sa večer a v noci z 1. na 2. decembra roztiahla v línii od obce Kobylnice až k Tvarožnej, pričom od juhu k severu boli ako predvoj nasadené divízie generálov Legrand, Beaumont, Saint-Hilaire a Vandamme. Za nimi boli radené hlavné dva zbory – IV. Soultov (okolo 35 000 mužov) a V. Lannesov zbor (cca 15 000 vojakov). Oba s dvomi divíziami, ktoré kryli zálohu – Muratovu jazdu (7 000 jazdcov) a Bernadottov I. zbor (10 000 mužov, opäť o dvoch divíziách) s cisárskou gardou (6 000 mužov) na čele s maršalom Bessièresom. Soultov a Lannesov zbor tvorili stred a ľavé (severné) krídlo francúzskej armády. Slabšie pravé (južné) krídlo francúzskej armády tvorili muži z III. Davoutovho zboru, ktorý nebol ani kompletný (niektoré jednotky boli ešte v čase bitky na pochode z Viedne). Napoleonov hlavný veliteľský stan bol v čase bitky na kopci Žuráň nad dedinou Šlapanice. V takejto dispozícii išla francúzska armáda do útoku v hmlisté a mrazivé ráno 2. decembra.²⁰⁾

19) Bojové rozloženie spojeneckých vojsk a početnosť jednotlivých kolón je opísané na podklade dvoch informačných zdrojov: POLIŠENSKÝ, J.: *Napoleon a srdce Evropy*, 1971, s. 61 a CASTLE, I.: *Slavkov 1805 : O osud impérii*, 2010, s. 37-38. Údaje o počte vojakov vo francúzskych zboroch a rakúsko-ruských kolónach sa v literatúre často líšia.

20) Podoba ako pri spojeneckej armáde, aj pri rozložení francúzskych zborov a menších jednotiek sú informácie čerpané najmä z diela J. Polišenského a I. Castlea.

Spojeneckí velitelia v noci z 1. na 2. decembra na poslednej porade v štábe v Křenoviciach rozhodli o útoku na, podľa nich slabé, pravé (južné) krídlo francúzskej armády pri obci Telnice. Týmto útokom chceli odrezať Francúzom komunikačnú a prípadne aj ústupovú cestu do Viedne, ako aj spojenie s posilami, ktoré sa k bojisku blížili z juhovýchodu.²¹⁾ V prípade úspechu zbraní rusko-rakúskej armády chcelo jej najvyššie velenie zatlačiť Francúzov do Čiech, kde mali byť definitívne zničení. Ľavému krídlu armády mal veliť Buxhowden, stredú Kutuzov a severné pravé krídlo malo dokonca troch veliteľov – Liechtensteina, Bagrationa a cároviča Konštantína, ktorí mali navzájom kooperovať. Práve nejednotnosť velenia spojenej armády bola jedným z hlavných faktorov, ktorý prispel k jej neskoršej porážke (naproti tomu mala francúzska armáda jedného hlavného veliteľa – Napoleona, ktorého všetci velitelia zborov a divízií plne rešpektovali a jeho rozkazy obratom realizovali). Prvý útok mal začať o siedmej hodine ráno postupom Kienmayerovho predvoja k obci Telnice a následne mali postupne útočiť na pravé francúzske krídlo vojaci I., II. a III. kolóny (v centre predpokladaného stretu sa nachádzala obec Sokolnice).

4 PRIEBEH BITKY TROCH CISÁROV PRI SLAVKOVE, 2. DECEMBER 1805

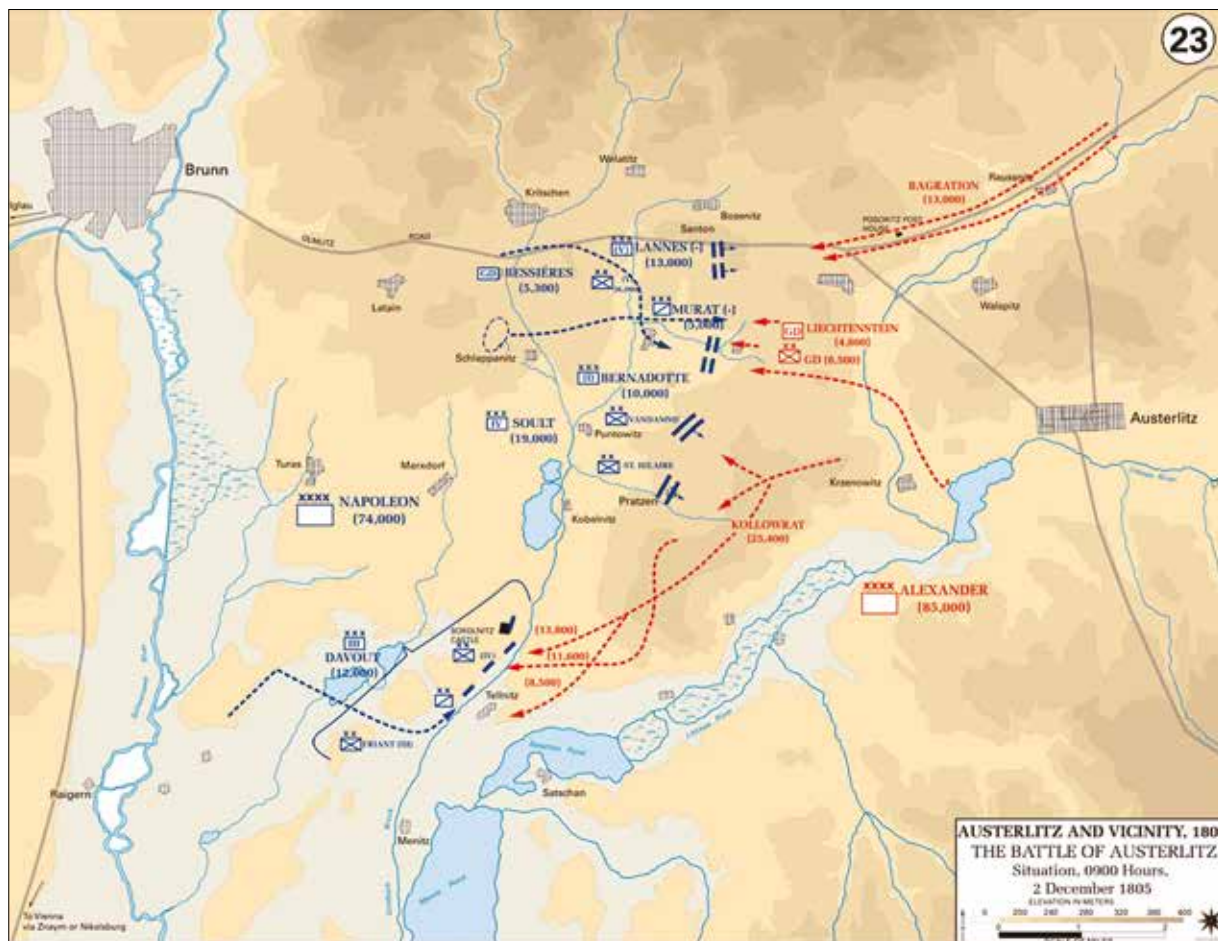
Prvým bojovým stretom v bitke známej ako „bitka troch cisárov“ sa stal polnočný rakúsky útok na dedinu Telnice, ktorú kontrolovali Francúzi.²²⁾ Rakúšania najprv nepriateľa z dejiny vyhнали, ale neskôr ju Francúzi dobyli späť. Napoleon bol osobne preveriť situáciu na krajnom výbežku svojho pravého krídla a takmer ho pri tejto obhliadke zajala ruská kozácka hliadka. Aby chránil po zvyšok noci a v priebehu dňa (2. decembra) aj od Telnice severnejšie položené dediny Sokolnice a Kobylnice, Napoleon k nim poslal celú Legrandovu divíziu zo IV. zboru.

V podstate sa boj začal podľa spojeneckých plánov. Podmaršal Kienmayer začal okolo siedmej ráno s rakúskym predvojom útok na pravé francúzske krídlo, ktoré sa opieralo o dedinu Telnice. Tento útok neskôr podporila ruská pechota z I. kolóny, ktorú viedol do boja samotný Buxhöwden. Okolo deviatej hodiny bola dedina Telnice dobytá a oddiely I. kolóny čakali na posily, ktoré sa však zdržali zostupom z Prateckého návršia. Napokon ich úspešný útok zastavila divízia z Davoutovho zboru, ktorá práve na bojisko dorazila od Rajhradu, a tak sa boj o obec začal znova. Okolo pol ôsmej ráno prvé tri kolóny spojencov, spolu vyše 40 000 mužov, začali zostupovať z Prateckého návršia na jeho západnú stranu a smerovali k Zlatému potoku, medzi dediny Telnice a Sokolnice, kde sa malo nachádzať slabé pravé krídlo nepriateľa. Stred spojeneckej armády zostupoval z návršia opatrne, keďže bola stále hmla a kvôli nej nebolo nepriateľské vojská vidieť. Kutuzov nabádal k opatrnosti a navrhoval pozdržať zostup, ale bojachtivý Alexander I. trval na dodržaní stanoveného časového plánu. Zostupujúci vojaci smerovali šikmo k pravému krídlu francúzskej armády, k dedine Sokolnice, poriadne ani nevidiac nepriateľa. V tom čase už ale nad bojiskom začalo vychádzať do červena sfarbené slnko, ktorého farba bola hneď po bitke využitá v napoleonskej propagande. Napoleon so svojou suitou sledoval zostupujúcu spojeneckú armádu ďalekohľadom z návršia Žuráň, keďže hmla ležala pod ním, v údolí. Maršal Soult chcel začať útok na zostupujúce rusko-rakúske pešie oddiely ešte v hmle, ale Napoleon pozdržal útok až do východu slnka, ktoré postupne

21) POLIŠENSKÝ, J.: *Napoleon a srdce Evropy*, 1971, s. 60.

22) Stručný opis priebehu bitky pri Slavkove bol vytvorený na podklade dvoch zdrojov, ktoré do detailov zachytávajú jednotlivé bojové akcie: MIQUEL, P.: *Slavkov : Bitva tří císařů*, 2005 a CASTLE, I.: *Slavkov 1805 : O osud impérii*, 2010. Výbornou štúdiou o prípravách na bitku z hľadiska strategického uvažovania Napoleona Bonaparta je aj text: LOMBARÈS, M. de: *Před Slavkovem : Po stopách císařova myšlení*. In: SAMEK, J. (ed.): *Bitva u Slavkova a válka roku 1805...*, 2005, s. 362- 414.

rozptýlilo hmlu aj v údolí. Teplota na bojisku bola okolo nuly a krajina bola mierne zasnežená. Pokyn k útoku dal Napoleon až okolo pol deviatej ráno.

Obrázok 1 : Situácia na slavkovskom bojisku dňa 2. 12. 1805 okolo 9. hodiny ráno

(Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Austerlitz#/media/File:Battle_of_Austerlitz_-_Situation_at_0900,_2_December_1805.png)

Francúzi zaútočili pochodom cez dedinu Prace s dvomi divíziami Soultovho zboru pod velením Saint-Hilaira a Vandamma na posledné oddiely pechoty z III. kolóny, ktorá stále zostupovala z návršia, a najmä na rady IV. zmiešanej kolóny, čo vyvolalo v ich radoch prekvapenie a zmätok. Tento nečakaný útok sa niekedy zvykne označovať ako „leví skok“ a jeho cieľom bolo vraziť do boku hlavných spojeneckých vojsk, rozdeliť kolóny na Prateckom návrší a z tylu ich tlačiť smerom na juh, do údolia Zlatého potoka. Hoci prvé tri kolóny už takmer zišli z kopca, IV. kolóna sa zúriivo bránila a neskôr ju posilnili muži Kamenského divízie z II. kolóny. O návršie sa viedol krvavý boj, v ktorom postupne spojenci ťahali za kratší koniec, pretože im nemohli poskytnúť pomoc iné oddiely. Ruské jednotky ustupovali smerom k Žatčanskému rybníku na juhu, rakúske oddiely sa stiahli do tzv. Starých vinohradov. Okolo jedenástej hodiny pod tlakom Vandammových regimentov pechoty ustúpili zo severnej časti návršia smerom k Starým vinohradom aj posledné jednotky IV. zboru, konkrétne rakúsky peší regiment č. 23 Salzburg. Na návršie sa neskôr presunul Napoleon so svojou suitou a sledoval odtiaľ priebeh ďalších bojov.

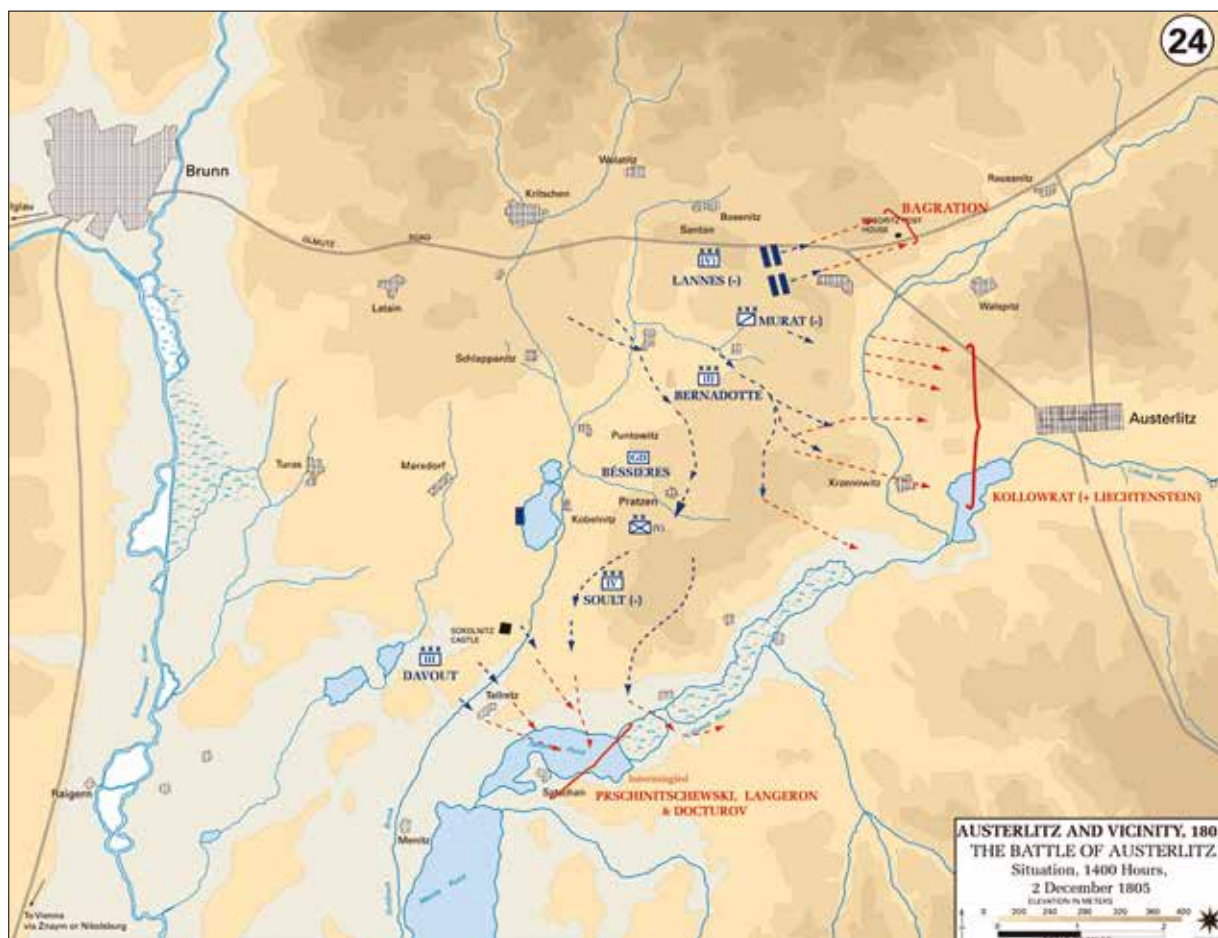
Na severnej strane bojiska, pri dedinách Tvarožná a Kruh, sa zase stretli Lannesov V. zbor podpo-

ka bojovali najmä jazdecké jednotky. Bagration sa snažil obsadiť vrch Santon, ktorý poskytoval istú strategickú výhodu. Keď však Kutuzov odvolal brigádu Johanna von Liechtensteina, aby bránila priestory medzi Starými vinohradmi a dedinkou Prace, maršal Lannes ešte zvýšil tlak na zmiešané rusko-rakúske jednotky. Najmä ruské oddiely čelili útokom so zúrivým odporom a dokázalo dlhší čas odrážať tlak Francúzov. Napokon si však aj Bagration uvedomil, že ak nechce úplne zdecimovať svoje jednotky, bude vhodné sa stiahnuť. Ustúpil smerom na Rousínov a potom ďalej na Olomouc. Jeho ústup našťastie úspešne kryla delostrelecká paľba rakúskych batérií, takže utrpel len malé straty (po ústupe z bojiska sa Bagration otočil k Hodonínu a cez Moravu ustúpil do Uhorska).

Veľmi krvavé boje sa viedli v údolí potoka v okolí dedín Telnice a Sokolnice, a to až do 11-tej hodiny. V týchto bojoch bojovali najmä ruské oddiely z prvých troch kolón. Zdalo sa, že útočiace spojenecké vojská majú presilu, ale v kritickej chvíli na túto časť bojiska dorazili posily v čele s maršalom Davoutom a zvrátili bojovú prevahu na svoju stranu. Z Prateckého návršia Napoleon usmernil maršala Soultu, aby sa pokúsil obklúčiť spojencov na ich ľavom krídle. Spojenecká pechota z prvých troch kolón sa dostala do dvojitého zovretia a jej postavenie bolo veľmi krehké. Medzeru medzi Soultovým a Lannesovým zborom navyše vyplnil I. zbor maršala Bernadotta s čerstvými bojovými silami. Spojenci začali v centrálnej časti bojiska ustupovať pod veľkým náporom útočiacich vojsk, straty na oboch stranách boli obrovské. Na dobyté Pratecké návršie Napoleon premiestnil časť delostrelectva a začal ostreľovať odkryté boky spojeneckých kolón.

V kritickom okamihu pre rusko-rakúsku armádu do boja vstúpila elita ruskej armády – cárska garda, ktorej velil cárov brat Konštantín Pavlovič. Išlo o posledný pokus ovládnuť Pratecké návršie. Prvým útokom garda, tvorená elitným jazdeckým Kavalergardským plukom a dvomi pešími plukmi (Preobraženský a Semenovský – založil ich ešte Peter I. Veľký koncom 17. storočia), zmietla pešie oddiely Francúzov a zdalo sa, že ich bude postupne z návršia vytláčať. Napoleon, vidiac hroziace nebezpečenstvo, proti cárskej garde nasadil svoje elitné jazdecké pluky. Najprv jazdecký gardový pluk pod velením maršala Bessièresa a potom exotický oddiel mamelúckych jazdcov, ktorých viedol generál Rapp. Do radov rakúskej gardy a rakúskej pechoty, ktoré útok ruských gardových plukov podporovali, zase pálili francúzske batérie. Tento tlak napokon prinútil ruské i rakúske gardové pluky na ústup. Okolo 12-tej hodiny dal Kutuzov rozkaz k ústupu na celom bojisku.

Na juhu bojiska pokračoval okolo jedenástej hodiny tlak oddielov zo Soultovho zboru na ruské oddiely, ktorý podporovali Francúzi ťažkou delostreleckou paľbou z Prateckého návršia. Buxhöwden s Dochturovom a Przybyszewským, aj napriek rozkazu k ústupu, pokračovali v boji aj po dvanástej hodine. Zvlášť tvrdé bojové strety sa viedli v samotnej dedine Sokolnice, kde sa viedol neľútostný boj medzi domami. V uličkách medzi nimi sa vŕšili telá padlých mužov a napokon sa preživší z III. kolóny aj s veliacim generálporučikom Przybyszewským vzdali Francúzom. Niektoré jednotky I. a II. ruskej kolóny sa pod ochranou Kienmayerovej jazdy začali okolo druhej hodiny sťahovať k obciam Újezd a Žatčany a opúšťali bojisko. Pri ústupe sa muži dostali až na zamrznutú plochu Žatčanského rybníka, ktorý prešli po pevnom ľade. Nie je pravdou často opakované tvrdenie, že v tomto priestore na nich útočilo francúzske delostrelectvo, ktoré vypálenými guľami preborilo ľad, a tak mnohí muži našli smrť v ľadovej vode. Tento mýtus, ktorý šířila francúzska propaganda už na druhý deň v Napoleonovom prehlásení k vojakom vyvrátili rakúske orgány, ktoré po skončení bitky dali rybník vypustiť a našli v ňom len dve mŕtve telá. Paľba z diel si však vyžiadala množstvo obetí, početní ruskí vojaci neskôr padli do francúzskeho zajatia. Udatný generálporučík Dochturov napokon stihol vyviešť z bojiska 8 000 mužov svojej kolóny do bezpečia. Aj zvyškom IV. spojeneckej kolóny sa podarilo ustúpiť k Slavkovu a odtiaľ k Hodonínu.

Obrázok 2: Situácia na slavkovskom bojisku dňa 2. 12. 1805 okolo 14. hodiny popoludní

(Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Austerlitz#/media/File:Battle_of_Austerlitz_-_Situation_at_1400,_2_December_1805.png)

Bitka pri Slavkove sa teda podvečer, v znamení zapadajúceho slnka, skončila prehrou rusko-rakúskych vojsk. Ruský cár Alexander I. vraj opúšťal bojisko so slzami v očiach. V bojoch pri Slavkove padlo najmenej 15 000 mužov spolu na oboch stranách, z čoho asi desatinu tvorili Francúzi. Presnejšie počty nie sú známe pre nedostatok záznamov o padlých a pochovaných telách. Neskoršie správy a hlásenia z priebehu jednotlivých bojov zvyčajne uvádzali vyššie než reálne počty zabitých nepriateľov. Zajatých a zranených Rusov bolo okolo 20 000 a Rakúšanov asi 6 000. Francúzska armáda však mala veľký počet zranených – okolo 7 000 (a na zranenia a choroby, najmä na týfus, zomrelo v nasledujúcich týždňoch okolo 10 000 z nich).¹⁴⁾

5 PODPÍSANIE BRATISLAVSKÉHO MIERU A JEHO HISTORICKÝ VÝZNAM

Večer po bitke sa Napoleon Bonaparte ubytoval v budove pozořickej pošty a rakúsky cisár s ruským cárom v obci Žarošice. Pre oboch to bola asi veľmi ťažká noc. František I. na druhý deň skoro ráno vyslal k Napoleonovi generála Johanna von Liechtenstein s návrhom na stretnutie oboch cisárov, počas ktorého mali prerokovať podmienky prímeria. Stretnutie Napoleona s Františkom I. sa odohralo dňa 4. decembra neďaleko od Brna pri Spálenom mlyne. Hoci Napoleon nechal postaviť pri budove mlyna stan, rozhovor vraj obaja cisári viedli pod mohutnou lipou. Prediskutovali najmä podmienky prímeria, ktoré vstúpilo do platnosti o deň neskôr. Ruský cár sa s Napoleonom

odmietol stretnúť, ale s prímerím ochotne súhlasil aj on. Obával sa, že Francúzi by mohli prenasledovať zvyšky ruskej armády do Uhorska, ale Napoleon napokon prenasledovanie odvolal a dokonca súhlasil s tým, že ruská armáda sa môže vrátiť so zbraňami a s celým trénom späť do vlasti. O mieri však cár Alexander I. vyjednávať odmietol. Rusko naďalej ostávalo s Francúzskom vo vojnovom stave. Mierové rokovania tak začali len medzi rakúskou a francúzskou stranou.

Spočiatku prebiehali diplomatické rokovania v Brne, ale keď tam v polovici decembra začala zúriť epidémia týfusu, diplomati hľadali vhodné mesto v jeho blízkosti, kde by v rokovaní pokračovali. Výber padol na Bratislavu, ktorá bola na základe prímeria zaradená do francúzskej okupačnej zóny. O tomto rozhodnutí bolo 8. decembra informované aj mestské zastupiteľstvo.

²³⁾ Do mesta 12. decembra vtiahol so svojím štábom a s asi 15 000 mužmi a 2 200 koňmi maršal Louis Nicolas Davout. ²⁴⁾ S príchodom masy vojska do mesta nastal problém s tým, kde všetkých mužov ubytovať a ako ich nasýtiť. Dôstojníci boli ubytovaní v súkromných domoch, s čím museli ich majitelia súhlasiť (často boli v jednom dome aj traja-štyria Francúzi). Vojaci peších plukov boli ubytovaní vo väčších budovách – teda na hrade, časť z nich aj vo Vodných kasárňach pri Dunaji, ktoré predtým slúžili uhorskej armáde. Ešte väčším problémom bolo zásobovanie vojska čerstvými potravinami, najmä chlebom, mäsom a vínom. Pre mesto to bol nečakaný a vysoký výdavok, ktorý nemohlo utiahnuť z vlastných zdrojov. Mestská rada požiadala Davouta, aby sa u cisára prihovril a uľahčil mestu. Davout to skutočne urobil a na jeho žiadosť Napoleon nariadil jednu divíziu stiahnuť na rakúske územie (odišla 21. decembra). Mestská rada na znak vďaky darovala Davoutovi dva jazdecké kone. ²⁵⁾ Francúzske jednotky boli umiestnené aj na Devíne, v Devínskej Novej Vsi, v Dúbravke a v Lamači.

Do Bratislavy začali prichádzať aj diplomati oboch strán. Už 21. decembra do mesta prišiel francúzsky minister zahraničných vecí Charles Maurice de Talleyrand-Périgord so sprievodom.

²⁵⁾ Spolu so svojimi tajomníkmi bol ubytovaný v Primaciálnom paláci, kde sa konali aj rokovania s rakúskymi vyslancami. Rakúsku stranu zastupoval knieža Johann von Liechtenstein, gróf Ignác Gyulay a štátny tajomník Hoppe. ²⁶⁾ Rokovania boli skôr kratšie, pretože predbežné články mierovej dohody boli načrtnuté už v Brne, kde sa 11. decembra začali rozhovory o mierovej zmluve. Definitívne znenie zmluvy bolo napokon sformulované a datované dňa 26. decembra 1805. Zmluva bola podpísaná v Zrkadlovej sále Primaciálneho paláca. ²⁷⁾ Napoleon ju osobne ratifikoval 27. decembra vo viedenskom zámku Schönbrunn a cisár František II./I. na zámku v Holíči 30. decembra. Zmluva obsahovala 24 článkov. ²⁸⁾ Cieľom Napoleona bolo oslabiť postavenie Františka I. v Rímsko-nemeckej ríši a v severnom Taliansku, z tohto dôvodu sa porazená strana musela vzdať viacerých území. Všeobecne možno povedať, že cisár stratil Benátsko, Friaulsko a Dalmáciu s Istriou v prospech Francúzska (tieto územia boli pripojené k novozriadenému Talianskemu kráľovstvu), ako aj Tirolsko a Vorarlbersko v prospech Bavorska, ktoré bolo francúzskym spojencom. Aj niektoré z ďalších ríšskych teritórií pripadli dvom nemeckým krajinám, ktoré boli vo vojne spojencami Francúzska – Bádensku a Württembersku. Cisár František tiež musel súhlasiť s povýšením Ba-

23) DANGL, V.: *Bitky a bojiská v našich dejinách...*, 2007, s. 81.

24) HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809, 2005*, s. 33.

25) SAS, A.: *Talleyrand v Bratislave pri uzavrení mieru v roku 1805*. 1946, s. 4. Pozri aj: HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809, 2005*, s. 40.

26) HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809, 2005*, s. 40-41.

27) SAS, A.: *Talleyrand v Bratislave pri uzavrení mieru v roku 1805*, 1946, s. 12.

28) Celé znenie mierovej zmluvy v slovenskom preklade je možné nájsť v publikácii: HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809, 2005*, s. 51-58.

vorského a Württemberského kurfirstva na kráľovstvá a s povýšením Bádenského markgrófstva na veľkokniežatstvo. Monarchia Františka I. prišla celkovo o 63 000 kilometrov štvorcových s takmer tromi miliónmi obyvateľov (teda o šestinu obyvateľstva z celkového počtu). Napoleon Bonaparte bol uznaný cisárom Františkom II./I. za francúzskeho cisára, a tiež za talianskeho kráľa. K dovŕšeniu tohto poníženia musel cisár zaplatiť francúzskej strane aj vojenskú kontribúciu vo výške 40 miliónov frankov v zlate. Cisár František II./I. podpisom mieru stratil vplyv v severnom Taliansku a taktiež v Svätej ríši rímskej, ktorú po vzniku tzv. Rýnskeho spolku v lete 1806 (združoval štáty v južnej a západnej časti Ríše pod francúzskou kontrolou) napokon rozpustil (ostal tak len cisárom rakúskym). Hoci mierové podmienky boli pre monarchiu veľmi nepriaznivé, samotná udalosť Bratislavu v Európe zviditeľnila. V Paríži na počesť mierovej dohody pomenovali jednu z ulíc, ktorá ústí na bulvár Champs Elysées Rue de Presbourg. V Primaciálnom paláci zase bola inštalovaná pamätná tabuľa, ktorá však bola v roku 1918 zničená. Dnes je ale vo vestibule paláca osadená opäť.

Porážka pri Slavkove a Bratislavský mier teda skutočne otriasli usporiadaním vtedajšej Európy. Potvrďuje to aj často uvádzaný výrok premiéra Williama Pitta mladšieho. Keď sa vraj vo svojej pracovni dozvedel o prehre spojencov v Slavkovskej bitke, obrátil sa k mape Európy, ktorá visela na stene a prorocky povedal: „*Zrolujte tú mapu. Najbližších desať rokov ju nebudeme potrebovať.*“ Je možné, že krach protifrancúzskej tretej koalície prispel k zhoršeniu Pittovho zdravotného stavu, pretože už v polovici januára 1806 zomrel.

6 ZÁVER

Aké boli dopady Slavkovskej bitky a Bratislavského mieru? Pre Bratislavu podpis mierovej dohody znamenal, že sa z mesta postupne stiahlo francúzske vojsko. Maršal Davout so svojím štábom opustil Bratislavu už 2. januára 1806 a do 7. januára odišli z mesta aj posledné francúzske jednotky.²⁹⁾ V meste ešte ostali desiatky zranených a chorých Francúzov, o ktorých sa staral v mestskej nemocnici lekár a chirurg. Výdavky za pobyt viac ako 18 000 francúzskych vojakov v meste pred a po bitke pri Slavkove dosiahli viac ako 285 000 zlatých.³⁰⁾ Bratislava sa ešte dlhý čas finančne spamätávala z pobytu Francúzov na svojom území, najmä kvôli dlhom a splátkam pôžičiek, ktoré musela mestská rada postupne uhradiť (časť nákladov zaplatil cisársky dvor). Finančné problémy však prenasledovali celú monarchiu a napokon viedli v roku 1811 k štátnemu bankrotu a znehodnoteniu meny.

Pre ruskú armádu vojna nekončila, pretože ruský cár odmietol s Napoleonom uzatvoriť mierovú dohodu. Voje ruskej armády sa vracali späť do vlasti v decembri 1805 a začiatkom januára 1806 cez slovenské územie, pričom postupovali v troch prúdoch. Jazdecké oddiely sa presúvali cez Trnavu, Nové Zámky, následne cez severomaďarské územie ku Košiciam a potom na sever k Dukle. Iné oddiely smerovali od Starej Turej k Trenčínu a odtiaľ cez Čadcu prešli na územie Haliče. Maršal Kutuzov s najväčšou časťou vojska, ktoré tvorili najmä pešie pluky smeroval cez Senicu, Levice, Šahy a Rimavskú Sobotu ku Košiciam, kde dorazil už pred koncom roku 1805. Mesto mu pripravilo slávnostné privítanie. Po šesťdňovom odpočinku smeroval cez Prešov k Duklianskemu priesmyku a odtiaľ ďalej cez Halič na ruské územie. Ruské vojská sa na našom území správali disciplinovane a uhorské úrady urobili maximum, aby bol prechod vojsk čo najrýchlejší a bezproblémový. Samotný Kutuzov niekoľkokrát ústne i písomne poďakoval stoličným úradom, ako aj predstaviteľom

29) HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809, 2005*, s. 43.

30) HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809, 2005*, s. 46.

miest (napríklad v Košiciach) za to, že vychádzali v ústrety potrebám ruskej spojeneckej armády.³¹⁾

Z hľadiska ďalších frontov vojny tretej protifrancúzskej koalície možno len stručne uviesť, že na severotalianskych bojiskách bola armáda pod velením arcivojvodu Karola v niekoľkých bitkách porazená, z Neapolska sa postupne stiahli ruské i britské sily a vo februári 1806 bolo obsadené armádou generála Massénu. Neapolský kráľ Ferdinand IV. Bourbonský utiekol na Sicíliu, ktorú chránila britská flotila.³²⁾ Na mori si zachovala dominanciu Británia, ktorá v slávnej bitke pri myse Trafalgar porazila 21. októbra 1805 spojenú francúzsko-španielsku flotilu (v boji ale zahynul britský admirál Horatio Nelson). Na území strednej Európy bojové aktivity po slavkovskej katastrofe ustali. Vojna s Francúzskom však pokračovala aj v roku 1806. Z ruskej iniciatívy vznikla v priebehu roku 1806 štvrtá protifrancúzska koalícia, v ktorej však hralo dominantnú úlohu Prusko (okrem neho a Ruska koalíciu tvorili aj Sasko, Švédsko a Veľká Británia). Pruská armáda bola Napoleonovou *Veľkou armádou* v dvoch paralelných bitkách – pri Jene a Auerstedte 14. októbra 1806 porazená, rovnaký osud postihol aj ruskú armádu, ktorá bola zdrvivúco porazená v bitke pri Friedlande (14. júna 1807; bitka sa odohrala pri súčasnom meste Pravdinsk v Kaliningradskej oblasti).

Rakúsko, samozrejme, nemohlo zabudnúť na porážku pri Slavkove a v roku 1809 sa vrhlo do ďalšej vojny s Francúzskom (5. koalícia vojna), ktorú však opäť prehralo (bitkou pri Wagrame v dňoch 5. a 6. júla 1809). Výsledkom tejto prehry bolo ešte väčšie poníženie rakúskej monarchie, keď cisár František I. viac-menej musel súhlasiť s rakúsko-francúzskou alianciou, ktorá bola spečatená sobášom jeho dcéry Márie Lujzy s Napoleonom Bonapartom v roku 1810. O dva roky neskôr, počas katastrofálneho ťaženia do Ruska, však začala Napoleonova šťastná hviezda blednúť a jeho samého čakal pozvoľný pád zakončený porážkou spojenými britsko-nizozemsko-pruskými vojskami pri belgickom Waterloo v júni 1815.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CASTLE, I.: *Slavkov 1805: O osud impérií*. Praha : Amercom SA, 2010. 94 s. Edícia: Velké bitvy historie, zv. 15. ISBN 978-83-261-0628-6.

DUFFY, Ch.: *Austerlitz 1805*. London : Cassell, 1999. 194 s. ISBN 0-304-35279-9.

DANGL, V.: *Bitky a bojiská v našich dejinách. 2 : Od vzniku stálej armády po prvú svetovú vojnu*. 1. vyd. Bratislava : Perfekt, 2007. 291 s. ISBN 978-80-8046-374-8.

FERRO, M.: *Dějiny Francie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 692 s. ISBN 80-7106-888-8.

FIDLER, J.: *Slavkovská encyklopedie : Válka roku 1805 a bitva u Slavkova*. 1. vyd. Brno : Jota, 2005. 278 s. ISBN 80-7217-381-2.

HRADSKÝ, J.: *Napoleon a Bratislava : 1805, 1809*. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo PT, 2005. 134 s. ISBN 80-88912-90-3.

CHURCHILL, W. S.: *Věk revoluce*. Praha : Argo – Český spisovatel, 1999. 305 s. Edícia: Dějiny anglicky mluvících národů, 3.díl. ISBN 80-7203-102-3.

KOTULÁN, J. - UHLÍŘ, D. (eds.): *Evropa 1805 : Sborník prací V. mezinárodního napoleonského kongresu konaného v budově veřejného ochránce práv, Brno 26. – 28. září 2005*. Brno : Československá napoleonská společnost, 2006. 759 s. ISBN 80-239-7694-X.

31) DANGL, V.: *Bitky a bojiská v našich dejinách...*, 2007, s. 83.

32) Koncom marca 1806 sa novým neapolským kráľom stal z vôle Napoleona Bonaparta jeho starší brat Jozef (1768 – 1844), ktorý vládol v Neapolsku do júna roku 1808. Na tróne ho vystriedal Joachim Murat. In: RAPPORT, M.: *Evropa devatenáctého století*, 2011, s. 48.

MANFRED, A. Z.: *Napoleon Bonaparte*. 2. vyd. Bratislava : Pravda, 1978. 680 s.

MIQUEL, P.: *Slavkov : Bitva tří císařů*. 1. vyd. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2005. 440 s. ISBN 80-7306-226-7.

POLIŠENSKÝ, J.: *Napoleon a srdce Evropy*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1971. 280 s.

RAPPORT, M.: *Evropa devatenáctého století*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2011. 436 s. ISBN 978-80-7429-061-9.

SAMEK, J. (ed.): *Bitva u Slavkova a válka roku 1805 : Sborník dokumentů a studií k 200. výročí s předmluvou Olega Sokolova*. 1. vyd. Třebíč : Akcent, 2005. 560 s. ISBN 80-7268-361-6.

SAS, A.: *Talleyrand v Bratislave pri uzavrení mieru v roku 1805*. Bratislava : Nakladateľstvo Pokrok, 1946. 22 s.

SKŘIVAN, A. - DRŠKA, V. - STELLNER, F.: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648-1914*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. 217 s. ISBN 80-85241-57-9.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Čo spôsobilo, že Napoleonova armáda dokázala víťaziť na rozdielnych európskych bojiskách?
2. Čo prispelo k prehre spojeneckého rakúsko-ruského vojska pri Slavkove?
3. Akým spôsobom zmenil Bratislavský mier mapu Európy?
4. Aké diplomatické zmeny v strednej Európe nastolil Bratislavský mier?
5. Ako sa vyvíjala taktika protifrancúzskych aliancií po bitke pri Slavkove?

PRAX RODOVEJ ROVNOSTI V OZBROJENÝCH SILÁCH

pplk. Mgr. Zdenko **BARANEC**, pplk. PhDr. Pavel **CZIRÁK**, PhD.

ÚVOD

Na problematiku žien, ich umiestňovanie a pôsobenie v pracovných pozíciách v spoločnosti, ale aj na rodovú rovnosť nazerajú muži a ženy rôzne. Rozmanitosť vo všeobecnosti prináša diverzitu v myslení, prístupoch, kreatívnych riešeniach a principiálne prináša inkluzívnejšie pracovné prostredie. Mnohí, a to nielen v Slovenskej republike (ďalej len „SR“), nazerajú na rodovú rovnosť cez zvyšujúci sa počet žien a ich narastajúce percentá v zmiešaných kolektívoch. Pravdou je, že populácia sveta je dlhodobo vyvážená. Pomer medzi mužmi a ženami je približne päťdesiat k päťdesiatim. Neznamená to však, že cieľom v oblasti rodovej rovnosti by mala byť polovica žien vo fabrikách, učiteľov v školách alebo zdravotníckeho personálu v nemocniciach.

Správne pochopenie základnej terminológie v rodovej problematike by malo viesť k uvedomeniu si významu základných výrazov a slovných spojení. Len tak je totiž možné reagovať na mýty a osobitne na dezinformácie. V podmienkach Ozbrojených síl Slovenskej republiky (ďalej len „OS SR“) má v porovnaní s mnohými ostatnými ozbrojenými silami Európy a sveta dlhodobo svoje miesto odborná spoločenskovedná príprava profesionálnych vojakov a vojačiek. Rozvoj osobností vojenského personálu, ako nosného cieľa zamestnaní spoločenskovedných seminárov v rámci personálneho manažmentu, aktívne vplýva na rozsah vedomostí a poznatkov. Nezastupiteľné miesto zohráva pôsobenie na formovanie správneho hodnotového rebríčka jednotlivca v rámci spoločnosti. Hlavne porozumenie termínu „rod“ v kontraste so slovom „pohlavie“ v kontexte života spoločnosti môže výrazne napomôcť v zorientovaní sa v širších súvislostiach rodovej problematiky.

Ciele výchovy a vzdelávania sú štandardne odvodzované od súčasných a budúcich potrieb spoločnosti a od potrieb jedinca alebo využitím spojenia oboch týchto hľadísk. Sú vždy vyjadrením určitého ideálu, ktorý obsahuje požiadavky a predstavy o tom, čím by sa mal človek, člen určitej sociálnej skupiny, vyznačovať. Rovnako tento ideál vymedzuje požiadavky kladené spoločnosťou v jednotlivých etapách jej historického vývoja.

V úvode tohto článku sa natíska otázka: „Koľkí čitatelia odbornej publikácie Vojenská osveta alebo lektori spoločenskovedných seminárov na útvaroch OS SR sú odborne zdatní objasniť definíciu rodovej rovnosti?“ 25. výročie schválenia rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti vytvára priestor, aby tejto téme bola opakovane venovaná pozornosť, pričom je dôraz položený na reálne vykonávané vzdelávacie aktivity v podmienkach OS SR.

1 VÝVOJ PRÍSTUPU K RODOVEJ ROVNOSTI

Rodová rovnosť, resp. rovnosť žien a mužov znamená rovnaké sociálne postavenie mužov i žien vo všetkých sférach verejného a súkromného života. Jej cieľom je zabezpečenie plnohodnotného spoločenského uplatnenia na základe individuálnych kvalít a schopností. Rovnosť neznamená, že ženy budú rovnaké ako muži, ale že práva, povinnosti a príležitosti pre ženy a mužov nebudú závisieť od toho, či sa dotknutá osoba narodila ako žena alebo ako muž. Rovnosť žien a mužov je vnímaná ako otázka ľudských práv, ale aj ako nevyhnutná podmienka a ukazovateľ demokracie a udržateľného rozvoja zameraného na ľudské potreby.

V posledných dvoch desaťročiach nastal v globálnom, a hlavne v európskom, meradle vývoj a určitý posun v prístupe k otázke práv žien, čo sa odrazilo aj na terminológii. Kým v 70. a 80. rokoch sa viac hovorilo o právach žien a ich posilňovaní (koncept „women in development“), po 4. celosvetovej konferencii žien v Pekingu v roku 1995 a prijatí jej Akčnej platformy sa dôraz začal klásť na uplatňovanie rodového hľadiska (angl. „gender mainstreaming“) a vyrovňovanie rodových rozdielov v sociálnom, resp. spoločenskom postavení mužov a žien. Zmena prístupu spočíva v tom, že záujem verejných politík rodovej rovnosti sa začal sústreďovať nielen na riešenie následkov, ale aj na pomenovávanie štrukturálnych príčin nerovného postavenia mužov a žien. Tieto plynú najmä z rozdielných sociálnych a kultúrnych rolí a očakávaní, kladených spoločnosťou na mužov a ženy vo verejnom i súkromnom živote. Uplatňovanie rodového hľadiska súčasne znamená zameranie verejných politík nielen na ženy a ich problémy, ale aj na znevýhodnenia mužov plynúcich o. i. z rigidných rodových stereotypov.

Rovnosť medzi ženami a mužmi je základnou hodnotou Európskej únie, medzinárodného spoločenstva a základným právom garantovaným Ústavou SR. Je to jedna z piatich hodnôt ¹⁾, na ktorých je založená Únia a jeden zo základných pilierov medzinárodného spoločenstva. ²⁾ Rovnosť žien a mužov je ustanovená v Charte základných práv Európskej únie, ktorou sa zároveň zakazuje diskriminácia na základe pohlavia. ³⁾

Rovnosť žien a mužov je hodnotou, z ktorej prosperuje celá spoločnosť a má okrem morálnej a sociálnej dimenzie aj výrazné ekonomické opodstatnenie. Rovnosť žien a mužov je ekonomickou investíciou do budúcnosti, ktorá zároveň prispieva k ekonomickému rastu spoločnosti vo viacerých smeroch. ⁴⁾ Je preto v záujme nás všetkých, aby si ženy i muži boli skutočne rovní a mali v rôznych fázach života reálnu možnosť voľby.

Ozbrojené konflikty sú jednou z oblastí, v ktorej nastala celosvetová zhoda o potrebe uplatňovania rodového hľadiska, čo sa konkrétne pred 25 rokmi pretavilo do prijatia rezolúcie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“) o ženách, mieri a bezpečnosti. Rezolúcia s číslom 1325 bola jednomyselne prijatá 31. októbra 2000 ako vôbec prvá rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN osobitne zameraná na vplyv vojnových konfliktov na ženy a usilujúca sa o posilnenie úlohy a účasti žien v rámci mierových procesov a pri post-konfliktnej obnove. Rezolúcia ďalej apeluje na všetkých bezpečnostných aktérov, aby chránili ženy a dievčatá pred porušovaním ľudských práv a aktívne pracovali na odstránení všetkých foriem rodovej diskriminácie.

Hlavným cieľom rezolúcie je zvýšiť účasť žien na rozhodovacích procesoch týkajúcich sa prevencie, riešenia konfliktov a post-konfliktnej obnovy, ako aj zabrániť porušovaniu ich práv s dôrazom na prevenciu sexuálneho násillia.

Aj po 25 rokoch ostáva pri implementovaní rezolúcie veľa nenaplnených úloh. Žiaľ, napriek snahám medzinárodného spoločenstva sú ženy a dievčatá v ozbrojených konfliktoch naďalej výrazne zasiahnuté ich dôsledkami. Preto je potrebné ich ochranu aj naďalej presadzovať vo všetkých oblastiach a politikách na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Pokiaľ ide o zaistenie bezpečnosti, súvislosť medzi rodovou nerovnosťou v krajine a tendenciou ku vzniku vnútroštátneho konfliktu je dnes už široko uznávaná. Medzi odbornou verejnosťou

1) Zmluva o Európskej únii, články 2 a 3; Zmluva o fungovaní Európskej únie, článok 8.

2) „Uznanie prirodzenej dôstojnosti a rovných a neodcudziteľných práv členov ľudskej rodiny je základom slobody, spravodlivosti a mieru na svete“, Všeobecná deklarácia ľudských práv (Charta ľudských práv), preambula.

3) Charta základných práv Európskej únie, článok 20 a 21.

4) MACEIRA, H. M.: Economic Benefits of Gender Equality in the EU, 2017, s.178-183.

panuje zhoda, že mierové snahy sú rádovo efektívnejšie a udržateľnejšie, pokiaľ sú v nich ženy aktívne a zmysluplne zahrnuté.

Úlohy vyplývajúce z rezolúcie sú relevantné nielen pre krajiny, v ktorých sa ozbrojené konflikty odohrávajú, ale pre všetky členské štáty OSN, vrátane Slovenska. Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien vydal v roku 2013 tzv. Všeobecné odporúčanie č. 30 k rezolúcii č. 1325 (2000) a vyzval na prijatie národných akčných plánov na implementáciu rezolúcie 1325. V nadväznosti na toto odporúčanie dňa 30. septembra 2020 schválila vláda SR Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN číslo 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025 (ďalej len „Rezolúcia 1325“).

2 ZÁVÄZKY V OBLASTI RODOVEJ ROVNOSTI A AGENDY O ŽENÁCH, MIERI A BEZPEČNOSTI

Slovo záväzok vo všeobecnosti znamená dobrovoľné prijatie záväznosti voči spoločnosti alebo jednotlivcom. Prax vzájomných záväzkov, prípadne aj sľubov alebo prísľubov, má v živote spoločnosti významnú úlohu. Záväzky štátov a ich praktická implementácia sú dlhodobo prepájané medzinárodnými dohovormi, dokumentmi, prípadne aj zákonmi. Na Rezolúciu 1325 nadviazala viac než desiatka ďalších dokumentov zameraných na rodové násilie. V závere roku 2025, po štvrtstoročí si mnohí uvedomujeme ich význam. Ich opodstatnenosť a dôležitosť podčiarkuje podtitul tejto zásadnej rezolúcie s číslom 1325 – o ženách, mieri a bezpečnosti. Stovky rôznych dokumentov, ktoré boli vytvorené od jej prijatia potvrdzujú, že je celosvetovo základným stavebným kameňom pre implementáciu rodovej rovnosti v praxi. Osobitne to platí v podmienkach bezpečnostných zložiek a ozbrojených zborov.

V mnohých krajinách je realitou, že vo vzdelávaní sa kladie dôraz na informovanosť v oblasti zvyšovania počtu vojačiek a podporu ich umiestňovania na rozhodovacie pozície. Dôraz je však potrebné položiť aj na problematiku prísľubov na riešenie a prevenciu rodovo podmieneného násillia, ochranu pred sexuálnym násillím a obťažovaním nevynímajúc. K uvedenému treba dodať, že začleňovanie rodového hľadiska do mierových misií, do operácií medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len „MKM“) a vojenských operácií sa krok za krokom stáva súčasťou operačných postupov.

Rezolúcia 1325 nie je právne vynúiteľná. Neobsahuje sankcie ani právne dôsledky, ak by sa krajiny, ktoré sa k nej prihlásili neriadili jej obsahom. Tento štvorstranový dokument prijatý bezpečnostnou radou dňa 31. októbra 2000 má významný potenciál. Prečo?

Tento typ rezolúcie má politickú váhu a morálnu autoritu, je dôležitý pre formovanie politiky štátov a medzinárodných organizácií. V uvedených súvislostiach sa v rámci prijatých politík a stratégií konkretizovali záväzky prostredníctvom vytýčenia úloh, opatrení, kvalitatívnych a kvantitatívnych merateľných ukazovateľov v rámci vytváraných akčných plánov.

2.1 Záväzky vyplývajúce z medzinárodných rámcov

Do implementácie agendy „Ženy, mier a bezpečnosť“ (ďalej len „ŽMB“) sa postupne zapája aj SR. Boli vytvorené dokumenty, ktoré reflektujú najmä na záväzky vyplývajúce z medzinárodných rámcov OSN, Severoatlantickej aliancie (ďalej len „NATO“), Európskej únie (ďalej len „EÚ“) a Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len „OBSE“). Pochopenie záväzkov v oblasti rodovej rovnosti nie je možné bez uvedenia si odlišností základných definícií a súvislostí.

V praxi platí, že pokiaľ sa spoločnosť zapojila do uplatňovania konkrétnych zásad, krokov a vo všeobecnosti záväzkov, je potrebné vymedziť kompetencie a rozsah pôsobnosti.

SR je zmluvnou stranou viacerých ľudskoprávných medzinárodných dohovorov, ktoré sa dotýkajú rodovej rovnosti a ochrany žien a dievčat. V uplynulých rokoch sa pritom čoraz častejšie uvádza aj miesto mužov a chlapcov, či už v rovine zapájania sa do prevencie, ich zraniteľnosti v prípade konfliktov alebo do vzdelávacích programov. Je všeobecne známe, že cieľom agendy ŽMB podľa Rezolúcie 1325 je posilniť úlohu žien v prevencii konfliktov, mierových procesoch a bezpečnostných štruktúrach. Známe je však aj limitované ponímanie cez počty žien na rôznych pozíciách v spoločnosti. Ako je uvedené vyššie, SR sa prihlásila k tejto agende prostredníctvom viacerých medzinárodných platforiem: OSN, NATO, EÚ a OBSE. Ministerstvo obrany SR dlhodobo a postupne implementuje záväzky vyplývajúce z týchto rámcov.

SR sa stala členom OBSE v roku 1991, keď ešte bola súčasťou Československej federatívnej republiky. V roku 2002 vyzvala Bezpečnostná rada OSN členské štáty, aby rozvíjali stratégie a plány na realizáciu cieľov Rezolúcie 1325. Vychádza sa pritom zo skutočnosti, že vnútroštátne implementačné stratégie k agende ŽMB sú relevantné pre všetky členské štáty. Teda nielen pre tie, v ktorých sa odohráva ozbrojený konflikt. Ostatných nečlenských krajín sa agenda ŽMB týka buď ako susedných krajín (prevencia konfliktu, ochrana utečencov), alebo ako donorských krajín podieľajúcich sa na riešení konfliktu či obnove v post-konfliktnom období. Za dosiahnutie stanovených cieľov sú zodpovedné predovšetkým jednotlivé štáty. Hlavnú úlohu pri riadení misií a operácií však zohrávajú inštitúcie a agentúry OSN a regionálne organizácie.⁵⁾ OSN prijala viacero rezolúcií v rámci agendy ŽMB, počnúc Rezolúciou 1325. Svojím odborným a špecifickým zameraním na ňu nadväzujú ďalšie rezolúcie ako 1820, 1888, 1889, 1960, 2122, 2242 a ďalšie.

Štáty implementujú Rezolúciu 1325 prostredníctvom národných akčných plánov, ktoré sa zameriavajú na konkrétne oblasti: zapojenie žien do mierových procesov, ochrana žien pred násilím a posilnenie ich úlohy v politike. SR v roku 2020 prijala svoj prvý národný akčný plán k Rezolúcii 1325 na obdobie rokov 2021 – 2025, ktorý obsahuje opatrenia na zlepšenie účasti žien v ozbrojených silách, vzdelávanie o rodovej rovnosti a ochranu žien v konfliktných zónach.

NATO prijalo agendu ŽMB ako súčasť svojej politiky. NATO a spojenci prispievajú k pokroku v oblasti globálnej agendy ŽMB tým, že túto politiku začleňujú do civilných aj vojenských štruktúr a do všetkých kontextov. Primárnu zodpovednosť za implementáciu globálnej agendy žien, mieru a bezpečnosti pritom nesú národy prostredníctvom národných akčných plánov, národných bezpečnostných a obranných stratégií a záväzkov voči širším medzinárodným rámcom. Významným pozitívnym krokom bol vznik pozície osobitného zástupcu generálneho tajomníka NATO pre túto agendu v roku 2007.

Aktualizovaná politika NATO v agende ŽMB odráža meniace sa podmienky bezpečnostného prostredia a pre NATO predstavuje strategický a na hodnotách založený imperatív. Je potvrdením plnej oddanosti Aliancie myšlienke integrácie agendy naprieč tromi kľúčovými úlohami (odstrašenie a obrana, prevencia kríz a krízový manažment, kooperatívna bezpečnosť), ako sú uvedené v Strategickej koncepcii NATO 2022.⁶⁾ Výbor NATO pre rodové hľadiská (ďalej len „NCGP“) ako poradný orgán Vojenského výboru NATO má právomoci a kompetencie vyjadrovať sa k otázkam rodovej problematiky a k otázkam týkajúcim sa praktickej implementácie vojenského usmernenia a politiky NATO vo vzťahu k agende ŽMB.

5) *Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025*, s. 1.

6) *Gender Balance*, European Institute for Gender Equality.

EÚ prijala Strategický rámec pre rodovú rovnosť a implementáciu Rezolúcie 1325. ⁷⁾ Tento rámec je súčasťou zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ. SR sa zapája do civilných a vojenských misií EÚ, kde platia princípy agendy ŽMB. V rámci „Politiky EÚ v oblasti rodovej rovnosti“ je SR viazaná k zberu dát, hodnoteniu vplyvov na rod a začleňovaniu rodovej perspektívy do plánovania obrany.

Organizácia OBSE podporuje implementáciu agendy ŽMB prostredníctvom rozhodnutí a akčných plánov. Dôraz kladie na účasť žien v mierových procesoch a bezpečnostných štruktúrach. Slovensko ako predsednícka krajina OBSE v roku 2019 zaradilo agendu ŽMB medzi svoje priority.

Realizácia úloh, opatrení, sústredenie pozornosti na jednotlivé strategické a operačné ciele vymedzené akčnými plánmi sa vzájomne prelínajú. V praxi vystupuje otázka zosúladenia a jednotnej línie vo vymedzených rámcoch. Dôležitú úlohu zohráva zohľadňovanie skúseností vybraných krajín a ich vzdelávacích inštitúcií. Práve princíp „networkingu“ bol hlavným podtitulom stretnutia zástupcov členských krajín NATO zorganizovaného osobitnou predstaviteľkou generálneho tajomníka NATO pre agendu ŽMB v januári 2025, na ktorý nadviazali zámery budúcej medzinárodnej spolupráce.

3 STAV RODOVEJ ROVNOSTI V OZBROJENÝCH SILÁCH SR

Rodová rovnosť je v ozbrojených silách diskutovanou témou už niekoľko rokov. Táto diskusia sa zintenzívnila prijatím Národného akčného plánu na vykonávanie Rezolúcie 1325. V podmienkach rezortu obrany bol tento dokument rozpracovaný vo forme „Konceptie rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek v rezorte obrany“, ktorá bola schválená na jar v roku 2024. Potreba implementácie tejto konceptie do prostredia OS SR bola hlavným impulzom pre aktualizáciu informácií o úrovni rovnosti mužov a žien a rovnosti príležitostí v OS SR prostredníctvom sociologického výskumu.

V nadväznosti na koncepciu bol v roku 2024 zrealizovaný výskum názorov vojenského personálu k otázkam rodovej rovnosti v ozbrojených silách „OMNIBUS 2024 – Názory profesionálnych vojakov a vojačiek na vybrané aktuálne spoločenské témy“. ⁸⁾ Z výsledkov výskumu prezentujeme vybrané informácie o:

- rodovej diskriminácii (vrátane sexuálneho obťažovania) a
- rodových činiteľov vo vojenskej kariére.

3.1 Rodová diskriminácia

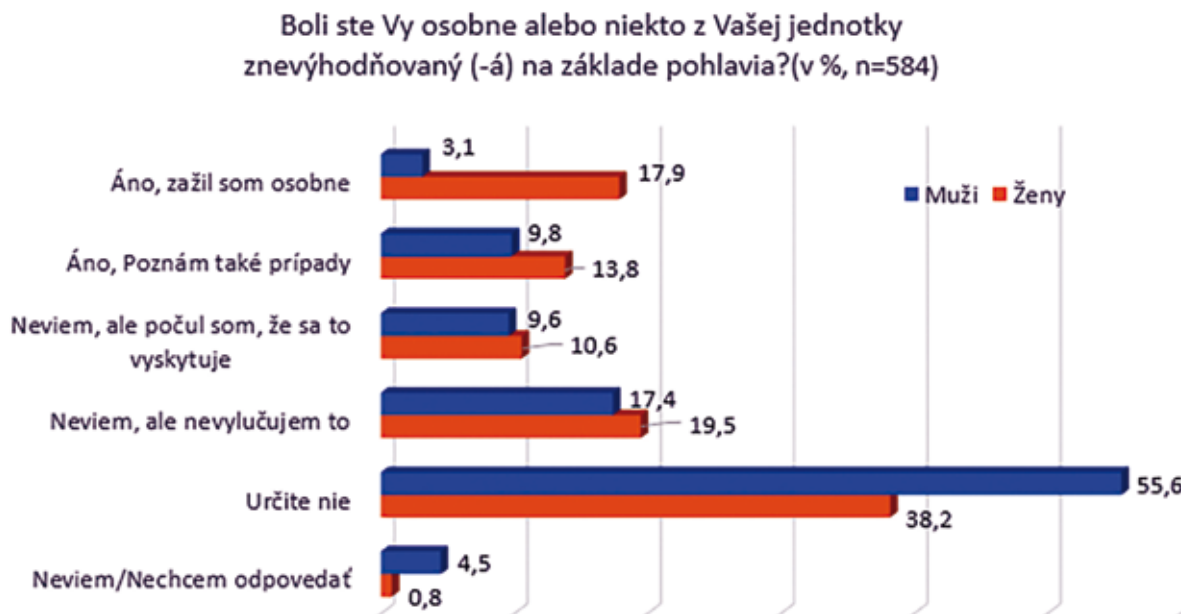
Diskriminácia na základe príslušnosti k pohlaviu je jednou zo základných spoločenských bariér, ktoré vo všeobecnosti bránia ženám v ich profesijnom a osobnom uplatnení. Najväčší rozdiel v prípade OS SR je na základe výsledkov výskumu v osobnej skúsenosti profesionálnych vojakov a vojačiek s týmto typom diskriminácie. Kým diskrimináciu na základe pohlavia osobne zažilo 3,3 % mužov, **rodovú diskrimináciu zažilo osobne 17,9 % žien, čiže takmer každá piate profesionálna vojačka.** Akúkoľvek rodovú diskrimináciu vo svojej jednotke striktne odmietlo 55,6 % mužov a 38,2 % žien. Muži si svoju diskrimináciu najčastejšie spájajú s vykonávaním fyzicky

„Časté premiestňovanie, veliteľ nechcel ženu na batérii.“

7) *Stratégia rodovej rovnosti : Úspechy a kľúčové oblasti činnosti.*

8) *OMNIBUS 2024 – Názory profesionálnych vojakov a vojačiek na vybrané aktuálne spoločenské témy, 2024.*

náročnejšej práce namiesto svojich kolegýň. A to aj napriek tomu, že im to vyplýva z ich funkčnej náplne či zastupovania počas materskej a rodičovskej dovolenky. Ženy si diskrimináciu najčastejšie spájajú s kariérnymi obmedzeniami či sexuálnym obťažovaním.

Graf 1: Rozdiel medzi profesionálnymi vojakmi a vojačkami vo vnímaní diskriminácie na základe pohlavia v OS SR
(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

Profesionálni vojaci – **muži** znevýhodňovanie žien najčastejšie vnímajú pri rozdielnom očakávaní výkonu tej istej funkcie od mužov a žien. Táto **diskriminácia podľa ich slov spočíva najmä v odpúšťaní fyzickej námahy ženám, či uprednostňovaní žien pri obsadzovaní kancelárskych funkcií.**

„Áno sú znevýhodňované. Nemôžu pracovať v zime, jazdiť na technike, chodiť v zime do služby, a každá druhá je na MD a sú len počtom pre OS SR.“

„Rovnaký plat – menšie požiadavky na výkon, rôzne limity telesnej, rozdielne max. váhy nosenia bremien.“

„Ženy sedeli na rovnakej funkcii ako muži a vyžadovalo sa od nich menej najmä po fyzickej a manuálnej stránke. Často na to vojaci doplatili, museli makat' aj za ne, česť výnimkám.“

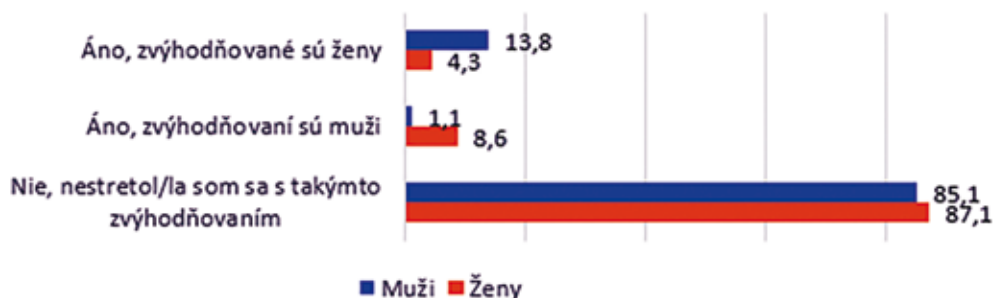
Ženy vnímajú znevýhodňovanie mužov najmä pri ich uprednostňovaní pri výbere do funkcií, teda **najmä z dôvodu podceňovania žien, ich skúseností a schopností.**

Jedným z potenciálnych priestorov pre diskrimináciu na základe pohlavia je aj vysielanie do operácií MKM. Podľa 13,8 % profesionálnych vojakov a 4,3 % profesionálnych vojačiek sú pri vysielaní do operácií znevýhodňované ženy, podľa 1,1 % profesionálnych vojakov a 8,6 % profesionálnych vojačiek sú znevýhodňovaní muži. **S rodovou diskrimináciou sa v tomto prípade vôbec nestretlo 85,1 % mužov a 87,1 % žien** (graf 2).

„Ak je na výber vziať muža alebo ženu, každý si vyberie muža, je to len môj názor.“
 „Bývalá kolegyňa sa napísala do zoznamu s colnými funkciami do operácií MKM na funkciu, ktorú zastávala aj na útvare, kde slúžila a jej nadriadený ju hneď v ten deň vyškrtol s odôvodnením, že ako žena si tam neporadí, nezvládne to a o týždeň je s plačom doma, že nech si radšej nerobí hanbu.“
 „Napriek vyššiemu vzdelaniu, hodnosti a znalosti cudzích jazykov bol do operácie MKM uprednostnený muž.“
 „Ženy sa majú starať o deti, nie chodiť na misie a podobne...“

Špecifickou situáciou je vnímanie uprednostňovania žien pri výbere do operácií MKM v gescii OSN.⁹⁾ V roku 2015 bola Bezpečnostnou radou OSN prijatá rezolúcia 2242, ktorá vytýčila **cieľ zvyšovať o 1 % ročne zastúpenie žien v mierových misiách OSN**. K zabezpečeniu tohto cieľa bol v roku 2017 vydaný dokument OSN „Stratégia dosiahnutia rodovej parity uniformovaného personálu 2018 – 2028“ (Uniformed gender parity strategy 2018 – 2028). V praxi ide o tzv. dočasné afirmatívne opatrenie, ktoré má za cieľ zvýšiť participáciu žien na riešení ozbrojených konfliktov vo svete. Pričom je pravdepodobné, že **určité neporozumenie medzi vojenským personálom pravdepodobne vyplýva z nedostatočnej osvety o zmysle a účele tohto opatrenia**.

Stretli ste sa počas Vašej praxe v ozbrojených silách so zvýhodňovaním mužov alebo žien vo vysielaní do operácií MKM? (v %, n=584)

Graf 2: Rodová diskriminácia pri vysielaní do operácií MKM
 (Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

„Pri výbere na pozíciu do mierových misií boli vždy uprednostňovaní muži, až pokiaľ nebolo Rezolúciou BR OSN prijaté percentuálne navýšenie žien v mierových misiách.“
 „Např. v misii UNFICYP máte kvóty na počty žien, takže sú uprednostňované, aj keď nemusia byť v skutočnosti lepšie pripravené.“

Podstatný rozdiel medzi mužmi a ženami bol zaznamenaný aj v oblasti sexuálneho obťažovania. Podľa výsledkov 88,5 % profesionálnych vojakov a 78,9 % profesionálnych vojačiek nemá žiadnu skúsenosť s nevhodným správaním so sexuálnym podtónom. **6,6 % opýtaných mužov**

9) V praxi to znamená, že cieľom je dosiahnuť 25 %-né zastúpenie žien medzi zmluvným vojenským personálom v Úrade pre vojenské záležitosti UNHQ (OMA), 25 %-né zastúpenie žien vo funkciách vojenských pozorovateľiek (MO) a štábných dôstojníčok UNHQ (SO) a 15 %-né zastúpenie žien vo vojenských kontingentoch v mierových misiách OSN v roku 2028. Z pohľadu OS SR vyplýva z tohto dokumentu dôležitá informácia, že v roku 2024 by zastúpenie profesionálnych vojačiek v slovenskom kontingente SLOVCON v rámci mierovej misie UNFICYP na Cypre malo dosiahnuť 11 % a počet profesionálnych vojačiek zastúpených v pozorovateľských misiách 21 %.

a 14,6 % žien zažilo nejakú formu sexuálneho obťažovania a približne 5,3 % mužov a 6,5 % žien sa nevedelo či nechcelo vyjadriť, resp. ponúklo inú odpoveď. **Najčastejšie** k sexuálnemu obťažovaniu prichádzalo **zo strany kolegov a kolegyň z iných pracovísk/jednotiek v rámci útvaru**.

Podstatný je rozdiel aj v osobnom prežívaní obťažovania. Ženy tento typ správania vyhodnocovali podstatne osobnejšie. Až 42,9 % žien – obetí sexuálneho obťažovania uviedlo, že sa ich takéto nevhodné správanie skôr až veľmi dotklo. U mužov iba 6,5 % odpovedalo, že sa ich takéto nevhodné správanie skôr dotklo (žiadny muž neuviedol, že sa ho to veľmi dotklo).

3.2 Rodové činitele vplývajúce na vojenskú kariéru

Kariéra vojenského personálu je určená predovšetkým zákonom č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Okrem tohto zákona existuje ešte množstvo iných činiteľov, ktoré môžu mať vplyv na vojenskú kariéru, ako sú napr. **nepísané pravidlá, rodinkárstvo či tradície**. Časť takýchto činiteľov by bolo možné označiť **ako rodové**, pretože v užšom zmysle súvisia so sociálno-kultúrnym chápaním postavenia mužov a žien a ich rolí v spoločnosti či priamo v ozbrojených silách. Niektoré aspekty môžu fungovať vo vojenskej kariére ako akcelerátor, spravidla však na úkor druhého pohlavia. Pre overenie názorov na tieto činitele v našich ozbrojených silách boli formulované výroky, s ktorými respondenti vyjadrovali mieru súhlasu, resp. nesúhlasu.¹⁰⁾ **Na väčšinu skúmaných činiteľov mali muži a ženy rozdielny pohľad**. V zásade sa **zhodli len vo vnímaní potreby rovnosti pri zaradovaní na bojové pozície** (súhlasí 63,3 % mužov a 59,7 % žien) a nastavovania špeciálnych noriem a funkcií zvlášť pre ženy zohľadňujúce odlišnosti (osobitosti) žien (súhlasí 33,6 % mužov a 35,2 % žien).

Muži a ženy pomerne odlišne vnímali nasledovné tézy:

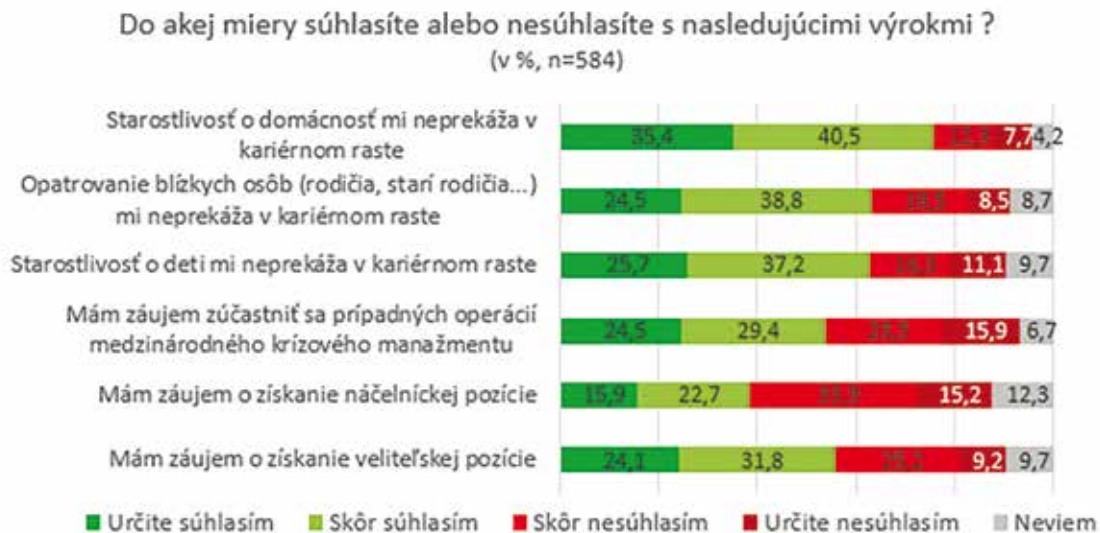
- ženy sú v OS SR viac diskriminované ako muži (súhlasí 10,2 % mužov a 36,9 % žien),
- ženy nemajú potrebné vlastnosti a zručnosti na to, aby obsadzovali zodpovedné pozície v Ozbrojených silách SR (súhlasí 24,0 % mužov a 6,5 % žien),
- v OS SR dominujú muži, ktorí nemajú dostatočnú dôveru k ženám (súhlasí 26,5 % mužov a 50,8 % žien),
- ženy majú menší záujem o zodpovedné pozície v OS SR ako muži (súhlasí 26,3 % mužov a 12,1 % žien)
- nevybudované ubytovacie a hygienické kapacity vhodné aj pre ženy v priestore nasadenia sú zásadnou prekážkou pre ich vyslanie do operácií MKM (súhlasí 25,7 % mužov a 37,4 % žien).

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že profesionálne vojačky v OS SR vnímajú vplyv rodovej diskriminácie v mnohých prípadoch intenzívnejšie, ako jej vplyv vnímajú vojaci – muži.

Vojenskej kariére často stoja v ceste aj ďalšie prekážky subjektívneho či objektívneho charakteru. Na základe získaných údajov je možné konštatovať, že **profesionálni vojaci a vojačky vnímajú predložené potenciálne prekážky vojenskej kariéry pomerne obdobne**. Medzi subjektívne prekážky boli zaradené tie, ktoré vyplývajú predovšetkým z osobného nastavenia profe-

10) Prezentovaná odpoveď „súhlasím“ je súčtom odpovedí „určite súhlasím“ a „skôr súhlasím“, analogicky je odpoveď „nesúhlasím“ súčtom odpovedí „skôr nesúhlasím“ a „určite nesúhlasím“.

sionálnych vojakov a vojačiek (záujem o riadiace pozície, záujem o operácie MKM). Medzi objektívne prekážky patria tie, ktoré sú akýmsi vonkajším faktorom, ktorý profesionálni vojaci a vojačky vedia ovplyvniť len v menšej miere (starostlivosť o zverené osoby, o domácnosť). Jediný významný rozdiel je iba v ich nazeraní na možnosť vlastnej kariéry v rámci veliteľských pozícií. Ženy sú v záujme o veliteľské posty rozdelené zhruba na polovicu. O veliteľské pozície prejavilo záujem menej žien (44,3 %) ako mužov (57,8 %). K ostatným výrokom sa ženy a muži vyjadrovali približne rovnako bez podstatnejších rozdielov.¹¹⁾ (graf 3)

Graf 3: Názory na prekážky vo vojenskej kariére
(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

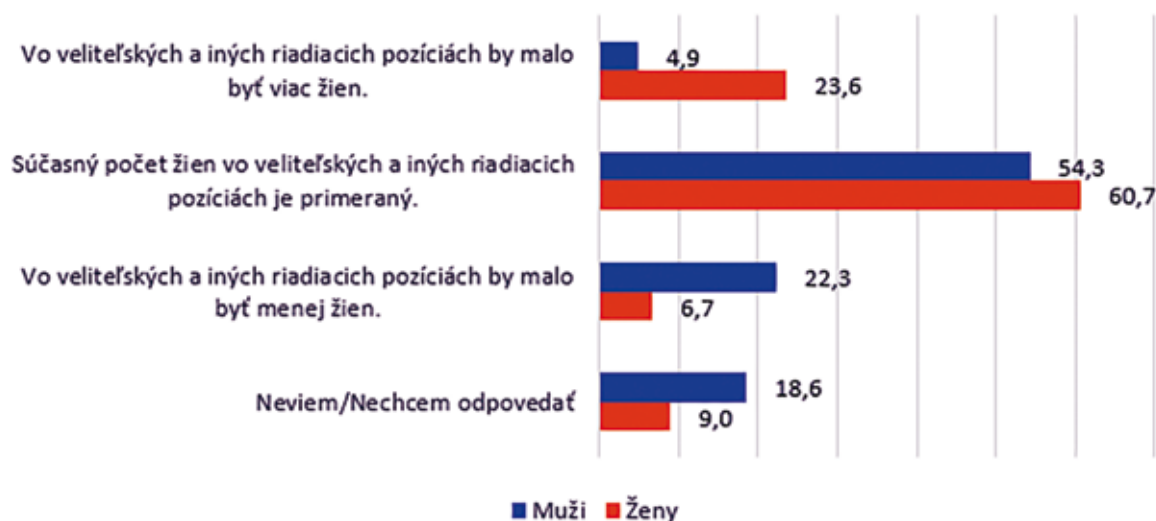
„Pri záujme o vyššiu pozíciu, napriek adekvátnemu vzdelaniu a vyštudovanému odboru, som dostala odporúčanie ísť na materskú, pretože podľa nadriadeného táto pozícia nie je vhodná pre ženu.“

Jednou z prekážok, s ktorou sa môžu niektoré ženy vo svojej kariére stretnúť, je tzv. sklenený strop.¹²⁾ V podmienkach ozbrojených síl môže ísť napríklad o **názor, že určitá funkcia nie je vhodná pre ženy**. Pri porovnávaní názorov žien a mužov na početné zastúpenie žien vo veliteľských a iných riadiacich funkciách boli zistené **zásadné rozdiely**. **Kým podľa takmer štvrtiny profesionálnych vojačiek (23,6 %) by v riadiacich pozíciách malo byť viac žien, obdobný názor má iba každý dvadsiaty profesionálny vojak (4,9 %)**. Súčasný počet žien vo veliteľských a iných riadiacich funkciách považuje za primeraný 60,7 % žien a 54,3 % mužov. Za menší počet žien v riadiacich pozíciách v ozbrojených silách je 6,7 % opýtaných žien a až 22,3 % mužov. **Každý piaty vojak, muž v OS SR si myslí, že by v OS SR na veliteľských pozíciách malo byť menej žien** (graf 4).

11) Odpovede boli vyhodnocované ako súčet pozitívnych (určite súhlasím + skôr súhlasím) a negatívnych odpovedí (skôr nesúhlasím + určite nesúhlasím).

12) Sklenený strop (anglicky „glass ceiling“) je metafora, ktorá označuje neviditeľnú bariéru, ktorá bráni danej demografickej skupine (obvykle ženám) vo vzostupe nad určitú úroveň v spoločenskej hierarchii.

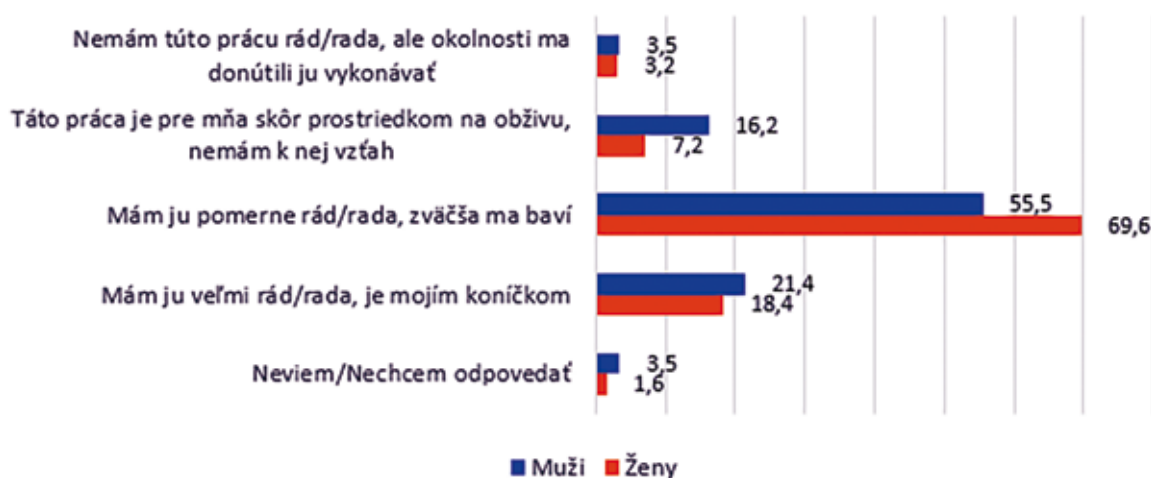
Aký je Váš názor na početné zastúpenie profesionálnych vojačiek vo veliteľských a iných riadiacich pozíciách? (v %, n=584)

Graf 4: Názory na početné zastúpenie žien vo veliteľských a iných riadiacich funkciách
(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

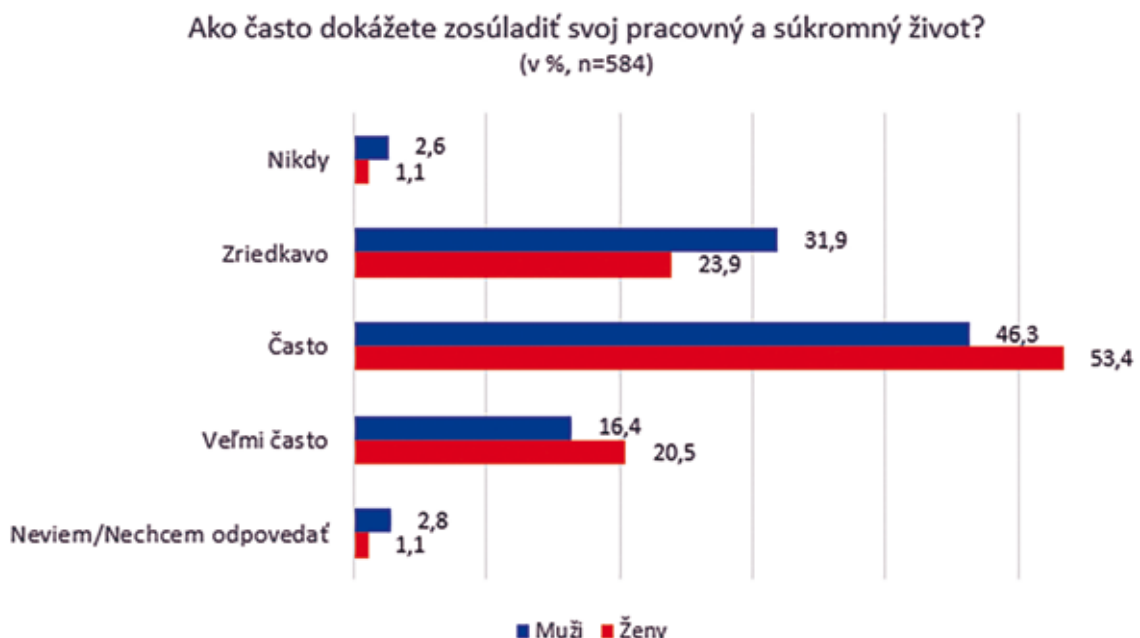
Z pohľadu ukazovateľov stability vojenského personálu sú medzi profesionálnymi vojačkami a vojakmi viaceré **významné rozdiely**. Napríklad profesionálne **vojačky majú k svojej práci spravidla pozitívnejší vzťah ako ich mužskí kolegovia**. Deväť z desiatich žien (88,0 %) ich práca baví, prípadne je až ich koníčkom. Obdobné tvrdenie je platné pre takmer štyri pätiny mužov (76,9 %). Svoju prácu vníma ako prostý zdroj obživy bez hlbšieho vzťahu k nej, resp. je nútených robiť ju z donútenia takmer pätina mužov (19,7 %) a desatina žien (10,4 %) (graf 5).

Aký máte vzťah k práci, ktorú v súčasnom období vykonávate?
(v %, n=584)

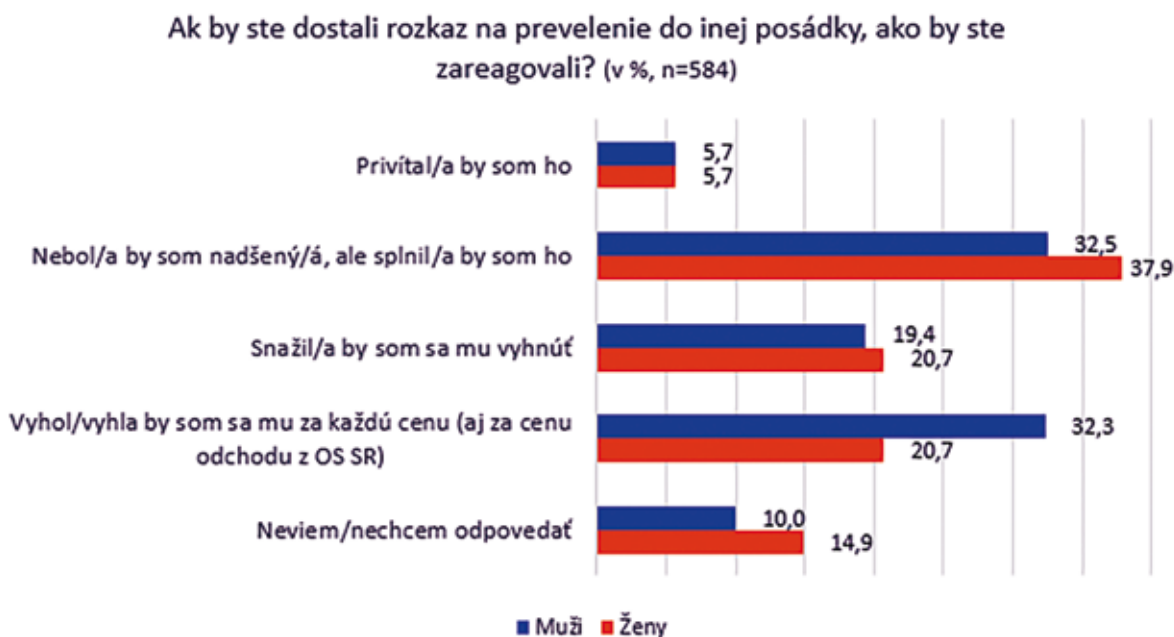
Graf 5: Vzťah k práci profesionálnych vojakov a vojačiek – porovnanie
(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

Profesionálnym **vojačkám sa tiež úspešnejšie darí zladať svoj pracovný a súkromný život**. Často až veľmi často tieto dva svety dokážu efektívne zladať tri štvrtiny žien (73,9 %) a tri pätiny mužov (62,7 %). Výrazné problémy so zladením má štvrtina žien (25,0 %) a tretina mužov (34,5 %) (graf 6).

Graf 6: Harmonizácia pracovného a súkromného života profesionálnych vojakov a vojačiek – porovnanie

(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

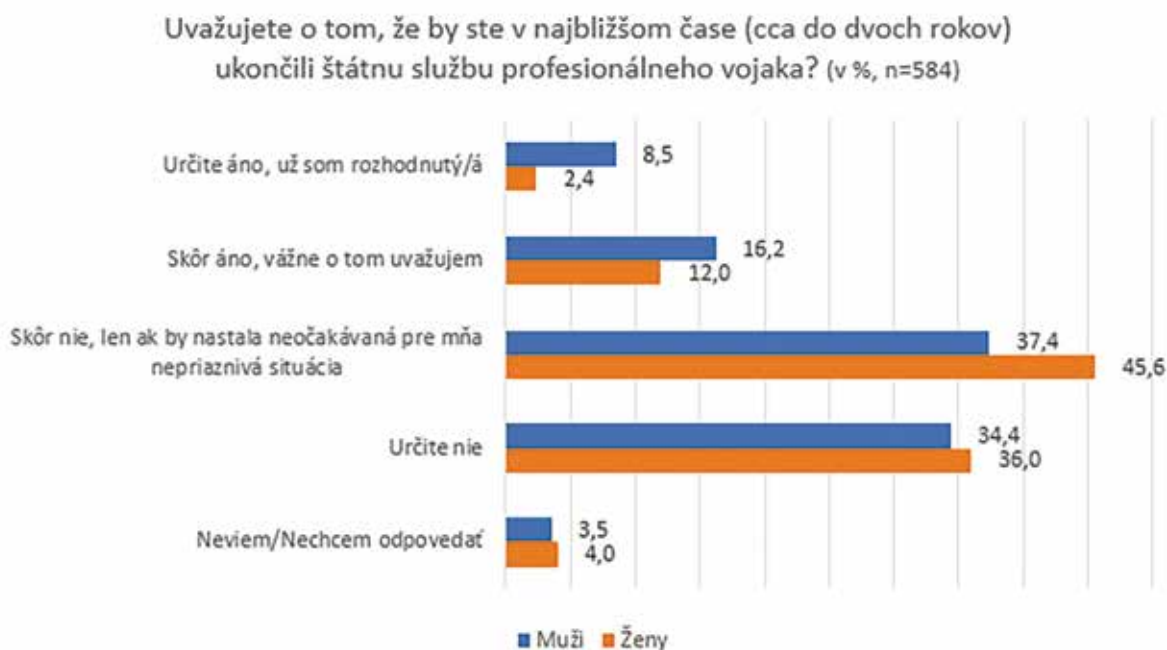

Graf 7: Reakcia profesionálnych vojakov a vojačiek na prípadný rozkaz k preveleniu do inej posádky – porovnanie

(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

Z pohľadu potrieb ozbrojených síl sú profesionálne vojačky častejšie ochotné byť ústretové k záujmom ozbrojených síl ako ich mužskí kolegovia. Prípadný rozkaz k preveleniu do inej posádky by v rovnakej miere privítali muži aj ženy (5,7 %). Síce bez väčšieho nadšenia, ale rozkaz by splnilo 37,9 % žien a 32,5 % mužov. Vyhnúť sa takémuto rozkazu by sa snažil približne rovnaký podiel mužov (19,4 %) aj žien (20,7 %). **Najväčší rozdiel je v prípadnej snahe vyhnúť sa takémuto rozkazu za každú cenu, hoci aj za cenu odchodu z OS SR.** Takúto tendenciu deklarovala približne **päťina žien (20,7 %), ale až tretina mužov (32,3 %)** (graf 7).

Podstatným faktorom stability vojenského personálu je jeho **záujem o odchod z ozbrojených síl**. V tejto oblasti sa tiež potvrdil **významný rozdiel medzi mužmi a ženami**, ktorý však môže byť podmienený aj tým, že ženy majú v ozbrojených silách odslužených v priemere menej rokov ako muži. **Približne štvrtina mužov (24,7 %) vážne zvažuje v horizonte dvoch rokov odchod z ozbrojených síl, resp. už je rozhodnutých, u žien je tento podiel 14,4 %.** Jednoznačný či menej jednoznačný záujem o zotrvanie v OS SR deklarovalo 71,8 % mužov a 81,6 % žien (graf 8).

Graf 8: Záujem profesionálnych vojakov a vojačiek o odchod z OS SR – porovnanie
(Zdroj: Ministerstvo obrany SR, výskum OMNIBUS 2024)

4 SÚČASNÁ PRAX V SPOLOČNOSTI A V OZBROJENÝCH SILÁCH

Viacere definície rodovej rovnosti poukazujú na potrebu zohľadňovania rovnakých práv, zodpovedností a príležitostí, rovnako pre mužov a ženy. Rovnosť pritom neznamená, že sa ženy stanú rovnakými ako muži. Práve naopak, znamená to, že práva, zodpovednosti a príležitosti žien a mužov nebudú závisieť od toho, či sa narodili ako ženy alebo muži. V rodovej rovnosti sa zohľadňujú záujmy, potreby a priority žien aj mužov, čím sa uznáva rôznorodosť rôznych skupín žien a mužov. Rodová rovnosť nie je problémom žien, mali by v nej byť zapojení aj muži. ⁶⁾

V praxi je možné sa stretnúť s nesprávnym porozumením terminológie spojenej so slovom rod (angl. „gender“). Ako príklad uvádzame porovnanie výrazov rodová rovnosť (angl. „gender equality“) a slovného spojenia rodová spravodlivosť (angl. „gender equity“). V tomto kontexte sa jedná

o spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi. Môže znamenať buď rovnaké alebo rozdielne zaobchádzanie. Rozdielne zaobchádzanie je pritom ekvivalentné z hľadiska práv, výhod, povinností a možností. Vychádza z princípu, že všetky ľudské bytosti majú právo slobodne rozvíjať svoje schopnosti a vyberať si z možností bez obmedzení rodovými rolami. Rozdielne správanie, aspirácie a potreby žien a mužov sú uznávané, hodnotené, zohľadňované a podporované v rovnakej miere a nediskriminujúco. Diverzita v myslení, v prípade tohto článku v odlišnom prístupe dvoch jeho tvorcov, potvrdzuje spojenie teórie a praxe. Teóriu predstavuje nastavenie politik, koncepcií, stratégií či plánov v kontraste s vymedzením konkrétnych úloh. V realite sa v uplynulom období najmä zo zahraničia očakáva zintenzívnenie úsilia podľa určených akčných plánov ako aj návrhov opatrení a odporúčaní. Práve vymedzením užšej cesty na širokom poli rodovej problematiky bude možné v dohľadnej dobe nielen kvalitatívne, ale najmä kvantitatívne zhodnotiť pokrok. Ten však nie je spojený len s počtom profesionálnych vojačiek v pomere k mužom, príslušníkom OS SR. Rodová rovnosť je nesprávne spájaná s tzv. rodovou vyváženosťou. Ako príklad pre opodstatnenosť vysvetlenia a správneho pochopenia významov a súvislostí uvádzame definíciu slovného spojenia „gender balance“, ktorá uvádza očakávanie proporcionálneho podielu vo vzťahu percentuálneho pomeru mužov a žien v populácii.¹³⁾ V prípade, že ženy participujú menej, než by sa na základe rozdelenia podľa pohlavia v populácii očakávalo, je zadefinované tzv. nedostatočné zastúpenie žien. Pokiaľ muži participujú viac, než je očakávané, vo vyváženosti je charakterizované tzv. nadmerné zastúpenie mužov.

Rodová rovnosť nie je len o percentách a číslach. Potvrdzujú to aj ustanovenia zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov, ktorý je v podmienkach rezortu obrany a OS SR garanciou rovnosti príležitostí. Konkrétnym príkladom sú zásady ochrany tehotných vojačiek a osamelých rodičov starajúcich sa o maloleté deti či nárok otca, profesionálneho vojaka, na desať dní služobného voľna pri narodení dieťaťa, ktorého je otcom.¹⁴⁾ S ohľadom na existenciu a potrebu neustáleho rozširovania povedomia o podtýme rodovo citlivého alebo neutrálneho jazyka stojí za zmienku vymedzenie, že ak sa v „zákone používa pojem profesionálny vojak, rozumie sa tým aj profesionálna vojačka“. ¹⁵⁾

4.1 Rodová rovnosť a agenda ŽMB v podmienkach SR

Z pohľadu rezortu obrany v SR je možné za najrelevantnejšie strategické dokumenty považovať:

- Celoštátnu stratégiu rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 – 2027 a z nej vychádzajúci akčný plán ¹⁶⁾,
- Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025. ⁵⁾

Pri zameraní sa na praktickú rovinu realizácie krokov, opatrení a napĺňania cieľov v oblasti **rodovej rovnosti**, je možné v podmienkach SR využiť existujúcu ročnú súhrnnú správu o sta-

13) Na globálnej úrovni sú percentá takmer rovnaké: 50,4 % mužov a 49,6 % žien, alebo pri použití pomeru mužov a žien, 102 mužov na každých 100 žien. In: *Population and families*, 2010.

14) § 86 ods. 1 písm. b), § 116a ods. 1 a ďalšie zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

15) § 2 ods. 2. zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

16) *Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike...*, 2021.

ve rodovej rovnosti v našej krajine. Jej jadro tvoria časti o „rovnosti a nediskriminácii“ a osobitne o „rodovo podmienenom násilí“. Uvedený dokument je spracovávaný každoročne v období do 30. júna na základe úlohy B.1. uznesenia vlády SR č. 337 z 9. júla 2014 Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Tento informatívny materiál, spravidla v rozsahu viac než sto strán, je pravidelne predkladaný na schválenie na rokovaní vlády SR. Dôležitú úlohu pri sumarizácii a spracovaní správy zohráva stály poradný orgán vlády SR, ktorým je Rada vlády pre ľudské práva a rodovú rovnosť s prioritným zameraním na oblasť ochrany a podpory ľudských práv a rozvoja občianskej spoločnosti. V jej štruktúre je začlenený ako jeden z podporných článkov Výbor pre rodovú rovnosť v odbornej gescii Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Toto ministerstvo je ústredným orgánom štátnej správy pre rodovú rovnosť a rovnosť príležitostí a koordináciu štátnej politiky v uvedenej oblasti.¹⁷⁾

Za kľúčové v oblasti praktickej implementácie rodovej rovnosti a agendy ŽMB je možné považovať aj vzdelávanie v kombinácii s prevenciou. Akčný plán rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí na roky 2021 – 2027 je realizačným dokumentom Celoštátnej stratégie rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 – 2027. V jej tretej časti o vzdelávaní určuje úlohu realizácie preventívnych aktivít so zameraním sa na oblasť rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí formou prednášok, besied a poskytovania potrebných informácií.

Prvý slovenský Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025 stanovil ministrom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ministrom obrany SR a ministrom vnútra SR úlohu prijať potrebné opatrenia na realizáciu akčného plánu. Zároveň určil ministrom zahraničných vecí a európskych záležitostí predkladať súhrnnú hodnotiacu správu Výboru pre rodovú rovnosť Rady vlády SR pre ľudské práva a rodovú rovnosť.¹⁸⁾

Obrázok 1: Členské krajiny OSN, ktoré postupne prijali národné akčné plány pre implementáciu agendy Ženy, mier a bezpečnosť

(Zdroj: <https://1325naps.peacewomen.org>, 1325 National Action Plans – An initiative of the Women’s International League for Peace and Freedom)

17) § 15 písm. h) zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

18) Uznesenie vlády k návrhu Národného akčného plánu na vykonávanie rezolúcie č. 1325..., 2020.

Aktualizácia záväzkov jednotlivých aktérov v podmienkach SR daných Národným akčným plánom na vykonávanie Rezolúcie 1325 za uplynulú päťročnicu a nastavenie operačných cieľov, opatrení a konkrétnych úloh vyplynie z vyhodnotenia uplynulého obdobia. Vytvorenie dokumentov pre nasledujúce obdobie realizuje Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR.

4.2 Aspekty rodovej rovnosti v podmienkach rezortu obrany a OS SR

Konkrétne opatrenia a záväzky pre rezort obrany podľa Národného akčného plánu na vykonávanie Rezolúcie 1325 sú:

- prijímanie a podpora opatrení s cieľom **zvýšiť percentuálne zastúpenie žien v OS SR**, ich zastúpenie vo vojenských štruktúrach a rozhodovacích pozíciách,
- prijímanie a podpora opatrení s cieľom zvýšiť aktívnu a primeranú **účasť príslušníkov OS SR v misiách a operáciách** MKM pod záštitou OSN, EÚ a NATO vrátane rozhodovacích pozícií,
- zabezpečenie **výcviku** príslušníkov a príslušníčok slovenského vojenského kontingentu a vysielaných expertov a expertiek **v oblasti prevencie a boja proti sexuálnemu násiliu**, bezpečnosti a ochrany ľudských práv žien a dievčat pred nasadením do misií a operácií MKM,
- **začleňovanie** skúsenosti a **perspektívy žien** do analýz, plánovania, realizácie a hodnotenia účasti SR v misiách a operáciách MKM. ⁵⁾

Podľa uznesenia vlády SR č. 605/2020 pre obdobie rokov 2021 – 2025 zintenzívnenie realizácie opatrení na základe vymedzených záväzkov určilo Rozhodnutie ministra obrany SR č. OdVPD-6-30/2020 zo dňa 14. októbra 2020. Pre ich implementáciu boli v uplynulom období vykonané najmä nasledovné kroky:

- vypracovanie a schválenie celorezortnej Koncepcie rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek v rezorte obrany, ktorej súčasťou je Akčný plán rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť v rezorte obrany na roky 2024 – 2030,
- vytvorenie a aktivácia rezortnej Stálej pracovnej skupiny pre podporu a vyhodnocovanie implementácie rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť zloženej zo zástupcov organizačných zložiek OS SR a MO SR,
- vypracovanie a zverejnenie základných informatívnych materiálov k problematike rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť pre interné potreby pre všetky zložky MO SR a OS SR,
- vydanie interného Metodického usmernenia na implementáciu rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť v rezorte obrany s účinnosťou od 1. januára 2025,
- postupné nadviazanie kontaktov a spolupráca v oblasti rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť so zástupcami a zástupkyňami Ministerstva vnútra SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Centrom vedecko-technických informácií SR – národným kontaktným bodom pre rodovú rovnosť vo výskume a inováciách, Slovenským národným strediskom pre ľudské práva a vybranými občianskymi profesijnými združeniami,

- sledovanie rodovo členených dát a ich zverejňovanie v štatistických ročenkách vojenského personálu a ďalších dokumentoch,
- nadviazanie na dlhodobo realizované odborné vzdelávanie v Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, ako aj súčinnosť s Katedrou spoločenských vied a jazykov, osobitne s dôrazom na kariérne kurzy,
- pravidelné uverejňovanie článkov a zakomponovávanie témy o ženách v obrane a o rodovej rovnosti, s postupným zohľadňovaním princípu rodovo citlivého jazyka,
- preventívne aktivity a prednášková činnosť Vojenskej polície,
- získavanie informácií zo špecializovaných odborných kurzov zameraných na agendu Ženy, mier a bezpečnosť v zahraničí, osobitne v súčinnosti so Škandinávskym centrom pre rodové otázky vo vojenských operáciách a Európskou akadémiou bezpečnosti a obrany.

Pri analýze tejto značne širokej problematiky z pohľadu praxe je nutné zdôrazniť tézu, že „agenda rodovej rovnosti tu bola už pred rokmi. Nemala však potrebnú vážnosť“. ¹⁹⁾ Predpoklady pre posun v nastavení úloh a vymedzení foriem ich realizácie v praktických podmienkach OS SR a celkovo v rezorte obrany sa posilnili vytvorením funkcie odborného radcu – národného poradcu pre rodovú rovnosť v OS SR. Na strategickom stupni národný poradca zabezpečuje koordináciu a metodické usmernenie implementácie Rezolúcie 1325 a principiálne aj rodového hľadiska v rezorte obrany. Jednou z praktických foriem je a bude vypracovanie a rozpracovanie súvisiacich strategických, koncepcných a interných dokumentov a koordinácia z tohto vyplývajúcich aktivít v rezorte obrany. Pre najbližšiu päťročnicu to bude najmä postupné rozpracovanie termínovaných úloh podľa Akčného plánu rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť v rezorte obrany na roky 2024 – 2030, ktorý tvorí pevnú súčasť vyššie uvádzanej Koncepcie rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek v rezorte obrany z roku 2024. ²⁰⁾ Zároveň, na základe rozhodnutia zo dňa 23. apríla 2024 bolo stanovené predkladať súhrnnú informáciu o plnených úlohách za predchádzajúce obdobie. Za kľúčový dokument je možné považovať Metodické usmernenie na implementáciu rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť z dielne oddelenia sociálnych analýz odboru sociálnej politiky sekcie personálnych a sociálnych činností Ministerstva obrany SR. ²¹⁾

V oblasti rodovej rovnosti a agendy ŽMB má osobitné zastúpenie problematika rodovo podmieneného násillia, najmä však oblasť prevencie a boja proti sexuálnemu násilliu, bezpečnosti a ochrany ľudských práv. V uplynulom období bola pozornosť zameraná na zabezpečenie výcviku príslušníkov a príslušníčok slovenských vojenských kontingentov a vysielaných expertov a expertiek na plnenie úloh mimo územia SR. Hlásenia výskytu rodovej diskriminácie a prípadov sexuálneho obťažovania boli pritom dlhoročne súčasťou plánovacích dokumentov OS SR v časti personálneho manažmentu, podoblasti sociologických služieb. Od roku 2026 tieto nahradí tzv. „Ročenka rodovej rovnosti“, ktorá bude súhrnným dokumentom na základe podkladov všetkých zainteresovaných zložiek v rezorte obrany.

S ohľadom na informácie o širšom zábere problematiky rodovej rovnosti stoja za zmienku príklady, ktoré presahujú ponímanie celej tejto oblasti len cez počty a percentuálny pomer profesionálnych vojačiek a vojakov. K opatreniam rodovej rovnosti zaraďujeme o. i. aj zrealizované akti-

19) BARANEC, Z. - VITKO, P.: Rodová rovnosť a Ozbrojené sily SR, 2024, s. 38-39.

20) *Koncepcia rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek v rezorte obrany*, 2024.

21) *Metodické usmernenie na implementáciu rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť v rezorte obrany*, 2024.

vity v rámci systému programov starostlivosti o profesionálnych vojakov a ich rodiny a opatrenia za účelom podpory zosúladenia pracovného a súkromného života. Tieto programy sa členia na tri oblasti: individuálna starostlivosť o profesionálnych vojakov a vojačky, starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov a vojačiek a starostlivosť o vojnových veteránov a výsluhových dôchodcov. Rovnako je možné ako pozitívny a v slovenskej spoločnosti značne sledovaný krok zaradiť otvorenie prvej rezortnej materskej školy pre deti profesionálnych vojakov a vojačiek, zamestnancov a zamestnankýň rezortu v priestoroch MO SR.

4.3 Základné aspekty implementácie agendy Ženy, mier a bezpečnosť v ozbrojených silách členských štátov NATO

Operačná prax vo vojenských podmienkach v minulosti už viackrát potvrdila prínos participácie žien. Príkladom bolo nasadenie žien v Afganistane alebo aj v iných štátoch so silnými kultúrnymi a náboženskými vplyvmi sťažujúcimi spoluprácu vojakov – mužov s domácim obyvateľstvom ženského pohlavia. Natískajú sa tu však otázky napríklad: „Je participácia, teda pomerné zastúpenie profesionálnych vojačiek vo vzťahu k vojakom – mužom najpodstatnejšou časťou? Ktoré ďalšie, nemenej dôležité faktory vplyvajú na hodnotenie rodovej rovnosti?“ Podľa odborných štúdií je aktuálne pôsobenie žien v ozbrojených silách spájané s nasledovnými výzvami:

1. Stereotypizácia: presvedčenie, že ženy nie sú vhodné na bojové úlohy (sú slabšie a emocionálnejšie než muži), čo môže viesť k diskriminácii uchádzačiek o vojenské povolanie.
2. Fyzické požiadavky: niektoré vojenské pozície, ktoré zahŕňajú prenášanie ťažkého vybavenia alebo dlhé obdobie fyzickej námahy nie sú pre ženy vhodné.
3. Obťažovanie a napadnutie: ženy môžu byť v ozbrojených silách vystavené väčšiemu riziku obťažovania a napadnutia, prípadne aj zajatia nepriateľskými silami,
4. Rodinné povinnosti: zosúladovanie rodinných povinností (starostlivosť o deti, starších príbuzných) je väčšinou ženská otázka.
5. Obmedzené príležitosti na kariérny postup: ženy môžu čeliť obmedzeným príležitostiam nasadenia do bojových úloh, čo môže ovplyvniť ich kariérny postup v armáde. ²²⁾

Pri uplatňovaní rodovej rovnosti v praxi ozbrojených síl patrí podľa expertov vzdelávania a tréningu v NATO do oblasti stratégií rodovej rovnosti nasledovných deväť faktorov:

1. účasť a zapojenie žien v rámci tzv. rodovej rovnováhy,
2. praktiky procesu regrutácie,
3. pracovné prostredie (bezpečné a inkluzívne pracovné prostredie),
4. výcvik a vzdelávanie v problematike uplatňovania rodovej rovnosti,
5. formy a prostriedky uplatňovania rodovej rovnosti,
6. záväzky na podporu uplatňovania rodovej rovnosti,
7. rodoví poradcovia a kontaktné miesta pre rodovú problematiku,
8. používanie rodovo citlivého jazyka,
9. zber údajov rozdelených podľa pohlavia.

²²⁾ Ženy v obrane : Výzvy pri zavádzaní rodových perspektív do vojenských štruktúr, 2023.

S dôrazom na vojenské operačné prostredie sú aktuálne v centre pozornosti v ozbrojených silách NATO nasledovné témy vyžadujúce ďalšiu pozornosť:

1. rodová analýza,
2. implementácia mandátu v operáciách zameraná na participáciu, ochranu a prevenciu,
3. zahrnutie rodovej perspektívy do rôznych typov aktivít, napr. monitorovanie, odborný výcvik a vzdelávanie, poradenstvo,
4. údaje rozdelené podľa pohlavia.

Pre ďalšiu analýzu vojenského prostredia ozbrojených síl môže aktuálne slúžiť vydanie súhrnu národných správ, kde je sumarizované úsilie členských a partnerských krajín NATO v začleňovaní rodového hľadiska do vlastných ozbrojených síl, ako implementácia Rezolúcie 1325. Rovnako ako v predchádzajúcich vydaniach spred roku 2022 sa analýzy národných údajov členia na kvantitatívnu a kvalitatívnu časť. Podrobné poskytnutie údajov rozdelených podľa pohlavia ponúka komplexnú analýzu národných čísel, ktoré slúžia ako základ pre štatistiky NATO týkajúce sa rodovej rovnosti. Na základe zistení a trendov bola v máji 2025 vydaná členským štátom NATO výzva na výmenu osvedčených postupov a získaných poznatkov s cieľom rozvíjať rodovo špecifické politiky na národnej úrovni.

Trvalý záväzok krajín k rodovým perspektívam je kľúčový pre spoločný a zastrešujúci prístup k odstrašovaniu a obrane, predchádzaniu a riadeniu kríz a kooperatívnej bezpečnosti v rýchlom sa meniacom bezpečnostnom prostredí. Uplatňovanie rodového hľadiska zostáva aj naďalej základným cieľom Aliancie.²³⁾ Rok 2025 je pre agendu ŽMB medzníkom. Predpokladá sa, že uvedenú skutočnosť potvrdí súhrn národných správ zhromaždených v centrále NATO za obdobie rokov 2023 – 2024 s dostupnosťou pre jednotlivých aktérov v závere roka 2025.

5 ZÁVER

Rodová problematika, ako aj jej správne chápanie a v odborných kruhoch aj „nasadenie ženského vojenského personálu do boja“ sú diskutabilnými témami. Argumentácia v neprospech nasadenia žien hovorí, že priamy boj si vyžaduje vysokú úroveň fyzickej sily, a že ženy nie sú schopné splniť rovnaké fyzické štandardy ako muži. Vojačky sú tak často podľa dostupných informácií nasadzované napríklad ako súčasť logistickej podpory. Súčasný stav je taký, že čoraz viac krajín zavádza tzv. jednotky zmiešaného pohlavia. Príkladom je aj Izrael, ktorý ako prvý takéto jednotky nasadil na ochranu „pokojnejších“ hraníc, aby umožnil uvoľnenie čisto mužských práporov pre náročnejšie vojenské výzvy. Charakter boja sa však postupom času mení a konvenčný typ je doplnený o rôzne hybridné formy útokov. Technologická revolúcia tak významne relativizuje nevhodnosť obsadenia vojenskej profesie ženami. V budúcnosti tak pravdepodobne nebude vôbec pre určité misie vyžadovaná fyzická predispozícia.²²⁾

Aké výzvy prinesie čoraz rýchlejšie sa meniace bezpečnostné prostredie v európskom, transatlantickom a celkovo globálnom kontexte? Sústreďenie pozornosti na rodovú problematiku, agendu ŽMB v roku 25. výročia Rezolúcie 1325 predpokladá opätovný posun. Ktorým smerom? To už bude na jednotlivých aktéroch, ktorí boli a sú v podmienkach rezortu obrany v SR s účinnosťou od konca roka 2024 a osobitne od 1. januára 2025 jasne vymedzení.²¹⁾²⁴⁾²⁵⁾

23) *Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations*, 2022.

24) *Organizačný poriadok Ministerstva obrany Slovenskej republiky*, 2024.

25) *Organizačný poriadok Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky*, 2024.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1325 National Action Plans (NAPs) [online]. Women's International League for Peace and Freedom [cit. 2025-05-15]. Dostupné na internete: <<http://1325naps.peacewomen.org/>>.

Agenda ženy, mier a bezpečnosť [online]. MZV ČR, 2021 [cit. 2025-05-14]. Dostupné na internete: <https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/agenda_zeny_mir_a_bezpecnost/index.html>.

BARANEC, Z. - VITKO, P.: Rodová rovnosť a Ozbrojené sily SR. In: *Obrana*, 2024, roč. 32, č. 9, s. 38-39. ISSN 1336-1910.

Bi-Strategic Command Directive 040-001 : Integrating Gender Perspective into the NATO Command Structure [online]. NATO, 2021 [cit. 2025-05-28]. Dostupné na internete: <https://natolibguides.info/ld.php?content_id=33969175>.

BLEHOVÁ, M.: Agenda „Ženy, mier a bezpečnosť“ a integrácia rodovej perspektívy v podmienkach Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Vojenské rozhledy* [online]. 2023, roč. 32, č. 3, s. 96-110 [cit. 2025-05-15]. ISSN 2336-2995. Dostupné na internete: <<https://www.vojenskerozhledy.cz/archiv-menu-search/rocniky-od-1992>>.

Celoštátna stratégia rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 – 2027 [online]. MPSVaR, 2021 [cit. 2025-05-04]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/files/sk/ministerstvo/spolocny-sekretariat-vyborov/vybor-rodovu-rovnost/dokumenty-udalosti/strategia-rovnosti-z-m-2021-27.pdf>>.

CZIRÁK, P.: Rodová rovnosť v podmienkach rezortu obrany. In: *Vojenská osвета, prvá časť. Spoločenskovedné semináre*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2018, s. 65-85. ISBN 978-80-89609-16-1.

Gender Balance [online]. European Institute for Gender Equality [cit. 2025-05-15]. Dostupné na internete: <<https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1097>>.

K 20 výročiu prijatia rezolúcie bezpečnostnej rady OSN o ženách, mieri a bezpečnosti [online]. Slovakaid, 2020 [cit. 2025-05-28]. Dostupné na internete: <<https://slovakaid.sk/k-20vyrociu-prijatia-rezolucie-bezpecnostnej-rady-osn-o-zenach-mieri-a-bezpecnosti/>>.

Koncepcia rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek v rezorte obrany [online]. Bratislava : MO SR, 2024, 64 s. Dostupné na internete: <osveta.mil.sk/data/files/7316.pdf>.

MACEIRA, H. M. : Economic Benefits of Gender Equality in the EU. In: *Intereconomics : Review of European Economic Policy* [online]. 2017, roč. 52, č. 3, str.178-183 [cit. 2025-05-15]. Dostupné na internete: <<https://www.intereconomics.eu/contents/year/2017/number/3/article/economic-benefits-of-gender-equality-in-the-eu.html>>.

MARTINSKÁ, M.: Muži a ženy v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. In: *Vojenská osвета, prvá časť: Spoločenskovedné semináre*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2012, s. 82-97. ISBN 978-80-970322-7-2.

MARTINSKÁ, M. - MATIS, J.: Rodovo orientovaná sociálna práca vo vojenskej organizácii : vedecká monografia. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 157 s. ISBN: 978-80-8040-4376.

MARTINSKÁ, M. - ČUKAN, K. - CZIRÁK P.: *Rodová rovnosť v ozbrojených silách*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. ISBN 978- 80-8040-123-4.

Metodické usmernenie na implementáciu rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť v rezorte obrany. Bratislava : MO SR, SEPSČ, 2024, 19 s.

Národný akčný plán na vykonávanie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025 [online]. Portál MO SR a GŠ OS SR [cit. 2025-05-28]. Dostupné na intranete: <https://web1.mil.sk/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=%7bc2c9a409-4c00-4669-9a12-419de5a0e69d%7d&action=default>.

Organizačný poriadok Generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Bratislava : Generálny štáb Ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2024, 65 s.

Organizačný poriadok Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2024, 73 s.

PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, D. - CZIRÁK, P. - HADVABOVÁ, P. et al.: *OMNIBUS 2024 – Názory profesionálnych vojakov a vojačiek na vybrané aktuálne spoločenské témy: Záverečná správa z výskumu*. Interný materiál. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2024, 43 s.

Population and families [online]. UN Statistics Division, 2010 [cit. 2025-05-06]. Dostupné na internete: <https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/products/worldswomen/documents/Population_BW.pdf>.

SCHÖPP – SCHILLING, H. B.: *Povaha a rozsah dohovoru* [online]. Možnosť voľby [cit. 2025-05-28]. Dostupné na internete: <<https://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/cedaw/banka-informacii/povaha-a-rozsah-dohovoru.pdf>>.

Stratégia rodovej rovnosti : Úspechy a kľúčové oblasti činnosti [online]. Európska komisia [cit. 2025-05-15]. Dostupné na internete: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_sk>.

Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations [online]. Brussels : NATO Committee on Gender Perspectives, 2022 [cit. 2025-05-28]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2025/1/pdf/2022-ncgp-summary.pdf>.

TIRYAKI, S.: Vplyv žien na efektívnosť mierových misií OSN. In: *Bezpečnostní teorie a praxe* [online]. 2025, č. 1 [cit. 2025-05-15]. Dostupné na internete: <<https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2025/03/Vplyv-zien-na-efektivnost-mierovych-misii-OSN.pdf>>.

Uznesenie vlády k návrhu Národného akčného plánu na vykonávanie Rezolúcie č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti na roky 2021 – 2025 [online]. Úrad vlády SR, 2020 [cit. 2025-05-28]. Dostupné na internete: <<https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/18748/1>>.

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Ženy v obrane : Výzvy pri zavádzaní rodových perspektív do vojenských štruktúr [online]. MO SR, 2023 [cit. 2025-05-28]. Dostupné na internete: <http://www.mosr.sk/data/files/5124_2023-b-03-zeny-vo-vojenskych-trukturach.pdf>.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Aká základná terminológia je používaná v oblasti rodovej rovnosti a agende Ženy, mier a bezpečnosť? Uveďte základný rozdiel medzi pojmi rod a pohlavie.
2. Kde je dostupné znenie Konceptie rodovej rovnosti profesionálnych vojakov a vojačiek v rezorte obrany, ako aj Akčný plán rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť na obdobie rokov 2024 – 2030?
3. Na ktoré hlavné oblasti je sústredená pozornosť podľa Akčného plánu rodovej rovnosti a agendy Ženy, mier a bezpečnosť v rezorte obrany na roky 2024 - 2030?
4. Kedy bol prijatý prvý slovenský Národný akčný plán na vykonávanie Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 o ženách, mieri a bezpečnosti? Aké kroky nasledovali v rezorte obrany a v OS SR po jeho prijatí?

AKO PREDCHÁDZAŤ SYNDRÓMU VYHORENIA

npor. Mgr. Jozef **BICÁK**

ÚVOD

Práca je neodmysliteľnou súčasťou života človeka z viacerých hľadísk. Zabezpečuje človeku prostriedky pre jeho život, je hlavným motorom celého systému fungovania ľudskej spoločnosti, podieľa sa na zmysluplnosti bytia človeka, zanecháva za nami veľa výsledkov v podobe konkrétnych produktov, činov a mnoho ďalšieho. Takto funguje spoločnosť každý deň a človeku tento proces zaberie v priemere tretinu dňa, čo znamená, že ide o výrazný časový úsek v živote každého z nás. V preklade ide o nespočetne veľa hodín strávených na pracovisku a veľkú časť života, ktorú tomu venujeme. Preto takmer nikomu nie je ľahostajné, čo sa v rámci toho času v práci deje, čo sa od pracovníka vyžaduje, v akých podmienkach pracuje, aké situácie a faktory na neho vplyvajú. Asi v každom druhu práce sú prítomné každodenné nenáročné situácie bez vážnejších výkyvov striedajúce sa s náročnými až kritickými dňami, ktoré človek musí zvládnuť a prekonať, obzvlášť ak je to špecifické pracovné prostredie akým je aj to vojenské. Je zjavné, že na prácu vplyvajú rôzne faktory. Tie rôzne ovplyvňujú pracovný výkon, subjektívne vnímanie práce, aj celkovú pracovnú spokojnosť. Dlhodobý pokles v týchto oblastiach spokojnosti môže mať rôzne dôsledky. Medzi tie najzávažnejšie patrí aj syndróm vyhorenia.

1 SYNDRÓM VYHORENIA

Syndróm vyhorenia alebo inak **burnout** sa v psychológii začal objavovať v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Pôvodné slovo pochádza z anglického slova „burn“, ktoré v preklade znamená horieť. Cele slovné spojenie v preklade znamená vyhoriť alebo vyhorenie. Pojem syndróm vyhorenia prvýkrát použil Hendrich Freudenberger, keď pozoroval pracujúcich mužov a ženy na rôznych pracovných pozíciách, ktorí podliehali podráždeniu, únave, depresii, prepracovaniu či vyštresovaniu. Pri zadefinovaní tohto pojmu sa inšpiroval príbehom architekta, ktorý do pracovného života vstúpil plný očakávaní a túžob, no časom sa v praxi stretol a zápasil rôznymi problémami a ťažkosťami, kedy sa nakoniec odradený a znechutený vzdal svojej práce. Mohli by sme povedať, že tento pojem sa posledné roky často skloňuje v rôznych profesiách. Stal sa akýmsi fenoménom, ktorý sa v tejto čoraz intenzívnejšej dobe, zameranej na výkon vyskytuje pomerne často. Keďže sa syndróm vyhorenia stal predmetom rôznych výskumov a štúdií, je pochopiteľné, že sa ho veľa odborníkov a psychológov snažilo a snaží ujasniť.

Syndróm vyhorenia sa definuje ako konečné štádium procesu, pri ktorom ľudia, ktorí sa hlboko emocionálne niečím zaoberajú, strácajú svoje pôvodné nadšenie (svoj entuziazmus) a svoju motiváciu (svoje vlastné hnacie sily).

Ďalej sa syndróm vyhorenia definuje ako postupný proces cynizmu, vyčerpania a zníženej angažovanosti medzi zamestnancami. Zároveň dochádza k úpadku vlastnej hodnoty, vôle, dôstojnosti a ducha.

V pomáhajúcich profesiách by sa syndróm vyhorenia dal definovať ako istá strata. Môže ísť o stratu profesijného záujmu, stratu osobného záujmu, stratu záujmu o svoje zamestnanie a tiež stratu zmyslu poslania, kedy sú prítomné pocity sklamaní a pracovného stereotypu.

O syndróme vyhorenia hovoríme aj ako o konečnom stave dlhodobého stresu v pracovnom a dokonca aj osobnom živote človeka. Náročné a hlavne pomáhajúce profesie sú obzvlášť náchylné k vyhoreniu. Povolania, v ktorých hlavný charakter spočíva v pomoci iným, sú vysoko stresujúce a to podporuje vyhorenie.

Vyhorenie sa teda vo všeobecnosti chápe ako psychologický stav vyčerpania prameniaci z pretrvávajúceho vystavenia sa stresorom súvisiacim s prácou, pričom chýbajú dostatočné zdroje na účinné zvládnutie týchto stresorov.

Existujú tri oblasti vyhorenia:

- **Duševná alebo emocionálna**, v ktorej pocity zlyhania v osobnom alebo pracovnom živote sú sprevádzané hnevom, negativizmom, podráždenosťou, apatiou, oslabením vlastnej hodnoty, zmätenosťou, falošným pocitom viny a prílišnou zodpovednosťou.
- **Telesná**, kedy dlhodobý stres vyvoláva bolesti hlavy, chrbta, krku, migrény, nespavosť, žalúdočné vredy, tráviace ťažkosti, hypertenziu a v najťažších formách infarkt a cievno-mozgovú príhodu. Snaha o dočasnú úľavu v podobe liekov a alkoholu spôsobuje vedľajší efekt, kedy sa nálada vyhoreteho jedinca ešte zhorší.
- **Duchovná**, v rámci ktorej pri vyhorení jedinec prežíva duchovnú vyčerpanosť, stráca perspektívu, prestáva vnímať svoje vlastné obmedzenia. Prepadá rozčarovaniu alebo má tendenciu všetko vzdať v domnienke, že ho všetci vrátane Boha nechali samého.

2 FAKTORY VPLÝVAJÚCE NA VYHORENIE

Vo všeobecnosti môžeme faktory syndrómu vyhorenia zaradiť do dvoch kategórií. Rozdeľujú sa na **organizačné faktory** (pracovná záťaž alebo emocionálne požiadavky) a **individuálne faktory** (osobnosť jedinca alebo copingové stratégie). Väčšiu rolu pri vzniku syndrómu vyhorenia zohrávajú pracovné podmienky, menšiu rolu osobnostné vlastnosti. Je však dôležité brať na vedomie, že aj individuálne faktory vedia zasiahnuť do procesu vzniku tohto syndrómu. Osobnostné charakteristiky ako optimizmus či lepšia schopnosť zvládania záťaže, môžu znížiť alebo spomaliť negatívny vplyv organizačných faktorov na syndróm vyhorenia.

V rámci vojenského pracovného prostredia existujú isté pracovné podmienky a špecifikácie, ktorých výskyt je frekventovanejší ako pri viac obligátnych povolaniach. Tieto podmienky a špecifikácie sa približujú faktorom, ktoré sa definujú a kategorizujú takto:

- **Organizačné faktory** – typy úloh, spôsob akým sú tieto úlohy zadávané, ich organizovanie, ako aj vzťahy s nadriadenými, kolegami alebo klientmi.
- **Pracovné preťaženie** – nadmerná psychologická alebo fyziologická pracovná záťaž si vyžaduje dlhodobé úsilie a spôsobujú psychické dištancovanie sa od práce ako sebaobranný mechanizmus.
- **Emocionálna práca** – proces sebaregulácie emócií a ich prejavovanie zahŕňa kontrolu, prípadne skrývanie negatívnych emócií (nepohoda, podráždenie, hnev) pre splnenie cieľov a požiadaviek organizácie a súlad s ich pravidlami. Emocionálna práca úzko súvisí s vyhorením a je typická pre profesie pracujúce s ľuďmi.

- **Nedostatok vplyvu v práci a autonómie** – málo slobody pri plnení pracovných úloh, ako aj neschopnosť ovplyvniť rozhodnutia majú pozitívny vplyv na vyhorenie. Pri vyššej autonómii a kontrole nad svojou prácou dochádza k vyššiemu profesionálnemu naplneniu a nižšiemu riziku vyhorenia.
- **Konflikt rolí a nejednoznačnosť** – jedinec nevie čo od neho zamestnávateľ očakáva, alebo je prítomná nejednoznačnosť rolí (neúplnosť informácií o svojom pracovnom poslaní). Diskrepancia (rozpor, nesúlad) a nezlučiteľnosť rôznych úloh, ktoré majú byť splnené.
- **Neadekvátny dohľad a vnímanie nespravodlivosti** – nespravodlivý a nadmerne direktívny dohľad nad zamestnancami so zameraním na negatívne aspekty, bez ocenenia ich úsilia a úspechov, ale aj možná absencia vedenia zamestnancov. Spravodlivé zaobchádzanie so zamestnancami prispieva k zvýšeniu dostupných zdrojov a eliminuje emocionálne vyčerpanie.
- **Zlá pracovná doba** – pracovná doba, ktorá sťažuje zladenie rodinného a pracovného života je prediktorom vyhorenia. Patrí sem nočná práca, práca na zmeny, nadčasy, dlhé pracovné rotácie a podobne. Súčasne sú takéto pracovné podmienky v pozitívnom vzťahu s kardiovaskulárnymi problémami, poruchami spánku, zdravotnými ochoreniami, zníženou pozornosťou a vyšším rizikom nehôd.
- **Nedostatok sociálnej podpory** – nedostatočná sociálna podpora (či už od kolegov alebo nadriadených), ako aj zlé medzilidské vzťahy a vnútorné konflikty na pracovisku sa považujú za spúšťače vyhorenia.

K rizikovým faktorom, ktoré korelujú so syndrómom vyhorenia a podporujú jeho vznik patria tieto faktory:

- náročné a ťažko zvládnuteľné pracovné podmienky,
- nedostatočné ocenenie zo strany nadriadených a klientov,
- pracovná rutina,
- priveľké množstvo stanovených úloh a nedostatočný oddych v priebehu práce,
- náročnosť termínov pracovných úloh a požiadaviek,
- opakujúca sa a dlhodobá práca s ľuďmi,
- nedostatok odborných skúseností, finančných prostriedkov, personálu a času.

Faktory vzniku vyhorenia je možné rozdeliť na tri kategórie, a to na osobnostné, pracovné a sociálne.

Osobnostné faktory:

- **Citlivosť na stres:** vyššia náchylnosť na stres a emocionálne vyčerpanie.
- **Sklon k preťažovaniu:** tendencia brať si na seba priveľa úloh, ťažkosti s odmietaním žiadostí.
- **Nízke sebavedomie:** pocit, že nie ste dosť dobrý, neschopnosť obhájiť sa alebo odmietnuť prehnane požiadavky.
- **Perfekcionizmus:** tendencia stanoviť si prehnane vysoké štandardy a mať pocit, že nič nie je dosť dobré.

Pracovné faktory:

- **Monotónna práca:** nedostatok výziev a možností pre rast.
- **Práca pod tlakom:** príliš vysoké pracovné tempo, preplnený kalendár a termíny.
- **Konflikty na pracovisku:** nezhody s kolegami, mobbing alebo bossing.
- **Nedostatok kontroly:** pocit, že nemáte vplyv na svoje pracovné úlohy alebo pracovné prostredie.
- **Nízka podpora:** nedostatok podpory od nadriadených alebo kolegov, absencia mentorstva.
- **Nedostatok uznania:** nedostatok ocenenia za prácu, nízke platové ohodnotenie.
- **Nejasné očakávania:** nejasné úlohy, nedostatočná spätná väzba a nejasné ciele.

Sociálne faktory:

- **Nedostatok sociálnej podpory:** pocit izolácie a osamelosti, nedostatok priateľov alebo rodiny, na ktorých sa dá spoľahnúť.
- **Zlá komunikácia:** nedostatok otvorenej a úprimnej komunikácie na pracovisku.

2.1 Vývoj a priebeh syndrómu vyhorenia

Syndróm vyhorenia vzniká najčastejšie ako kombinácia subjektívnych a objektívnych príčin. K subjektívnym príčinám patria najčastejšie veľké očakávania a ideály človeka spojené s prácou. Z objektívnych príčin je to predovšetkým pôsobenie chronického stresu, ktorý vzniká pri práci s ľuďmi. Aj napriek tomu, že syndróm vyhorenia môže postihnúť kohokoľvek, určité rozdiely vo výskyte tohto javu je možné vidieť v osobnostných vlastnostiach, v pohlaví a v charaktere samotnej práce. Z hľadiska osobnostných vlastností postihuje syndróm vyhorenia najčastejšie ľudí s nízkym seba-vedomím, ktorí majú pocit, že ich práca má malý alebo nijaký význam. Nie sú schopní si stanoviť reálne ciele, prežívajú nadmernú mieru zodpovednosti a nesplnenie cieľov vnímajú ako prehru svojej osoby. Sebavedomie takýchto ľudí je potom závislé od hodnotenia iných. Syndrómom vyhorenia sú viac ohrození tí, ktorí majú nízku odolnosť voči záťaži, narušenú komunikáciu s okolím, nižšiu mieru empatie, ale aj neustálu potrebu pomáhať iným. Z ďalších charakteristík sú to napr. hostilné čiže nepriateľské správanie, súťaživosť, súperenie, túžba po úspechu, necitlivosť k okoliu. Súčasné pôsobenie pracovnej záťaže a stresových situácií zo súkromného života, absencia protektívnych faktorov ako napr. rôzne aktivity, záujmy a sociálna podpora, situáciu zhoršujú. Z hľadiska pohlavia sú vyhorením viac ohrozené ženy. Je to v dôsledku toho, že u žien je zrejme vyššia záťaž spôsobená plnením pracovných povinností a súčasne vedením domácnosti, výchovou detí, vnútornou potrebou podávať optimálny výkon v domácnosti, ale aj na pracovisku. K vzniku syndrómu vyhorenia môže prispieť aj postupná strata ideálov, frustrácia v dôsledku neuspokojovania existenciálnych potrieb a potreby spoločenského uznania, nenaplnenia očakávaní, ale aj tzv. teror príležitostí. Ide o situáciu, keď človek nedokáže odolávať viacerým výzvam, pracovným ponukám a nie je schopný stanoviť si reálne hranice svojich možností, čo napokon vedie k napätiu, zneisteniu a obavám.

Veľmi známy viacfázový **model vývoja syndrómu vyhorenia**, ktorý uvádzajú Edelwich a Brodsky sa skladá z idealistického nadšenia, stagnácie, frustrácie a apatie.

1. **Idealistické nadšenie:** jedinec je v tejto fáze plný nadšenia, očakávaní a pracuje s nadpriemerným nasadením. Veľké ideály a veľa energie sú v rozpore s nereálnymi nárokmi, ktoré jedinec kladie na seba a svoje okolie. Môže dochádzať aj k tomu, že sa jedinec extrémne stotožní so svojou prácou, prípadne klientmi, nevie realisticky odhadnúť prekážky, a tým sa istým spôsobom uzatvára pred okolitým svetom.
2. **Stagnácia:** v tejto fáze je jedinec už dostatočne oboznámený s realitou a nastáva prehodnocovanie svojich počiatočných ideálov, ktoré je umocnené zažitými sklamaniami z práce. Prácu stále vykonáva, ale už bez entuziazmu a nadšenia ako na začiatku. Faktory ako plat, možnosť kariérneho rastu a podobne, ktoré považoval za menej podstatné, sa teraz stavajú predmetom väčšieho záujmu. V súkromnom a rodinnom živote sa objavujú prvé trhliny. V tomto štádiu častokrát jedinec ani jeho okolie nedeteguje žiadne príznaky postupujúceho syndrómu vyhorenia.
3. **Frustrácia:** s plynúcim časom u jedinca dochádza k uvedomeniu si obmedzených možností, vlastnej bezmocnosti, pochybovaniu o zmysle svojho snaženia, spochybňovaniu významu práce a jej výsledkov. Negatívne pôsobí nedostatok uznania zo strany nadriadeného a klientov. Sklamanie jedinca je prehĺbené uvedomením si významného rozdielu medzi tým čo by chcel urobiť, a tým čo je reálne možné.
4. **Apatia:** nakoniec nastupuje vnútorná rezignácia, ktorá je výsledkom obrannej reakcie proti frustrácii. Ak je práca trvalým zdrojom sklamaní a jedinec nemá žiadne možnosti na zmenu, podáva len nutný pracovný výkon. Jedinec sa vyhýba náročnejším úlohám alebo kontaktu s klientmi a prácu sa snaží vybaviť čo najrýchlejšie. V tejto fáze je už počiatočné nadšenie úplne stratené a nastupujú tu pocity zúfalstva a rezignácie.
Následne dochádza k vyhoreniu.

Samotné vyhorenie sa dá zhrnúť do **troch štádií:**

1. **Prvé štádium** vyhorenia je charakteristické časovou tiesňou, ktorú pracovníci pociťujú veľmi často. Situácia je spôsobená napr. nedostatočným personálnym obsadením, prístrojovým vybavením, potrebou práce na zmeny a časté nočné služby. Okrem toho môže byť tento pocit tiesne vyvolaný aj nedostatočnou odbornou znalosťou. Najcitlivejšie sú osoby, ktoré majú problém obratne zvládať vypäté a citovo náročné situácie. Prichádza pocit beznádeje a pokles sebavedomia, ktorý si zamestnanec prenáša do osobného života.
2. **Druhé štádium** je typické v dôsledku dlhodobého vyčerpania. V popredí je snaha situáciu napraviť, vyriešiť, stále niečo robiť, aby sa to zmenilo. Výsledkom takejto neutíchajúcej potreby niečo robiť je však chaos, roztržitosť, nesústreďenosť, časté chyby a hromada nedokončenej práce.
3. **Tretie štádium** je charakteristické apatiou a nezaujmom o prácu. Prichádza strata pocitov radosti zo života, z dobre odvedenej práce, z aktivít, ktoré predtým človeku vyvolávali radosť a potešenie či už v profesionálnom, alebo osobnom živote. Vzдор a sklamanie končí vyčerpaním a chronickou únavou.

3 ZDROJE ZÁŤAŽE

K faktorom vplývajúcich na zamestnancov je potrebné spomenúť aj zdroje záťaže, ktoré sa môžu výrazne podieľať na procese vyhorenia. Tieto zdroje záťaže je dôležité načrtnúť z dôvodu ich frekventovanejšieho výskytu u profesionálnych vojakov v ich vojenskom pracovnom prostredí. Na profesionálnych vojakov sú často kladené požiadavky rôzneho druhu a rôznej náročnosti, či už je to v rámci plnenia funkčných pracovných povinností bežného pracovného dňa, výcvikov, domáceho krízového manažmentu alebo počas nasadenia v zahraničných misiách. Každý profesionálny vojak zažíva istú mieru záťaže a to bez ohľadu na jeho zaradenie a pracovné zameranie.

Príčinou pociťovania psychickej záťaže jedinca sú štyri druhy situácií:

1. **Aktuálne neriešiteľné** – jedinec chápe čo sa od neho očakáva, ale nedokáže zaujať vhodnú stratégiu riešenia, postupu pre dosiahnutie cieľa.
2. **Ohrozujúce** – situácie a okolnosti, ktoré majú ohrozujúci charakter pre jedinca, jeho blízkych alebo rodinu, alebo negatívne vplyvajú na hodnoty, ktoré vyznáva.
3. **Nezrozumiteľné a neprehľadné** – nepochopenie nárokov, ktoré sa od jedinca vyžadujú. Cieľ, ktorý mu bol zadáný je pre neho nezrozumiteľný.
4. **Nezvládnuteľné** – jedinec zrozumiteľne chápe nároky, má jasnú predstavu postupu na dosiahnutie riešenia problému, ale je presvedčený o deficite vlastných prostriedkov na dostatočné vyriešenie situácie a že splnenie daného cieľa nie je v jeho kompetenčných mantineloch.

Z týchto situácií vyplýva aj niekoľko zdrojov záťažových situácií podľa rozporu medzi náročnosťou situácie a kompetenciami profesionálnych vojakov sa s danými požiadavkami vyrovnáť:

1. **Problémové situácie** – sú rozdelené na dve oblasti:
 - Kreatívne – keď je potrebné osvojenie si nových postupov a metód pre funkčné zvládanie problémových situácií. Typický je proces rozhodovania, ktorý musí profesionálny vojak aplikovať pre úspešné riešenie úlohy. Patrí sem napríklad osvojenie si novej vojenskej techniky, zbraní, zmena pracovnej funkcie a opisu činnosti.
 - Adjustačné – transformácia zaužívaných princípov správania sa jedinca na iné a také, aké si dané okolnosti vyžadujú.
2. **Neprimerané úlohy a požiadavky** – sú, keď sa na profesionálnych vojakov kladú nereálne požiadavky, ktoré môžu presahovať ich duševné alebo telesné možnosti. Súvisí to s dlhodobým, nepretržitým a vypätým výkonom, ako aj s podmienkami, v ktorých sa úlohy vykonávajú. To vedie k únave až úplnému vyčerpaniu jedinca. Pozitívne korelujú so zníženou sebadôverou, depresiou, pasivitou, únikovými reakciami. Do tejto kategórie patrí: predlžovanie pracovného času bez odpočinku, neprimerané množstvo úloh, neprimerané nároky na profesionálneho vojaka, ktoré nekorešpondujú s jeho schopnosťami, nezmyselné úlohy, ktoré istým spôsobom dehonestujú postavenie profesionálneho vojaka a budia v ňom apatiu.
3. **Prekážky** – sú činitele, ktoré môžu brániť úsiliu profesionálneho vojaka splniť úlohu. V hraničných prípadoch dochádza k splneniu úlohy aj na úkor biologických potrieb (deficit

spánku, hlad, smäd), čo môže viesť k stavom frustrácie. Môžu to byť prekážky externého charakteru, ako napríklad správanie iných profesionálnych vojakov, vydané rozkazy, normy a nariadenia alebo prekážky vnútorného charakteru, kde patria schopnosti, zručnosti, motivácia alebo psychická pripravenosť profesionálneho vojaka.

4. **Konflikty** – sa delia na interpersonálne a intrapersonálne. K interpersonálnym konfliktom môže dôjsť na pracovisku, pri výcvikoch alebo v nasadení medzi profesionálnym vojakom a jeho nadriadeným/podriadeným alebo medzi profesionálnymi vojakmi navzájom. Pri intrapersonálnych konfliktoch dochádza k vnútornému rozporu (situácia, kedy sa profesionálny vojak rozhoduje o možnosti povýšenia s podmienkou prevelenia alebo zotrvania na pôvodnom mieste bez možnosti kariérneho postupu). K najčastejším sa vyskytujúcim konfliktom vo vojenskom prostredí patrí rôzny názor na riešenie problémov, porušovanie noriem a predpisov, autorita nadriadených, diskrepancia názorov a nezhody medzi novými a dlhoročnými vojakmi, nestotožnenie sa s pravidlami jednotky a podobne.
5. **Stresové situácie** – ide o rušivé podnety pôsobiace na psychiku profesionálneho vojaka, ako je veľká zodpovednosť, časová tieseň, neadekvátne pracovné podmienky pre prácu a podobne. K posilneniu prekonávania stresových situácií slúži forma výcviku a rôzne druhy pripravenosti vojenských jednotiek, čo vedie k postupnému zvyšovaniu ich duševnej a telesnej odolnosti voči záťaži a pestovaniu a posilneniu potrebných vôľových vlastností profesionálneho vojaka. K tomu prispieva aj vojenský režim, ktorý má svoje vytýčené normy a pravidlá. Tento pravidelný a opakujúci sa, pomerne stály spôsob činnosti a života profesionálnych vojakov plní funkciu vnútorného činiteľa, ktorý tým, že sa odráža vo vedomí a podvedomí jedinca, prispieva k tvorbe návykov.

4 PREVENCIA VOČI SYNDRÓMU VYHORENIA

Prevencia a preventívne opatrenia sú najjednoduchším spôsobom ako predchádzať vyhoreniu a môžu prispieť k rozvíjaniu osobnostných charakteristík, k redukcii stresu a zlepšeniu kvality života.

Preventívne opatrenia **na úrovni jednotlivca**, ako člena pracovného tímu umožňujú meniť jeho postoj k emočným záťažiam, ale aj k sebe. Predpokladom ich využívania je, aby človek poznal sám seba. Sebapoznanie má zahŕňať uvedomenie si vlastných silných a slabých stránok vo vzťahu k zdraviu a jeho ochrane. K základným preventívnym opatreniam patrí dodržiavanie životosprávy, aktívne využívanie prostriedkov duševnej hygieny a relaxačných techník, ako aj posilňovanie protektívnych faktorov (sociálna opora, záujmové aktivity). Zmena postojov sa prejaví zaradením vlastného zdravia a kondície medzi najdôležitejšie hodnoty v živote človeka, ktorým venuje dostatok energie. Tréning sociálnych zručností, osvojovanie stratégií zvládania stresu, pestovanie dobrých medziľudských vzťahov doma a na pracovisku, snaha o konštruktívne riešenie problémov a zapájanie sa do celoživotného vzdelávania prispievajú k lepšiemu zvládaniu nepredvídateľných situácií a zmien. Preto je dobré zvyšovanie kvalifikácie, štúdium cudzích jazykov, aktívne využívanie voľného času, rôznych záujmových a pohybových aktivít.

Na úrovni organizácie je úlohou a kompetenciou nadriadených a vedúcich pracovníkov vykonávať aktivity zamerané na prevenciu syndrómu vyhorenia u svojich podriadených. Predchádzanie syndrómu vyhorenia je vyjadrením ich záujmu o kolegov, ako aj snahy vytvárať priaznivé pracovné podmienky, atmosféru a pracovnú klímu, čo je v prípade tímovej práce nevyhnutné.

K základným opatreniam patrí ocenenie pracovníkov aj pri riešení úloh, ktoré nepriniesli maximálny úspech (slovnou formou vďaky, pochvaly snahy a podobne), rozvíjanie tímovej práce formou pravidelných stretnutí, kde predmetom rokovaní sú nielen odborné a organizačné problémy, ale aj priestor pre ventilovanie pocitov spojených s vykonávaním práce. Väčší priestor na zlepšovanie a upevňovanie interpersonálnych vzťahov vytvárajú neformálne stretnutia a teambuildingy organizované mimo pracoviska. Dôležité je jasné zadefinovanie rolí v pracovných tímoch, dosiahnutie rovnováhy medzi kompetenciami a zodpovednosťou pracovníkov, pretože veľká zodpovednosť a minimálna kompetencia sú zdrojom psychickej záťaže. Významným prínosom je poskytovanie primeraného množstva informácií. Neposkytnutie potrebných informácií alebo nedostatočná informovanosť býva zdrojom neistoty. Na druhej strane príliš veľa informácií, aj nepodstatných, pracovníka zaťažuje. K ďalším aktivitám patrí podpora vzdelávania pracovníkov a vytváranie vhodných podmienok na regeneráciu síl podriadených.

Prevenciu je možné rozdeliť na niekoľko kategórií:

- **Uvedomenie si rizika:** uznanie vlastných limitov a rozpoznanie príznakov vyhorenia.
- **Stanovenie hraníc a reálnych cieľov:** naučiť sa odmietnuť prehnané požiadavky a stanoviť si zdravé pracovné hranice, vedieť si rozložiť zodpovednosť (pri vedúcich pracovníkov), dávať si také ciele, ktoré sú dosiahnuteľné a reálne na základe vlastných schopností a možností.
- **Starostlivosť o seba:** dostatok spánku, zdravá strava, aktívny odpočinok, pravidelný pohyb, vyvážený pomer oddychu a aktivity, relaxácia.
- **Hľadanie podpory:** rozhovor s priateľmi, rodinou alebo vyhľadanie odbornej pomoci.
- **Rovnováha medzi pracovným a súkromným životom:** vyhnúť sa noseniu práce domov, aktivity mimo pracovné zameranie, nezanedbávať potrebu dovolenky.
- **Redukcia online sveta:** znížiť čas strávený na sociálnych sieťach, ktorý berie pozornosť a priestor na prácu.
- **Zmena pracovného prostredia:** ak je to nutné a možné, hľadať nové pracovné príležitosti alebo zmeniť pracovnú funkciu a pozíciu.

V prípade, že sú príznaky vyhorenia dlhodobo prítomné a aj napriek snahe neodznievajú a ovplyvňujú každodenný život, je v poriadku vyhľadať odbornú pomoc psychológa. Dôležité je to neprehliadať a dlhodobo nezanedbávať, aby sa predišlo možným zdravotným komplikáciám.

5 ZÁVER

Dnešná rýchla doba a zameranie na pracovný výkon so sebou nesú rôzne plusy a mínusy, ktoré sú súčasťou každého pracovného, ale aj súkromného dňa. V tomto kolobehu sú rôzne aspekty, ktoré vplývajú na zamestnanca a môžu dokonca viesť až k takým problémom ako je syndróm vyhorenia. Dnes je obzvlášť dôležité nájsť ten správny balans medzi prácou a osobným životom. Tak ako je dôležité podávať optimálny pracovný výkon a splniť požadované pracovné úlohy, je rovnako dôležité žiť aj mimo tohto pracovného kolotoča a zamerať sa na aktivity a procesy, ktoré nám pomôžu sa v tom pracovnom tempe následne udržať. Je dôležité si všímať samého seba a tak najlepšie zistíme, či je naše každodenné fungovanie stále na dobrej úrovni, alebo sa v dôsledku rôznych faktorov a vplyvov vychýľuje zo svojej optimálnej stopy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

EDELWICH, J. - BRODSKY, A.: *Burn-out : Stages of Disillusionment in the Helping Professions*. Dordrecht : Kluwer Academic, Plenum Publishers. 1980. 240 s. ISBN 978-08-988-5035-2.

EDÚ-VALSANIA, S. - LAGUÍA, A. - MARIANO, J. A.: Burnout : A Review of Theory and Measurement. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2022, roč. 19, č. 3 [cit. 2025-06-10]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3390/ijerph19031780>>. ISSN 1660-4601.

FREUDENBERGER, H. J.: Staff burn-out. In: *Journal of Social Science* [online]. 1974, roč. 30, č. 1 [cit. 2025-06-10]. Dostupné na internete: <<https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-4560.1974.tb00706.x>>. ISSN 1568-4849.

HARTL, P. - HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

KEBZA, V. - ŠOLCOVÁ, I.: *Syndrom vyhoření*. Praha : Státní zdravotní ústav, 2003, 23 s. ISBN 80-7071-231-7.

KMOŠENA, M.: Psychologické procesy a stavy u profesionálnych vojakov v záťažových situáciách. In: *Vojenská osveta 2016, 2. časť*. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2016, s. 2-30. ISBN 978-80-89609-12-3.

KŘIVOHLAVÝ, J.: *Horieť, ale nevyhorieť*. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2012. 214 s. ISBN 978-80-8135-003-0.

MASLACH, Ch. - LEITER, M. P.: Understanding the burnout experience : recent research and its implications for psychiatry. In: *World Psychiatry* [online]. 2016, roč. 15, č. 2, s. 103-111 [cit. 2025-06-11]. Dostupné na internete: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/wps.20311>>. ISSN 2051-5545.

MINIRTH, F. - HAWKINS, D. - MEIER, P. - FLOURNOY, R.: *Jak překonat vyhoření*. Praha : Návrat domů, 2011, 138 s. ISBN 978-80-7255-252-8.

ŠTAMMOVÁ, M.: Stres manažment, relaxačné a aktivačné techniky. In: *Vojenská osveta 2012, 2. časť*. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2012, s. 77-97. ISBN 978-80-89609-00-0.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Definujte syndróm vyhořenia.
2. Aké faktory vplývajúce na vyhořenie poznáte?
3. Popíšte štádiá vyhořenia.
4. Charakterizujte zdroje záťaže.
5. Akými spôsobmi je možné predchádzať vyhořeniu?

OCHRANA PRED HYBRIDNÝMI A KYBERNETICKÝMI HROZBAMI A NÁSTROJE ELIMINÁCIE ICH VPLYVU

Mgr. Mário **PAŽICKÝ**, EMBA

ÚVOD

V súčasnom dynamickom a nepredvídateľnom bezpečnostnom prostredí sú hybridné a kybernetické hrozby významným a komplexným problémom, ktorý si vyžaduje multidisciplinárny prístup a efektívne legislatívne riešenia. Tieto hrozby, kombinujúce o. i. aspekty klasických vojenských operácií, dezinformačných kampaní a kybernetických útokov, majú tendenciu zasahovať do viacerých oblastí našich životov, destabilizovať spoločenské a politické procesy a narúšať dôveru občanov v demokratické inštitúcie.

Hybridné hrozby ako pojem nadobudli na význame v posledných rokoch najmä v kontexte konfliktov, v ktorých sa preukázalo ako a aké metódy využívajú štátni aj neštátni aktéri na dosiahnutie svojich cieľov bez formálneho vyhlásenia vojny. Využívajú techniky ako propaganda, dezinformácie, ekonomické tlakové kampane a kybernetické útoky, ktoré sú ťažko identifikovateľné. Dôsledky týchto hrozieb sú značné. Dezinformácie môžu manipulovať s verejnou mienkou, znižovať dôveru v inštitúcie a polarizovať spoločnosť. Kybernetické útoky môžu narušiť kritickú infraštruktúru, čo vedie k významným ekonomickým stratám a ohrozeniu národnej bezpečnosti. V posledných rokoch sme svedkami nielen nárastu frekvencie týchto hrozieb, ale aj ich sofistikovanosti. Vznik nových technológií a platforiem pre komunikáciu (ako sú napr. sociálne médiá) poskytuje hybridným aktérom nové nástroje na šírenie dezinformácií a priestor pre manipuláciu verejnosti. Tieto platformy umožňujú rýchle a plošné rozšírenie informácií, ktoré môžu byť zavádzajúce alebo úplne nepravdivé.

Slovenská republika si pred časom uvedomila naliehavosť situácie a v posledných rokoch sa snaží vyvinúť adekvátne legislatívne a praktické odpovede na tento narastajúci problém. V rámci boja proti hybridným a kybernetickým hrozbám boli vypracované rôzne akčné plány a strategické dokumenty. Medzi najvýznamnejšie patrí Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám (ďalej iba „APHH“), ktorý sa (je už expirovaný) snažil systematicky reagovať na aktivity domácich aj zahraničných aktérov.

Cieľom APHH bolo zvýšiť odolnosť štátu a spoločnosti voči hybridným hrozbám prostredníctvom posilnenia medzirezortnej spolupráce a koordinácie, čo zahŕňa zavedenie mechanizmov pre rýchlu detekciu, analýzu a reakciu na hybridné aktivity, ako aj zvyšovanie povedomia verejnosti o rizikách spojených s týmito hrozbami. Kľúčovým aspektom tohto plánu bola aj spolupráca medzi verejným a súkromným sektorom, no aj s občianskou spoločnosťou, ktorá sa javí nevyhnutnou pre efektívnu obranu proti hybridným aktivitám.

Jedným z najdôležitejších faktorov pri ochrane pred hybridnými a kybernetickými hrozbami je zvyšovanie úrovne informovanosti a vzdelávania v tejto oblasti. Občania musia byť vybavení kritickým myslením a schopnosťou rozpoznať dezinformácie. Toto je možné dosiahnuť prostredníctvom moderných vzdelávacích programov. Školy, univerzity a iné vzdelávacie inštitúcie by mali zohrávať kľúčovú úlohu v rozvoji mediálnej gramotnosti a schopnosti analyzovať informácie.

Napriek prijatým opatreniam zostáva množstvo výziev, ktoré je potrebné riešiť. Tieto výzvy sa týkajú predovšetkým legislatívnych medzier, nedostatku informácií a vzdelania občanov, ako aj

potreby rozvinúť robustnejšie mechanizmy pre ochranu kritickej infraštruktúry. Zároveň je nevyhnutné zlepšiť schopnosti štátnych inštitúcií v oblasti kybernetickej bezpečnosti a získať podporu zo strany medzinárodných organizácií ako sú NATO a EÚ.

Rovnako je dôležité zohľadniť aspekty spolupráce s inými štátmi a organizáciami, keďže hybridné hrozby nepoznajú hranice a vyžadujú si spoločný prístup na medzinárodnej úrovni. Slovensko by malo aktívne participovať na medzinárodných iniciatívach a projektoch, ktoré sa zameriavajú na zdieľanie informácií, technológií a osvedčených praktík v oblasti boja proti hybridným a kybernetickým hrozbám.

Faktom je, že hybridné a kybernetické hrozby sú pre Slovenskú republiku vážnym bezpečnostným problémom, ktorý si vyžaduje kontinuálnu a koordinovanú odpoveď. Tento materiál má snahu prispieť k dôležitej diskusii o nevyhnutnosti posilnenia odolnosti spoločnosti voči týmto hrozbám a môže poskytnúť podnety na ďalší rozvoj legislatívnych a praktických prístupov v tejto oblasti.

1 HYBRIDNÉ HROZBY

*„V posledných rokoch mnoho vojenských teoretikov odhaduje, že bude naďalej dochádzať k poklesu počtu klasických ozbrojených konfliktov medzi štátmi na úkor asymetrických a nepravidelných konfliktov, keď aspoň jedna bojujúca strana nebude štátom“.*¹⁾ Hybridná hrozba je kombináciou rôznych spôsobov a foriem útokov a nepriateľských aktivít, ktorých cieľom je oslabiť štát či jeho organizáciu. Hybridné hrozby obdávajú široké spektrum techník, ktoré môžu zahŕňať tradičné vojenské operácie, kybernetické útoky, ekonomický tlak, dezinformácie, sabotáž, špionáž či podporu domácich konfliktov, alebo terorizmu. Účelom hybridných hrozieb je často zníženie schopnosti štátu alebo organizácie efektívne reagovať na krízy, destabilizácia vnútornej situácie, narušenie súdržnosti spoločnosti a oslabenie medzinárodnej pozície cieľa. Hybridné hrozby sú častokrát menej zjavné a vyžadujú si špecifické schopnosti na ich odhalenie a zvládnutie.

Pojem hybridná hrozba sa vzťahuje na činnosť vykonávanú štátnymi alebo neštátnymi subjektmi, ktorej cieľom je poškodiť cieľ ovplyvňovaním jeho rozhodovania na miestnej, regionálnej, štátnej alebo inštitucionálnej úrovni.

Základnou vlastnosťou hybridného pôsobenia je jeho nejednoznačnosť a neurčitosť pôvodu. Hybridní aktéri sa pri činnosti snažia zakryť svoju identitu alebo skutočný cieľ, ktorý chcú dosiahnuť. Konvenčnými a nekonvenčnými prostriedkami stierajú obvyklé hranice medzi legálnym a nelegálnym, či priamo medzi mierom a vojnou. Samostatným problémom je ovplyvňovanie vnútropolitickej situácie, netransparentná a skrytá podpora politických subjektov zo strany cudzích mocí a činiteľov, vrátane podpory pre polovojské a extrémistické skupiny

Používanie nástrojov hybridných hrozieb môže slúžiť na dosiahnutie konkrétnych cieľov aj bez formálneho vyhlásenia vojny. V súčasnosti existujú desiatky nástrojov hybridných hrozieb, napr. zneužívanie zraniteľností vo verejnej správe, dezinformácie, kybernetická či priemyselná špionáž, zneužívanie právnych pravidiel, procesov, inštitúcií a argumentov a rôznych nátlakových a podvratných činností, konvenčných a nekonvenčných metód, napríklad diplomatických, vojenských, ekonomických a technologických. Súčasťou hybridného spôsobu boja môžu byť masívne dezinformačné kampane a využívanie sociálnych médií na propagandu alebo radikalizáciu, nábor a priame ovládanie priaznivcov.

1) ŘEHKA, K.: *Informační válka*, 2017, s. 47.

Hybridné hrozby sú rôznorodé a pôsobia naprieč doménami infraštruktúry, kybernetického priestoru, vesmíru, ekonomiky, obrany, kultúry, spoločnosti, verejnej správy, práva, spravodajských služieb, diplomacie, politiky a informácií.

Vedenie hybridného útoku v sebe spája rôzne formy a stratégie. Slovenská republika sa najčastejšie stretáva s pokusmi o ovplyvňovanie verejnej mienky v kybernetickom priestore, ktorý má sám o sebe hybridnú povahu. Nie je totiž vlastnený ani prevádzkovaný výlučne verejnými alebo súkromnými subjektmi. Pokrok v boji proti hybridným hrozbám si preto vyžaduje úzku spoluprácu medzi verejným a súkromným sektorom, ako aj civilno-vojenskú interakciu, pričom je potrebné prijať celospoločenský prístup k problému.

1.1 Akčný plán boja proti hybridným hrozbám

Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám predpokladal nízke riziko priameho ohrozenia konvenčným ozbrojeným útokom a v tomto zmysle mal snahu zavádzať systémové, všeobecné, ale aj čiastkové a konkrétne opatrenia reagujúce na koordinované pôsobenie cudzích a domácich aktérov, ktorí konajú proti bezpečnostným a iným záujmom Slovenskej republiky.

Pôsobenie hybridných hrozieb proti záujmom Slovenskej republiky sa za posledných niekoľko rokov presunulo z periférie do hlavného prúdu na takmer všetky úrovne spoločnosti. Akčný plán bol vyústením niekoľkoročného spojeného úsilia expertov štátnej správy, občianskej spoločnosti a politických lídrov s odhodlaním efektívne zmierňovať rozvratné pôsobenie hybridných aktérov.

Títo pod prahom zvyčajnej reakcie priamo vplyvajú na verejnú mienku, zhoršujú existujúce pnutia v spoločnosti, zasahujú do volebných procesov, znižujú dôveru verejnosti v inštitúcie, erodujú spoločenský konsenzus o správnosti demokratického usporiadania, či euroatlantického ukotvenia Slovenskej republiky a propagujú toxickú formu nacionalizmu, ktorá má tendenciu, často aj legislatívne, vyčleňovať a znevýhodňovať skupiny občanov, legitimizovať autokratické formy vládnutia, či marginalizovať kľúčovú dôležitosť ľudských práv a princípov právneho štátu.

„Pojmom hybridné hrozby sa v kontexte APHH označujú aktivity štátnych alebo neštátnych aktérov, ktoré majú otvoreným alebo skrytým pôsobením vojenských alebo nevojenských metód oslabiť, alebo inak poškodiť vybraný cieľ. Tieto aktivity sú často koordinované, zameriavajú sa na lokálne zraniteľnosti a sú navrhnuté tak, aby zostali pod hranicou detekcie, atribúcie a z toho vyplývajúcej zvyčajnej reakcie. Pojomom odolnosť sa označuje schopnosť štátnych inštitúcií a spoločnosti vyrovnať sa s hybridným pôsobením rôznej intenzity a rôzneho trvania spôsobom, ktorý minimalizuje negatívne dopady tohto pôsobenia, odstráni prípadné škody a obnoví funkčnosť zasiahnutých alebo narušených politicko-spoločenských procesov. Pojomom budovanie odolnosti sa označujú paralelné procesy odstraňovania zraniteľností a budovania spôsobilostí, ktoré štátu a spoločnosti umožnia efektívne čeliť hybridnému pôsobeniu.“²⁾

Vypracovanie APHH vychádzalo ešte z programového vyhlásenia vlády pre roky 2021 – 2024 (ďalej len „PVV“).

„Strategickým cieľom Akčného plánu koordinácie boja proti hybridným hrozbám je:

- *posilnenie odolnosti štátu a spoločnosti voči hybridným hrozbám,*
- *posilnenie medzirezortnej spolupráce a koordinácie s cieľom včasnej detekcie, analýzy, atribúcie a reakcie na hybridné aktivity voči SR,*

2) Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024, 2022, s. 3.

- zvyšovanie povedomia spoločnosti o rizikách hybridného pôsobenia a potrebe zvyšovania celospoločenskej odolnosti voči nim,
- vybudovanie systému strategickej komunikácie na vládnej a rezortnej úrovni,
- posilnenie aktívneho pôsobenia SR pri rozvoji spolupráce v rámci EÚ a NATO v oblasti boja s hybridnými hrozbami a posilňovania medzinárodnej spolupráce“.³⁾

Dokument podporuje aliančné záväzky Slovenskej republiky smerujúce k posilňovaniu spoločenskej odolnosti voči hybridným hrozbám, zvyšovaniu pripravenosti v oblasti civilnej ochrany (prostredníctvom litery NATO 7 baseline requirements), a tiež ambície Európskej únie popísané v Stratégii EÚ pre bezpečnostnú úniu a v Strategickom kompase EÚ.

Kvôli chýbajúcej stratégii pre boj Slovenskej republiky s hybridnými hrozbami nadväzuje APHH priamo na Konceptiu pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám (2018). Okrem PVV sa materiál opiera o aktuálnu Bezpečnostnú stratégiu Slovenskej republiky (2021) a Obrannú stratégiu Slovenskej republiky (2021), ktoré jednoznačne rámcujú potrebu zabezpečiť pripravenosť štátu a spoločnosti efektívne a koordinovane zmierňovať hybridné hrozby a použiť na to všetky dostupné obranné kapacity, zdroje a opatrenia, ktoré má k dispozícii.

Model inštitucionálnej koordinácie, ktorý bol zavedený Konceptiou pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám (2018) zapája Situačné centrum Slovenskej republiky (ďalej len „SIT-CEN“), ktoré plní úlohu národného kontaktného miesta pre hybridné hrozby a Národné bezpečnostné analytické centrum (ďalej len „NBAC“), ktoré plní úlohy národného kooperačného centra pre hybridné hrozby. APHH dopĺňa systém o nový prvok – Výbor pre hybridné hrozby Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky, ktorý má byť koordináčnym uzlom pre tvorbu relevantných politík.

Kľúčovým predpokladom efektívnej reakcie štátu na hybridné hrozby je celospoločenský prístup k bezpečnosti a precízne nastavenie procesov zapojenia a vzájomnej koordinácie inštitúcií štátnej správy, ekonomického a akademického sektora (vysoké školy a výskumné inštitúcie spolufinancované z verejných zdrojov) a občianskej spoločnosti (whole-of-society approach). Celospoločenský prístup predpokladá sofistikované narábanie s otvorenými zdrojmi a transparentnú, vysoko koordinovanú a efektívnu strategickú komunikáciu štátu a z toho vyplývajúcu vysokú mieru verejnej diskusie a zapojenia verejnosti do obrany všeobecne.

Akčný plán, vypracovaný v gescii Ministerstva obrany SR dopĺňal a posilňoval koordinovaný mechanizmus boja proti hybridným hrozbám v zmysle vyššie uvedenej koncepcie. Ten mal tiež ministerstvu obrany spolu s relevantnými ústrednými orgánmi štátnej správy (ďalej len „ÚOŠS“) pomáhať implementovať a adekvátne optimalizovať. Na jeho konci mala byť agenda boja proti hybridným hrozbám naďalej sústredená v NBAC, no zároveň významne rozšírená o nové prvky. Najvýznamnejším z nich bol vznik nových, resp. posilnenie už existujúcich útvarov na Úrade vlády SR, Ministerstve obrany SR, Ministerstve zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstve vnútra SR, ktorých úlohou je efektívne budovanie odolnosti Slovenskej republiky voči hybridným hrozbám.

Opatreniami akčného plánu vláda Slovenskej republiky reagovala na bezpečnostné riziká spojené so zahraničnými investíciami do kritickej infraštruktúry, médií či akademického sektora, ovplyvňovania volebných procesov, strategickej korupcie, či pôsobenia nelojálnych polovojenských skupín, so zvýšeným dôrazom na podvrtné vplyvové aktivity aktérov, ktorí využívajú

3) Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024, 2022, s. 4.

propagandu, dezinformácie, šírenie nenávistných alebo extrémistických obsahov, a to aj verejne činnými osobami či predstaviteľmi verejnej moci. Ich cieľom je totiž obvykle erózia spoločenského konsenzu o správnosti euroatlantického ukotvenia Slovenskej republiky, dôvery vo verejné inštitúcie a demokratické zriadenie, spochybňovanie štátnej identity, zdieľanej interpretácie histórie, viery v správnosť a dodržiavanie zákonov či pocit občianskej spolupatričnosti.

1.2 Východiská Akčného plánu boja proti hybridným hrozbám

APHH v čase tvorby vychádzal z predpokladu, že úspešná reakcia štátu na hybridné hrozby musí stáť na:

- koordinovanom zapojení relevantných ÚOŠS, subjektov ŠS, ekonomického a akademického sektora, ako aj občianskej spoločnosti,
- vzniku a pôsobení pracovísk pre boj s hybridnými hrozbami na relevantných ÚOŠS spolupracujúcich s NBAC ako národným kooperačným centrom pre hybridné hrozby,
- systémovej a koordinovanej implementácii konceptu strategickej komunikácie štátu zriadením a pôsobením útvaru strategickej komunikácie Úradu vlády SR a relevantných ÚOŠS,
- kontinuálnom navyšovaní spôsobilostí ÚOŠS a inklúzii širokej verejnosti.

Úspešný prístup k zmierňovaniu hybridných hrozieb musí odrážať potreby súčasného rýchlo sa meniaceho bezpečnostného prostredia, ktoré si vyžaduje celospoločenský prístup k obrane štátu. APHH navrhoval aj súbor opatrení zameraných na budovanie odolnosti obyvateľstva, ktoré stojí na zavádzaní moderných vzdelávacích programov do vzdelávacieho systému, ako aj na riešení, ktoré zodpovedajú súčasným decentralizovaným možnostiam vzdelávania a technickým spôsobilostiam verejnosti. Ústrednou témou budovania odolnosti je tiež ochrana občianskej spoločnosti a stransparentňovanie, pre hybridné hrozby relevantných častí verejného priestoru.

APHH bol vytvorený so zreteľom na meniace sa bezpečnostné prostredie a prepojenie na aktuálne etablovaný bezpečnostný systém štátu. Jeho plnenie si vyžadovalo úzku súčinnosť a spoluprácu existujúcich štátnych inštitúcií a posilnenie bezpečnostného systému o nové centralizované inštitucionálne prvky. Realizácia úloh stanovených v APHH mala za cieľ vylepšiť adresnosť a reakcieschopnosť štátu, nenahrádzal však potrebu komplexnej aktualizácie Koncepcie bezpečného systému SR. APHH bol otvoreným dokumentom, ktorý mohol byť v závislosti od identifikovaných potrieb aktualizovaný o ďalšie úlohy.

Implementáciou opatrení APHH Slovenská republika zvýšila povedomie o hybridných hrozbách v radoch zamestnancov ÚOŠS, ŠS, ozbrojených zložiek a širokej verejnosti. Akčný plán mal zaviesť formou a obsahom moderné vzdelávacie programy, zvýšiť odolnosť obyvateľstva a občianskej spoločnosti, stransparentniť verejný priestor a zlepšiť koordináciu a efektivitu spolupráce relevantných zložiek ÚOŠS zodpovedných za zmierňovanie dôsledkov aktivít, ktoré pod prahom zvyčajnej reakcie dlhodobo, sústavne a koordinovane pôsobia proti záujmom Slovenskej republiky.

V súčasnosti neexistuje náhrada za nedávno expirovaný APHH. Pôvodný akčný plán si zaslúži dobovú revíziu a uvedenie do praktického života.

2 KYBERNETICKÉ HROZBY

Kybernetické hrozby sú hrozby aktivít ohrozujúcich dostupnosť, pravosť, integritu alebo dôvernú uchovávaných, prenášaných alebo spracúvaných údajov, súvisiacich služieb poskytovaných alebo prístupných prostredníctvom sietí a informačných systémov. „*Kybernetická bezpečnosť je stav, v ktorom sú informačné systémy a služby odolné voči aktuálnym hrozbám a zraniteľnostiam, ale aj pripravené na detekciu a riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov, obnovu dát a procesov a minimalizáciu následkov. Kybernetická bezpečnosť však nie je len záležitosťou konkrétnych organizácií a subjektov, ktoré prostredníctvom vhodných opatrení chránia svoje aktíva*“.⁴⁾ Modernizácia spoločnosti prostredníctvom informačných a komunikačných technológií, jej digitalizácia a rozvoj inovatívnych služieb sú nepopierateľným faktom, ktorý sa stal prirodzenou súčasťou našich životov. Rozvoj, ktorý prináša rozširovanie možností však musí byť vyvažovaný zodpovednosťou za riziká, ktoré vznikajú paralelne ako negatívna daň za výhody digitálnej spoločnosti.

Informatizácia verejného sektora, automatizácia výrobných a iných procesov, ktoré boli v minulosti vykonávané manuálne, neustály rozvoj a ľahká dostupnosť technológií, jednoduchosť ich používania v širokom spektre bežných činností vytvárajú priestor, v ktorom popri nesporných výhodách vznikajú hrozby namierené proti kritickým a citlivým systémom a službám štátu. Môžu narušiť dôveru občana v štát, spôsobiť rozsiahle ekonomické a hospodárske škody, až po škody na zdraví a živote občanov.

Systém riadenia informačnej a kybernetickej bezpečnosti, ktorým sa má zabezpečiť vysoká miera odolnosti systémov a služieb, a tiež efektívne detekčné a reakčné schopnosti sú strategickým bezpečnostným záujmom Slovenskej republiky. Ucelený koncept riadenia informačnej a kybernetickej bezpečnosti, strategické smerovanie na základe jasných princípov a presne definované strategické ciele sú základom pre dobre vyvinutý systém, ktorý dokáže pružne reagovať na aktuálne hrozby a zabezpečiť tak vysokú mieru kybernetickej bezpečnosti na národnej úrovni.

Historicky, Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 (ďalej len „Národná stratégia“) nie je prvým strategickým dokumentom, ktorý bol na národnej úrovni vytvorený. V roku 2007 bola vytvorená stratégia informačnej bezpečnosti spolu s akčným plánom a následne v období rokov 2015 až 2020 bola platná Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky, ktorá bola prvým uceleným plánom, ktorý popísal princípy, zásady a ciele kybernetickej bezpečnosti. Opatrenia, ktoré zarámcovali túto koncepciu sa zameriavali na vytvorenie inštitucionálneho rámca riadenia, na prijatie vhodnej legislatívy, rozpracovanie základných mechanizmov správy kybernetického priestoru, vypracovanie systému vzdelávania, vytvorenie kultúry riadenia rizík, aktívnu medzinárodnú spoluprácu a na podporu vedy a výskumu. Ku koncepcii bol vytvorený Akčný plán jej realizácie, kde boli určené konkrétne úlohy viažuce sa na jednotlivé opatrenia, gestorstvo subjektov, zodpovednosť participujúcich orgánov, ako aj na časové rozmedzie plnenia úloh. V časovom horizonte, na ktorý boli Koncepcia s Akčným plánom prijaté sa podarilo vytvoriť stabilný inštitucionálny rámec riadenia kybernetickej bezpečnosti, prijať historicky prvú komplexnú legislatívu v oblasti kybernetickej bezpečnosti a boli vytvorené špecializované entity na riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov.

Kybernetické hrozby, ako aj kybernetická bezpečnosť sa ustavične vyvíjajú. Neustále vznikajú nové ciele a vektory kybernetických útokov, ktoré sú čoraz rozsiahlejšie, častejšie a sofistikovanejšie. Niektoré štáty a neštátni aktéri sa stále viac uchýľujú k presadzovaniu svojich cieľov prostred-

4) Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025, 2021, s. 4.

níctvom nekalých kybernetických aktivít. Tieto môžu mať viaceré formy, vrátane útokov na kritickú infraštruktúru, kybernetickú špionáž, krádeže duševného vlastníctva, kybernetickú kriminalitu a kybernetické útoky ako súčasti hybridných hrozieb. Kybernetický priestor sa stále viac stáva oblasťou strategickej konfrontácie medzi štátmi, ktorá odráža dynamické geopolitické prostredie a úsilie o zmenu súčasného medzinárodného poriadku. Technologické inovácie, vrátane inovácií v oblasti kybernetickej bezpečnosti sa stávajú nástrojom konfrontácie a rastúceho napätia v politickej, hospodárskej a bezpečnostnej oblasti.

Dobrou správou je, že strategické smerovanie systému kybernetickej bezpečnosti môže stavať na dobrých základoch, ktoré položila Koncepcia a rozvinul jej akčný plán, aj napriek tomu, že niektoré z úloh neboli úspešne ukončené.

Nová stratégia nadväzuje na vykonané aktivity a má ambíciu moderným spôsobom reagovať na aktuálne a perspektívne bezpečnostné hrozby, zdefinovať princípy systému kybernetickej bezpečnosti a určiť strategické ciele, ktorých dosiahnutím sa zabezpečí vyššia miera bezpečnosti v kybernetickom priestore Slovenskej republiky. Národná stratégia je určená pre všetky subjekty, ktoré sa podieľajú na budovaní systému kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky a je strešným dokumentom, z ktorého vychádza základné smerovanie Slovenskej republiky v tejto oblasti.

Víziou Národnej stratégie je posilňovanie a vytvorenie otvoreného, slobodného a bezpečného kybernetického priestoru pre všetkých.

2.1 Akčný plán boja proti kybernetickým hrozbám

Kybernetická bezpečnosť je s neustále rastúcou digitalizáciou spoločnosti jednou z najdôležitejších oblastí, ktorá priamo ovplyvňuje fungovanie modernej spoločnosti. Aby bolo možné ju efektívne riadiť, potrebuje strategické ukotvenie v systéme správy štátu. Komplexný prístup ku kybernetickej bezpečnosti s jasnými princípmi a cieľmi zaručuje nielen jasnú víziu, ale aj potvrdzuje jej dôležitosť v celom bezpečnostnom systéme.

Previazanie kybernetickej bezpečnosti s problematikou počítačovej kriminality, kybernetického spravodajstva, kybernetickej obrany a kybernetickej diplomacie podčiarkuje multidimenzionálny presah kybernetickej bezpečnosti do viacerých významných oblastí, ktoré formujú kybernetický priestor. Systém riadenia kybernetickej bezpečnosti si na národnej úrovni vyžaduje nielen implementáciu tuzemských právnych noriem a procesov, ale musí zohľadňovať aj vývoj na úrovni EÚ, Rady Európy a OSN, nakoľko problematika kybernetickej bezpečnosti stiera hranice medzi štátmi a má globálny dopad na fungovanie spoločnosti.

Dňa 7. januára 2021 bola vládou schválená Národná stratégia, ktorá zakotvila smerovanie Slovenskej republiky v oblasti kybernetickej bezpečnosti. V Národnej stratégii sú popísané princípy, na ktorých stojí systém riadenia kybernetickej bezpečnosti, ako aj hrozby, ktoré vplývajú na procesy a činnosti v oblasti kybernetickej bezpečnosti a majú významný dopad na bezpečnosť štátu, ako aj jeho obyvateľov. Ako reakciu na tieto hrozby Národná stratégia určila strategické ciele, na ktoré je potrebné sa v najbližších rokoch zamerať:

- dôveryhodný štát pripravený na hrozby,
- efektívne odhaľovanie a objasňovanie počítačovej kriminality,
- odolný súkromný sektor,

- kybernetická bezpečnosť ako základná súčasť verejnej správy,
- silné partnerstvá,
- vzdelaní odborníci a vzdelaná verejnosť,
- výskum a vývoj v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

Aby mohla byť Národná stratégia a jej ciele vykonateľné, musia byť určené konkrétne úlohy a aktivity spolu s jasnými zodpovednosťami. Na tento účel slúži Akčný plán Národnej stratégie kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 (ďalej len „APKB“), ktorý tieto úlohy definuje, určuje zodpovedné subjekty a takisto aj časové horizonty pre jednotlivé úlohy.

Cieľom akčného plánu je vytvoriť ucelený koncept úloh a aktivít v oblasti kybernetickej bezpečnosti na najbližších päť rokov. Navrhované úlohy sú adekvátne k potrebám naplnenia vízie a strategických cieľov stratégie a rešpektujú základné princípy, ktoré boli v stratégii zakotvené.

Budovanie spôsobilostí v oblasti kybernetickej bezpečnosti je nevyhnutným predpokladom pre účinnú ochranu kybernetického priestoru. Ide o komplexný proces, zahŕňajúci budovanie personálnych kapacít, vybudovanie organizačného rámca, rozvíjanie partnerskej spolupráce na národnej a medzinárodnej úrovni, ako aj akvizície technických a technologických nástrojov. Vhodné nastavenie systému budovania spôsobilostí zahŕňajúceho konkrétne úlohy a aktivity pri naša jasné priority, ako aj smerovanie SR v oblasti kybernetickej bezpečnosti.

2.2 Východiská Akčného plánu boja proti kybernetickým hrozbám

Od 1. januára 2016 sa novelou zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy stal Národný bezpečnostný úrad (ďalej len „úrad“) ústredným orgánom štátnej správy pre kybernetickú bezpečnosť. Úrad tak prevzal zodpovednosť za túto oblasť, a tým sa zjednotila kompetencia súvisiaca s riadením kybernetickej bezpečnosti v Slovenskej republike. Dňa 1. apríla 2018 vstúpil do platnosti zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti, ktorým sa transponovala Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1148 zo 6. júla 2016 o opatreniach na zabezpečenie vysokej spoločnej úrovne bezpečnosti sietí a informačných systémov v Únii (ďalej len „smernica NIS“), no najmä sa precizovalo postavenie, úlohy a právomoci úradu v oblasti kybernetickej bezpečnosti a legislatívne sa zadefinoval a zjednotil systém riadenia kybernetickej bezpečnosti.

2.3 Systém riadenia kybernetickej bezpečnosti v SR

Systém riadenia kybernetickej bezpečnosti v Slovenskej republike má niekoľko vrstiev, ktoré je možné rozdeliť na národnú úroveň a sektorovú úroveň. Na národnej úrovni úrad riadi strategické, koncepčné a normotvorné činnosti, je kontaktným bodom pre zahraničie, vrátane medzinárodných organizácií, vedie register základných služieb, register prevádzkovateľov základných služieb, register poskytovateľov digitálnych služieb a vykonáva ďalšie dôležité činnosti a aktivity v oblasti kybernetickej bezpečnosti na národnej úrovni (vymedzené v § 5 zákona o kybernetickej bezpečnosti). Taktiež plní úlohu Národnej jednotky CSIRT (Computer Security Incident Response Team), ktorá na národnej úrovni rieši a koordinuje riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov, vydáva včasné varovania a výstrahy pred kybernetickými bezpečnostnými incidentami a zraniteľnosťami a rieši ostatné úlohy súvisiace s riešením kybernetických bezpečnostných incidentov a obnovou systémov.

Na sektorovej úrovni je podľa zákona definovaných 11 sektorov a 25 podsektorov. Za každý sektor je zodpovedný ústredný orgán, ktorý plní úlohy na úrovni poskytovania požadovanej súčinnosti s úradom, spolupráce s inými sektorovými ústrednými orgánmi a prevádzkovateľmi základných služieb vo svojej pôsobnosti, budovania bezpečnostného povedomia, koordinovanej spolupráce na všetkých stupňoch riadenia kybernetickej bezpečnosti, aplikácie bezpečnostných opatrení, identifikácie základnej služby a prevádzkovateľa základnej služby a spolupráce so zahraničnou inštitúciou obdobného zamerania.

V každom sektore na základe identifikácie podľa zákona vystupujú prevádzkovatelia základných služieb. Títo majú povinnosti vyplývajúce zo zákona, a to najmä prijať a dodržiavať zákonom vymedzené bezpečnostné opatrenia, bezodkladne úradu hlásiť závažný kybernetický bezpečnostný incident, riešiť kybernetické bezpečnostné incidenty, zabezpečovať dôkazy o kybernetických bezpečnostných incidentoch, spolupracovať s úradom a ústredným orgánom, ako aj oznámiť orgánom činným v trestnom konaní spáchanie trestného činu v súvislosti s kybernetickým bezpečnostným incidentom.

Zákon definuje aj Poskytovateľov digitálnej služby, ktorí prevádzkujú jednu z troch služieb – online trhovisko, internetový vyhľadávač alebo službu vcloud computing. Ich povinnosti sú veľmi podobné ako povinnosti Prevádzkovateľov základnej služby, teda prijať a dodržiavať bezpečnostné opatrenia v rozsahu špecifickom pre poskytovateľa digitálnej služby, hlásiť, podľa špecifických pravidiel, kybernetický bezpečnostný incident a tento aj riešiť a spolupracovať s úradom pri jeho riešení.

3 HYBRIDNÉ BOJISKO BEZ HRANÍC

V zime 8. decembra 2020 bol slovenský poslanec Európskeho parlamentu Vladimír Bilčík zvolený za koordinátora európskeho výboru pre boj s dezinformáciami. Výbor sa zameriava na identifikáciu oblastí, ktoré potrebujú európsku legislatívnu úpravu, vrátane budúceho fungovania sociálnych sietí a digitálnych platforiem. Analyzuje takisto porušovanie a obchádzanie volebných pravidiel a pracuje na spoločnom postupe proti hybridným hrozbám a škodlivým dezinformačným kampaniam tretích krajín, ktorých cieľom je podkopávať Európsku úniu.

Krátko nato vtedajší minister obrany Jaroslav Naď vystúpil na medzinárodnom kongrese, kde v diskusii zdôraznil najmä nevyhnutnosť efektívne a koordinovane reagovať na hybridné hrozby vrátane dezinformačných vplyvov, ktorým čelí aj Slovenská republika. Odpoveďou na ich zvládnutie bola nová Bezpečnostná stratégia SR a Obranná stratégia SR.

Okrem iného povedal: „Bezpečnostná stratégia v hodnotení bezpečnostného prostredia jasne pomenúva, že Slovensko čelí aj hybridným hrozbám. Chceme preto posilniť kapacity a expertízu vo verejnej správe, ako aj celoštátnu koordináciu v tejto oblasti. Oblasť hybridných hrozieb a dezinformácií je súčasťou aj novej Obrannej stratégie. Tá určuje za predpoklad zvládania výziev v kybernetickom priestore včasnú identifikáciu prípadných hrozieb a reakciu proti nim. Najefektívnejšia je samozrejme prevencia. Obranná stratégia preto počíta aj so zvyšovaním informovanosti obyvateľstva o zabezpečovaní obrany štátu, čím sa zvýši odolnosť obyvateľstva voči dezinformáciám a škodlivej propagande. Už zmienenou významnou medzirezortnou iniciatívou – aj na tomto poli – bol „Akčný plán na koordináciu boja proti hybridným hrozbám a dezinformáciám. Jeho ambíciou bola identifikácia problémov aj v tejto oblasti spolu s konkrétnymi návrhmi ich riešení. K hybridným hrozbám Slovensko pristupuje aktívne aj na pôde NATO, ktoré v roku 2016 uznalo kybernetický priestor ako operačnú doménu a zaviazalo sa k zlepšeniu kybernetickej obrany na národnej úrovni.“

„Informačné operácie sú vojenskou činnosťou, ktorá podporuje ciele širšej strategickej komunikácie a zabezpečuje jej realizáciu vo vojenských operáciách. Zameriavajú sa predovšetkým na ovplyvnenie vôle, porozumenia a schopností protivníka alebo iných cieľových skupín a zároveň chránia vlastné sily pred týmto ovplyvňovaním. Riadia sa usmerneniami vychádzajúcimi zo strategickej úrovne, sú naplánované predovšetkým na operačnej úrovni a vedené na operačnej a taktickej úrovni velenia. Vždy musia podporovať ciele strategickej komunikácie. Informačné aktivity na všetkých úrovniach vedenia vojny musia sledovať hlavný a jednotný strategický naratív, čiže príbeh“. ⁵⁾

Informačné operácie sú vo svojom modernom ponímaní aj v NATO stále relatívne mladou disciplínou, predovšetkým v porovnaní s verejnými záležitosťami a psychologickými operáciami. Oproti strategickej komunikácii sú metodicky prepracovanejšie a majú svoju vlastnú doktrínu, v ktorej implementácii je však stále čo doháňať a v jednotlivých členských krajinách nie je táto schopnosť na rovnakej úrovni. „Okrem iného je dôležité vycvičiť vyšší počet odborníkov na túto oblasť a zabezpečiť jej širšie chápanie medzi vojenskými veliteľmi a ich štábmi“. ⁵⁾

3.1 Dezinformácie na sociálnych sieťach

„Sociálne siete sú novou zbraňou moderného konfliktu“

Dnešný svet je charakterizovaný rýchlym a ľahkým prístupom k informáciám. Túto rýchlosť niekoľkonásobne zvýšil nástup sociálnych sietí. Tie zmenili spôsob ako sú ľudia informovaní, no najmä ako spracúvajú realitu – a spôsob akým sa zapájajú do verejnej diskusie. Ľudia na sociálnych sieťach majú tendenciu vnímať informácie, ktoré súvisia s ich preferovanými naratívmi a zároveň ignorovať iné protichodné názory či informácie. Táto zaujatosť má vplyv na ďalšie šírenie obsahu.

Dezinformácie sú neoddeliteľnou súčasťou moderných informačných operácií. Ide o koordinované, dobre organizované a plánované aktivity zamerané na ovplyvňovanie cieľového publika. Na šírenie dezinformácií sa využívajú rôzne kanály. Sociálne siete ako také sú zvyčajne koncovým bodom a výstupom, no šírenie dezinformácií sa realizuje hlavne prostredníctvom rôznych outletov a alternatívnych spravodajských portálov, z ktorých je obsah ďalej preberaný a šírený.

Dezinformácie majú rôzne účely. Napríklad polarizácia spoločnosti, destabilizácia vlády, pokrivenie spoločenských hodnôt, ale aj odvádzanie pozornosti od iných vážnych tém. Dezinformácie sa objavujú naprieč celým spektrom oblastí spoločenského života od rôznych zdravotných tém, technologických tém, geopolitiky, až po krajné konšpiračné teórie. Markantným príkladom dezinformačných trendov posledných rokov sú tie spojené s COVIDom, jeho vznikom alebo vakcínami. Cieľom je, okrem polarizácie spoločnosti, aj zahmlievanie závažnosti situácie (napr. čínske dezinformácie o vzniku, pôvode a zvládaní pandémie v jej začiatkoch, cielené kampane na kompromitáciu západných vakcín v prospech Sputnik V atď.).

Takéto nastavenie prostredia zvýhodňuje aktérov, ktorých stratégia cieli na extrémnu mobilizáciu vlastných podporovateľov a demobilizáciu podporovateľov oponentov. Prostredníctvom kognitívnych dezinformačných operácií zahraniční aktéri cielia na skupiny náchylnejšie k radikalizácii a rozvracajú spoločnosť alebo publikum protivníka. Problematické algoritmy sociálnych sietí tak vytvárajú priestor plný slabín zvýhodňujúci dezinformačný obsah, ktorý je naplno zneužívaný škodlivými aktérmi vo vlastný prospech.

5) ŘEHKA, K.: *Informační válka*, 2017, s. 137.

Zneužívanie dezinformácií exponenciálne narastá. Lídri, politici a novinári zodpovední za iniciovanie a formovanie verejnej diskusie tiež prispievajú, často nevedome, k podnecovaniu ideologických bublín. To je mimoriadne alarmujúce najmä v čase, keď sa dezinformácie môžu stať otázkou života a smrti.

3.2 Spôsoby šírenia dezinformácií

Komercializácia správania na sociálnych sieťach

Komercializácia zahŕňa nákup lajkov, zhliadnutí a followerov, a tak ovplyvňuje diskusie na sociálnych sieťach. Algoritmy sociálnych sietí preferujú obľúbený a komentovaný obsah. Takému obsahu následne dávajú viac priestoru.

Príklad experimentu NATO STRATCOM COE poukazuje na fakt, ako si za 300 € výskumníci kúpili 3 530 komentárov, 25 750 lajkov, 20 000 zhliadnutí a 5 100 followerov. V tomto aspekte zlyhávajú najmä sociálne siete. Aj napriek tomu, že účty vykazovali podozrivé správanie boli po štyroch týždňoch od zakúpenia štyri z piatich služieb stále aktívne. 95 % nahlásených účtov bolo aktívnych aj po troch týždňoch od nahlásenia neautentického správania.

Digitálny astroturfing

Astroturfing označuje metódu, ktorá ovplyvňuje spotrebiteľské správanie či politické preferencie tým, že daný subjekt sa snaží vyvolať dojem autentickosti a spontánneho pôvodu „zdola“. V skutočnosti je však takáto kampaň profesionálne organizovaná. Mnohé skupiny na sociálnych sieťach sa tvária ako hnutia zdola s vôľou zmeniť lokálnu politiku, no v realite môžu cielene manipulovať verejnú mienku a polarizovať masy. Spolu s netransparentnými skupinami sa objavuje aj personalizovaná propaganda prostredníctvom micro-targetingu reklám. Príkladom sú skupiny na Facebooku vytvorené ruskou trollou farmou IRA. Jednou z nich bola skupina Heart of Texas, ktorá mala zlučovať secesionistické hnutie Texasu, no v skutočnosti propagovala konšpiračné teórie, krajne pravicovú ideológiu, xenofóbiu, anti-LGBT a anti-moslimskú rétoriku.

Zaplavenie zóny a využívanie botov

Škodliví aktéri pomocou infikovaných počítačov dokážu kontinuálne zaplavovať sociálne siete dezinformačným obsahom. Tento fenomén v kombinácii so všeobecne chýbajúcimi znalosťami o fungovaní algoritmov či ich netransparentnosťou a umelou inteligenciou, ktorá reguluje obsah predstavuje ďalší významný problém. K „zaplaveniu zóny“ sa využívajú napríklad boti – účty, ktoré generujú závadný dezinformačný obsah automatizovane. Botneti, čiže skupiny či siete botov prostredníctvom dosahu na sociálnych sieťach vedia rozšíriť dezinformácie veľkou rýchlosťou. Sú najčastejšie viditeľní na niekdajšom Twitteri, dnes sieti X, pred časom sa objavili aj na Instagrame. Ďalším podobným úkazom sú trollovia – reálne osoby, ktoré iniciujú konflikt a znemožňujú diskusie v online priestore, často prostredníctvom zdieľania dezinformácií. Trollovia takto ďalej polarizujú ostatných užívateľov. Populárni sú najmä na Facebooku a diskusných fórach.

Mediálne trojské kone

Existujú falošné webové stránky, ktoré sa tvária ako relevantné médiá, no šíria dezinformácie a propagandu. Zvyčajne ide o lokálne noviny, ktoré sa prezentujú ako nezávislé, no témy a smerovanie článkov sú obvykle diktované priamo zo zahraničia.

Source hacking

Source hacking je spôsob manipulácie obsahu tak, aby akceleroval s čo najväčším dosahom na sociálne siete bez vzbudzovania podozrení. Primárnym cieľom sú novinári a iné vplyvné osobnosti, ktoré následne prevezmú konkrétny obsah a ponúknu ho širšiemu publiku. V známom prípade Macron Leaks dva dni pred francúzskymi prezidentskými voľbami unikla kombinácia pravých aj falošných dokumentov, ktoré mali dokázať daňové podvody Emmanuela Macrona. Cieľom bolo zdiskreditovať jeho kampaň počas volebného moratória, kedy sa francúzske médiá k obsahu nemôžu vyjadriť. Na sociálnych sieťach však dokumenty cirkulovali s obrovským dosahom.

Získavanie influencerov

Získavanie známych osobností na vlastnú stranu má zásadný dopad v offline aj online svete. Štúdia Oxford's Reuters Institute odhalila, že k šíreniu dezinformácií o koronavíruse najviac napomáhali influenceri a celebrity. Aj napriek tomu, že zo všetkých šíriteľov dezinformačného obsahu predstavujú celebrity len 20 % percent, ich posty generujú až 69 % interakcie na sociálnych sieťach. Príklad: V Českej republike sa v kontexte koronavírusových dezinformácií zviditeľnila speváčka Ilona Csáková, ktorá predstavuje skupinu ľahko ovplyvniteľných celebrit. Vhodným cieľom pre nepriateľských aktérov sú práve ašpirujúci či začínajúci influenceri. Výmenou za technologickú či finančnú pomoc tak aktéri získajú ďalšie publikum dezinformačných naratívov.

3.3 Základné pojmy v dezinformačnom svete

Falošné správy – sú informácie, ktoré zámerne napodobňujú formát spravodajstva alebo iného produktu žurnalistiky, pričom ich tvorcovia úmyselne alebo neúmyselne zavádzajú svoje publikum. Ich šírením navyše skresľujú realitu.

Dezinformácia – (slovenský ekvivalent: úmyselne falošná informácia, anglický ekvivalent: disinformation) je nepravdivá alebo zmanipulovaná informácia, ktorá je vytvorená a zámerne šírená s jednoznačným úmyslom spôsobiť ujmu. Producenti dezinformácií sú zvyčajne motivovaní politickými, ekonomickými, sociálnymi či psychologickými faktormi. Môže ísť o informáciu v podobe textu, obrazu, videa, grafiky alebo zvuku.

Konšpiračná teória – (slovenský ekvivalent: konšpirácia, anglický ekvivalent: conspiracy theory) je teória, ktorá vysvetľuje udalosť alebo súbor okolností ako výsledok tajného sprisahania (konšpirácie) zvyčajne malou mocnou skupinou osôb. Takouto skupinou má byť zväčša vláda, predstavitelia tajných spolkov, organizácií alebo služieb, jedna alebo viacero spoločne pôsobiacich firiem alebo predstavitelia štátov, národov alebo náboženstiev, či dokonca mimozemské civilizácie. Konšpiračné teórie odmietajú všeobecne akceptované vysvetlenie takýchto udalostí.

Hoax – (slovenský ekvivalent: podvod, klamlivá správa) je falošná správa alebo úmyselné klamstvo, ktoré sa spolieha na ochotu ľudí niečomu uveriť. Virálne rozšírená poplašná správa, ktorá je podmnožinou dezinformácie. Je trestnoprávne postihnutelná a nemusí sa zakladať na realite.

Propaganda – je informácia, idea, názor alebo vizuálny materiál, ktorý je vytvorený s účelom ďalšej distribúcie, zväčša uvádza iba jednu časť argumentu a jeho cieľom je ovplyvniť názory ľudí.

Malinformácia – (slovenský ekvivalent: škodlivá informácia, anglický ekvivalent: malinformation) je informácia, ktorá je založená na realite, šírená zámerne s cieľom spôsobiť ujmu osobe, organizácii alebo štátu, napr. uniknuté informácie, nenávistné prejavy, obťažovanie. Skutočná informácia, ktorá je verejne zdieľaná s úmyslom spôsobiť ujmu. Patria sem súkromné informácie, ktoré sa šíria tak, aby poškodili druhú stranu alebo jej povesť.

Misinformácia – (slovenský ekvivalent: neúmyselne nepravdivá informácia, anglický ekvivalent: misinformation) je informácia, ktorá je nesprávna/nepravdivá, avšak jej zámerom nie je úmyselne spôsobiť ujmu. Napríklad ide o prípady, kedy jednotlivci na sociálnych sieťach v snahe pomôcť šíria informácie bez toho, aby vedeli o tom, že sú nepravdivé.

Trol – (anglický ekvivalent: troll) je užívateľ internetu, ktorý svojimi komentármi a správaním na internete zámerne provokuje ostatných alebo odvádza diskusiu od pôvodnej témy pod skutočnou, ale aj falošnou identitou.

Trolovanie (anglický ekvivalent: trolling) – akt zámerného urážlivého alebo poburujúceho správania sa v online komunite s cieľom vyprovokovať čitateľov alebo narušiť konverzáciu.

Informačná weaponizácia – je útočenie nepriateľskými informáciami na cieľovú skupinu, mobilizácia, šírenie naratívov, vedenie informačných operácií s cieľom ovplyvňovania správania, postojov, nálad a názorov svojej cieľovej skupiny.

4 PODPORNÉ RIEŠENIA BOJA PROTI HYBRIDNÝM HROZBÁM

Strategická komunikácia

Strategická komunikácia v krajine musí byť jednotná, koordinovaná s komunikáciou rezortov a vykonávaná nepretržite a proaktívne. Je nevyhnutné vybudovať dostatočne veľké kapacity a oddelenia strategickej komunikácie – výkonné prvky, ktoré budú aktívne a moderne komunikovať témy, ktoré im prináležia. Dnes je možné ešte stále konštatovať, že strategická komunikácia na úrovni štátu neexistuje a 30 rokov, teda od vzniku SR ani neexistovala, i keď za posledné roky sa pre jej budúce štruktúry urobili prvotné kroky.

Hlavným predpokladom pre personál STRATCOM musí byť vzdelanie – teda získanie odborníkov na komunikáciu, sociálne siete, dátovú analýzu, grafikov a pod. Jednou z pravdepodobných ciest k úspechu je ich získavanie podobným spôsobom ako odborníkov na problematiku cyber, defence aj operations. Objem finančných prostriedkov na vykonávanie takýchto aktivít musí byť dostatočne veľký, aby obsiahol vzdelanie, kurzy, technické zabezpečenie (internet, PC, telefóny), tvorbu platených informačných kampaní (tzv. boostovanie príspevkov), analytické softvéry...

Vzdelávanie v oblasti dezinformácií a rozvoj kritického myslenia

Je mimoriadne dôležité rozvíjať zručnosti spoločnosti v oblasti kritického myslenia a mediálnej či informačnej gramotnosti.

Paleta je pestrá: využívanie moderných technológií a aplikácií, vrátane počítačových hier vytvorených za účelom podporenia kritického myslenia či rozlišovania pravdivých a nepravdivých informácií, ako aj možnosti uplatňovania umelej inteligencie na odhaľovanie falošných správ.

Nezaobídeme sa však bez operatívnej činnosti bezpečnostných zložiek proti dezinformačným médiám a zavedenia funkčných právnych noriem a zákonov s adekvátnou vymožiteľnosťou.

Monitorovacia činnosť a analytika

Ďalšou skupinou nástrojov sú softvérové riešenia – dnes absolútne nevyhnutná podmienka. Takéto softvérové nástroje musia byť spôsobilé monitorovať informačný priestor 24/7 s využitím umelej inteligencie (AI – artificial intelligence).

Monitorovacie a analytické činnosti si vyžadujú:

- identifikovanie dezinformačných médií a vytváranie databáz falošných správ,
- používanie výstražných systémov na informovanie vládnych úradníkov a novinárov o nových dezinformáciách,
- zvolávanie pravidelných workshopov pre štátnych zamestnancov,
- odhaľovanie „kto stojí za webmi šíriacimi dezinformácie“.

5 ZÁVER

Jedným z najdôležitejších aspektov boja proti hybridným hrozbám je posilnenie medzirezortnej spolupráce a koordinácie. To zahŕňa vytvorenie systémov a mechanizmov, ktoré umožnia rýchlu a efektívnu reakciu na zistené hrozby. Spolupráca medzi verejným a súkromným sektorom je nevyhnutná, pretože súkromné subjekty často disponujú technológiami a expertízou, ktoré môžu byť neoceniteľné pri ochrane pred kybernetickými útokmi. Bez efektívneho zdieľania informácií a zdrojov nie je možné dosiahnutie požadovanej úrovne bezpečnosti.

Rovnako dôležitá je aj angažovanosť občianskej spoločnosti, ktorá hrá kľúčovú úlohu pri zvyšovaní povedomia o rizikách spojených s hybridnými a kybernetickými hrozbami. Vzdelávanie a rozvoj mediálnej gramotnosti sú kritické pre budovanie odolnosti spoločnosti voči dezinformáciám a manipuláciám. Iniciatívy, ktoré sa zameriavajú na posilnenie kritického myslenia, sú nevyhnutné pre zabezpečenie stavu, aby občania mohli identifikovať a reagovať na dezinformácie, ktoré môžu ohroziť demokratické hodnoty a stabilitu spoločnosti. Na zabezpečenie efektívneho boja proti hybridným hrozbám je potrebné neustále monitorovať a aktualizovať existujúce legislatívne rámce. To si vyžaduje systémový prístup, ktorý umožní adaptáciu na meniace sa podmienky a výzvy. V tejto súvislosti stojí za úvahu posilniť kapacity štátnych inštitúcií zodpovedných za ochranu kybernetickej bezpečnosti a zabezpečiť, aby mali dostatočné zdroje na plnenie svojich úloh.

Medzinárodná spolupráca je tiež kľúčovým aspektom efektívneho boja proti hybridným a kybernetickým hrozbám. Slovenská republika by mala aktívne participovať na medzinárodných iniciatívach, ktoré sa zaoberajú zdieľaním informácií, technológií a osvedčených praktík. Tým-

to spôsobom môže získať prístup k novým zdrojom a odborným znalostiam, ktoré sú potrebné na posilnenie jej obranných kapacít.

Celkovo sa dá konštatovať, že hybridné a kybernetické hrozby predstavujú vážnu výzvu pre bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky. Prijaté opatrenia a stratégie sú krokom správnym smerom, ale ich úspech závisí od schopnosti štátu, súkromného sektora a občianskej spoločnosti spolupracovať a koordinovane reagovať na tieto hrozby. Iba tak môžeme zabezpečiť, aby Slovenská republika zostala odolná voči hybridným útokom a dokázala ochrániť svoje demokratické inštitúcie a hodnoty.

Pri problematike ovplyvňovania vnútro politickej situácie, netransparentnej a skrytej podpore politických subjektov zo strany cudzích mocí a činiteľov, vrátane podpory pre polovojské a extrémistické skupiny, je potrebné pripomenúť, že takáto podpora v súčasnosti nie je v Slovenskej republike v dostatočnej miere sankcionovaná. Cieľom opatrení môže byť rozšírenie možností na vyhostenie, udelenie zákazu vstupu na územie Slovenskej republiky či zaradenie osôb, ale aj členov takýchto organizácií, na zoznam subjektov, ktorým je odopretý vstup aj do celého Schengenského priestoru.

Séria opatrení, ktoré majú zmierniť hybridné pôsobenie cudzích aktérov v Slovenskej republike spočíva aj v plošnom stransparentnení finančných tokov a investícií v relevantných doménach, napríklad v médiách, energetike a iných entitách kritickej infraštruktúry, a tiež v rozšírení trestnosti prvku cudzej moci do trestného zákona.

Kybernetické hrozby už dávno nie sú len záležitosťou špeciálnych systémov a profesionálov v oblasti informačných technológií. Týkajú sa každého z nás. Kybernetická bezpečnosť musí byť spoločnou zodpovednosťou štátu a jeho občanov. Útoky cudzích mocností, ale aj aktivity kybernetických zločincov, majú významný dopad na naše bežné fungovanie. K základným strategickým záujmom Slovenskej republiky musí patriť udržiavanie a zdokonaľovanie systému kybernetickej bezpečnosti tak, aby hrozby, zraniteľnosti a incidenty mali čo najmenší dopad na štát a jeho občanov, ako aj na fungovanie spoločenského zriadenia.

Iba vytvorením a udržiavaním reálneho a funkčného, dostatočne plochého a zároveň hlbokého systému aktérov na poli boja proti hybridným hrozbám je možné s úspechom zamedzovať, resp. predchádzať, hybridným útokom.

Predpokladaný vývoj systému ochrany Slovenskej republiky pred hybridnými a kybernetickými hrozbami bude ovplyvnený viacerými kľúčovými faktormi, medzi ktoré patrí technologický pokrok, geopolitické zmeny a vývoj hrozieb v rámci hybridnej vojny. V nasledujúcich rokoch sa očakáva posilnenie kybernetickej bezpečnosti a ochrany kritickej infraštruktúry, pričom pokročilé systémy na detekciu a reakciu na kybernetické útoky budú hrať hlavnú rolu. Zároveň sa zvýši dôležitosť využívania umelej inteligencie a strojového učenia, ktoré pomôžu neutralizovať hrozby ešte pred tým, ako spôsobia závažné škody.

Veľký dôraz by sa mal klásť na verejno-súkromné partnerstvá, keďže značná časť digitálnej infraštruktúry je v rukách súkromného sektora. Aj preto bude nevyhnutné rozvíjať spoluprácu medzi štátnymi a súkromnými subjektmi s cieľom chrániť strategicky dôležité systémy pred kybernetickými útokmi.

Jednou z najväčších výziev v oblasti hybridných hrozieb sú dezinformácie a psychologické operácie. Očakáva sa, že Slovenská republika bude používať pokročilé nástroje na monitorova-

nie a neutralizáciu dezinformácií šírených v online priestore. Tieto nástroje sú schopné v reálnom čase identifikovať a blokovat' falošné informácie, čím sa zvýši informačná bezpečnosť verejnosti. Zároveň sa bude zvyšovať význam vzdelávacích kampaní zameraných na posilnenie kritického myslenia občanov, aby boli schopní rozpoznať manipulácie a odolať im.

Ďalší vývoj v oblasti obrany by mal zahŕňať inovatívne stratégie, pričom Slovensko zintenzívni výcvik špecializovaných jednotiek v oblasti kybernetickej bezpečnosti a hybridných hrozieb. Spolupráca s medzinárodnými partnermi, ako sú NATO a EÚ bude kľúčová pre posilnenie strategických schopností krajiny. V súvislosti s hybridnými hrozbami sa očakáva aj úprava legislatívneho rámca, ktorá bude zahŕňať nové zákony a sankčné mechanizmy zamerané na potlačenie kybernetických útokov a dezinformačných kampaní.

V rámci posilňovania obrany bude nevyhnutné rozvíjať medzinárodné aliancie a zintenzívniť zdieľanie informácií o hrozbách. Slovensko by sa malo viac zapájať do medzinárodných iniciatív, ktoré umožnia lepšiu koordináciu reakcií na hybridné útoky. Dôležitou súčasťou tejto stratégie budú spoločné cvičenia na simuláciu hybridných útokov, čím sa posilnia schopnosti krajiny reagovať na podobné scenáre v budúcnosti.

Celkovo sa dá očakávať, že systém ochrany Slovenskej republiky pred hybridnými a kybernetickými hrozbami sa bude vyvíjať smerom k flexibilnejšiemu, technologicky pokročilejšiemu a legislatívne podloženému prístupu. Tento vývoj bude nevyhnutný pre zabezpečenie odolnosti Slovenskej republiky voči novým formám hybridných hrozieb.

Na záver je dôležité zdôrazniť, že kybernetická bezpečnosť a obrana proti hybridným hrozbám nie sú iba úlohou štátu, ale aj zodpovednosťou každého jednotlivca. Posilnením nášho povedomia a vzdelanosti v tejto oblasti môžeme spoločne prispieť k vytvoreniu bezpečnejšej a odolnejšej spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Akčný plán koordinácie boja proti hybridným hrozbám 2022 – 2024 [online]. MO SR, 2022 [cit. 2024-07-10]. 22 s. Dostupné na internete: <<https://www.hybridnehrozby.sk/wp-content/uploads/2023/09/APHH-2022.pdf>>.

Akčný plán realizácie : Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti 2021 – 2025 [online]. NBÚ, 2021 [cit. 2024-07-10]. 32 s. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/data/att/2760.pdf>>.

Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti na roky 2021 až 2025 [online]. NBÚ, 2021 [cit. 2024-07-10]. 24 s. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/data/att/2759.pdf>>.

PAŽICKÝ, M.: *Hybridné hrozby ako determinanty strategickej komunikácie v podmienkach bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky : Záverečná práca*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2021.

ŘEHKA, K.: *Informační válka*. Praha : Academia, 2017. 218 s. ISBN 978-80-200-2770-2.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Ako rozpoznať dezinformácie online: základné znaky falošných správ a overovanie zdrojov?
2. Prevencia útokov na naše siete a zariadenia: jednoduché opatrenia (silné heslá, aktualizácie, VPN).
3. Spolupráca štátu a firiem pri kyberobrane: ako si môžu firmy a štát pomáhať pri výmene informácií a reakcii na útok?
4. Využitie vzdelávania a osvetových kampaní: ako zaujať verejnosť, aby sa stala aktívnou v boji proti hybridným hrozbám?
5. Rola umelej inteligencie v obrane a súčasné riziká: jednoduchý prehľad, čo AI dokáže zachytiť a na čo si dávať pozor.

Syndróm vyhorenia

Prejavuje sa ako chronická únava, pasivita, cynizmus a pesimizmus, problémy so spánkom, sklony k samotárstvu a nechúť k predtým obľúbeným činnostiam. Pripomína depresiú, ale je naviazaný na konkrétnu pracovnú oblasť života!

5 štádií vyhorenia:

Fáza
počiatočného
nadšenia

Začiatok
stresového
obdobia

Fáza
neustáleho
stresu

Fáza
úplnej
apatie

Totálne
vyčerpanie

ISBN 978-80-89609-38-3

